

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Mensenrechtenrapportage 2016

Mensenrechtenrapportage 2016 | Menschenrechtenrapportage 2016 | Menschenrechtenrapportage 2016 | Menschenrechtenrapportage 2016 | Menschenrechtenrapportage | M

Use the following labels: - Caption - Footnote - Equation-Block - List-Group - Page-Header - Page-Footer - Image - Section-Header - Table - Text - Complex-Block - Code-Block - Form - Diagram - Bibliography - Blank-Block

Voorwoord

Dat vrijheid niet vanzelfsprekend is, werd helaas ook in 2016 weer bevestigd. Wereldwijd kwamen vrijheden nog meer onder druk te staan; niet alleen ver weg, maar ook dicht bij huis, in de Europese Unie. Overheden grijpen veiligheid steeds vaker aan als excuus om mensenrechten in te perken. Het aantal autocratische regimes en fragiele staten nam in 2016 bovendien toe, en door oorlogen werd miljoenen onschuldige burgers een veilig en waardig bestaan ontzegd.

In dit gure klimaat is opkomen voor mensenrechten niet eenvoudig, maar des te noodzakelijker. In Nederland koesteren we onze vrijheid. Iedereen heeft daar recht op, waar ook ter wereld. Daarom komen we op voor vrijheden buiten Nederland. Dat doen we ook in de wetenschap dat ontwikkelingen in het buitenland grote invloed hebben op onze maatschappij. Niet voor niets zijn mensenrechten de hoeksteen van het buitenlandbeleid.

Onze inzet is divers: denk aan de VN-Mensenrechtenraad, de Europese Unie, de Nederlandse ambassades in het buitenland, de mensenrechtenambassadeur en het mensenrechtenfonds. We spreken landen aan op mensenrechtenschendingen, maar zoeken ook de samenwerking op met – vooral zuidelijke – partners. Onze vele bijdragen maken een verschil. Van ondersteuning aan regionale opvang van mensenrechtenverdedigers tot digitale veiligheidstrainingen voor ngo's; van Europese afspraken over kinderarbeid tot een wereldwijde coalitie over gelijke rechten voor LHBTI's.

Ik bied u, mede namens de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, de rapportage over de wereldwijde Nederlandse inspanningen en resultaten in 2016 aan.

Bert Koenders
Minister van Buitenlandse Zaken

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Afkortingenlijst	5
Inleiding	6
1 Mensenrechtenverdedigers	9
2 Gelijke rechten voor LHBTI's	12
3 Gelijke rechten voor vrouwen	15
4 Ernstigste schendingen	18
5 Vrijheid van meningsuiting & internetvrijheid	21
5.1 Vrijheid van meningsuiting	21
5.2 Internetvrijheid	22
6 Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging	25
7 Mensenrechten en bedrijfsleven	27
8 Accountability/strijd tegen straffeloosheid	30
Special: Migratie	33
Special: Mensenrechtenambassadeur	35
Bijlage: overzicht uitgaven per thema	37
1 Overzicht uitgaven per thema Mensenrechtenfonds (MRF)	37
2 Overzicht uitgaven per thema overige fondsen	54

Afkortingenlijst

AIV	Adviesraad Internationale Vraagstukken	NAP	Nationaal Actieplan Bedrijfsleven en Mensenrechten
ARC	Addressing Root Causes	NAP 1325	Nationaal Actieplan 1325
AVG	Algemene Verordening Gegevensbescherming	NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
AVVN	Algemene Vergadering van de Verenigde Naties	NCADP	National Coalition to Abolish Death Penalty
CAE	Chambres Africaines Extraordinaires	OAS	Organisation of American States
CEDAW	Committee on the Elimination of Discrimination against Women	OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
CEOSS	Coptic Evangelical Organization for Social Services	OHCHR	Kantoor van de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten (VN)
CFF	Concessional Financing Facility	OVSE	Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa
CoI	Commission of Inquiry	RfoM	Representative on Freedom of the Media
CLAAS	Centre for Legal Aid, Assistance and Settlement	RLNE	Russian Language News Exchange
DRC	Democratische Republiek Congo	RNW Media	Radio Nederland Wereldomroep
EASO	European Asylum Support Office	RtoP	Responsibility to Protect
EDEO	Europese Dienst voor Extern Optreden	RvE	Raad van Europa
EIDHR	European Instrument for Democracy and Human Rights	RVO	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
EMPACT	European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats	SEA	Sexual Exploitation and Abuse
EU	Europese Unie	SGBV	Sexual and gender-based violence
FLOW	Funding Leadership Opportunities for Women Freedom Online Coalition	SGVN	Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties
FPU	Free Press Unlimited	SJAC	Syria Justice and Accountability Centre
FRIT	Faciliteit voor Vluchtelingen in Turkije	SOGI	Sexual Orientation and Gender Equality
GoF	Group of Friends	SRGR	Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten
HIPPO	United Nations High-Level Independent Panel on Peaceoperations	UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
ICG	International Contact Group	UNFPA	United Nations Population Fund
ICRC	International Committee of the Red Cross	UNGP	United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights
IDAHOT	International Day Against Homophobia, Biphobia and Transphobia	UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
iGmena	Internet Governance for the Middle East and Northern Africa	UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund
IHRA	International Holocaust Remembrance Alliance	UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime
ILO	International Labour Organisation	UPR	Universal Periodic Review
IMVO	Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen	VMP	Vakbondsmedefinancieringsprogramma
IOM	Internationale Organisatie voor Migratie	VN	Verenigde Naties
JIM	Joint Investigative Mechanism	WHO	World Health Organization
JPP	Justice Project Pakistan	WRR	Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid
LHBTIs	Lesbiennes, Homoseksuelen, Biseksuelen, Transgenders, Intersexen		
MAP	Midden-Amerika Programma		
MATRA	Maatschappelijke Transformatie		
MVO	Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen		
MVRUIM	Multilateraal Verdrag voor Rechtshulp en Uitlevering voor Internationale Misdrijven		

Inleiding

De afgelopen zeventig jaar werden mensenrechten steeds beter beschermd. Na de Tweede Wereldoorlog kwamen universele rechten en vrijheden in veel verdragen terecht. Het toezicht op die normen werd bovendien steviger. In veel landen was vooruitgang te merken: burgers kregen meer rechten en vrijheden en het bestaan van die rechten en vrijheden werd voor velen vanzelfsprekender.

Vandaag de dag staat die vooruitgang echter onder grote druk. Onvrije staatsvormen zijn in opkomst en de wereldwijde machtsverhoudingen veranderen snel. Terrorisme en (burger)oorlogen worden aangegrepen om vrijheden in te perken uit naam van veiligheid. De universele aard van mensenrechten spreekt voor velen niet langer vanzelf. Dat maakt internationale samenwerking om mensenrechten te beschermen steeds moeilijker, maar ook steeds noodzakelijker.

De discussie speelt wereldwijd, maar ook vlakbij, hier in Europa. Ontwikkelingen in Polen en Hongarije tonen aan hoe kwetsbaar ook democratische rechtsstaten zijn, hoe teer recente verworvenheden kunnen zijn en hoe belangrijk het is hieraan continu aandacht te blijven besteden, zelfs in een robuuste democratie als Nederland.

Nederlandse inzet en resultaten

Juist onder deze moeilijke omstandigheden is het belangrijk op te komen voor de mensenrechten en de internationale rechtsorde. Binnen- en buitenland zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Het nationaal belang kan niet worden gescheiden van internationale politiek. Nederland blijft onverminderd pleitbezorger van mensenrechten en de internationale rechtsorde, zoals onze Grondwet voorschrijft. Niet alleen omdat een vrij, veilig en stabiel buitenland in het belang is van ons open handelsland, maar ook omdat we daarmee onze intrinsieke waarden bevorderen: vrijheid, gelijkheid, democratie, rechtsstaat en mensenrechten. Deze waarden vereisen continue aandacht en onderhoud.

Nederland gaat daarvoor voortdurend in gesprek; niet alleen met gelijkgezinden, maar juist ook met de landen met wie we niet op een lijn zitten. Niet belerend vanuit het eigen moreel gelijk, maar met oog voor de overeenkomsten en verschillen en vanuit gelijkwaardigheid. De Nederlandse mensenrechtenambassadeur benadrukt regelmatig dat gesprekken juist nodig zijn wanneer meningsverschillen groot zijn.

De brede steun in de Kamer voor het Nederlands (buitenlands) mensenrechtenbeleid die tijdens het Notaoverleg¹ en de Begrotingsbehandeling 2016 andermaal bleek, is van groot belang voor een effectieve uitvoering van dit beleid.

In 2016 heeft het kabinet weer hard gewerkt aan de Nederlandse mensenrechtenprioriteiten uit de Beleidsbrief 'Recht en respect voor ieder mens'² uit 2013. Dit werd gedaan in samenwerking met vele partners, zoals gelijkgezinde landen, maar ook andersdenkenden, internationale organisaties, de ngo-sector, wetenschappers, het bedrijfsleven, en op vele manieren: bilateraal en multilateraal, beleidsmatig en financieel, *online* en *offline*, via stille diplomatie of juist in de openbaarheid, gedegen en innovatief.

Nederland heeft op vele terreinen een waardevolle bijdrage geleverd en goede resultaten geboekt.³ Als gastland van diverse internationale organisaties, hoven en tribunalen heeft Nederland internationaal een stabiel en stevig profiel.

De Nederlandse praktische expertise op onze mensenrechtenprioriteiten maakt ons een gewaardeerde speler.

Zo werkte Nederland aan de oprichting van de bewijzenbank voor Syrië om rechtvaardigheid en gerechtigheid (*accountability*) te bevorderen, maakten we tijdens het voorzitterschap van de Europese Unie (EU) afspraken om het bedrijfsleven bij mensenrechtenbevordering te betrekken en kwam mede dankzij Nederland de internationale LHBTI-coalitie (Lesbiennes, Homoseksuelen, Biseksuelen, Transgenders, Intersexen) tot stand. Dit zorgt ervoor dat Nederland 'punch(t) above its weight'.

Maar ook minder grote of in het oog springende Nederlandse inspanningen hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan het mensenrechtenbeleid. Het werk van Nederlandse bilaterale ambassades en EU-demarches vormen bakens van hoop en steun voor lokale mensenrechtenorganisaties.

De ontmoetingen van Nederlandse vertegenwoordigers met lokale mensenrechtenverdedigers zijn een blijk van erkenning voor het werk van vele onvermoeibare mensenrechtenhelden. Het *Shelter City*-project in Nederland vormt een rustpunt voor mensenrechtenverdedigers die gevaar lopen. Regenboog-zebrapaden op prominente plekken, zoals de straat voor het hoofdkantoor van de Verenigde Naties (VN) in New York, markeren de strijd tegen discriminatie van LHBTI's.

¹ Notaoverleg Mensenrechten in het buitenlands beleid, 16 november 2016, TK 2016-2017, 32 735, nr. 168. Volledig verslag [hier](#).

² Op de [website](#) Mensenrechten Wereldwijd zijn verschillende blogs en verslagen te vinden van Ambassadeurs en BZ-medewerkers over de Nederlandse bijdrage aan de bevordering van de mensenrechten wereldwijd.

Het benoemen van resultaten op het terrein van mensenrechten blijft echter lastig. Mensenrechten zijn immers slecht meetbaar en het is regelmatig moeilijk aan te geven in hoeverre gevolgen aan Nederlandse interventies zijn toe te schrijven. Voor het bereiken van resultaten zijn diverse factoren medebepalend, die goeddeels buiten de invloedssfeer van Nederland liggen, zoals de binnenlandse politieke situatie en regionale politieke, veiligheids- en macroeconomische ontwikkelingen. Voor stille diplomatie is rapportage over resultaten temeer moeilijk, omdat publiciteit schadelijk kan zijn en de effectiviteit daardoor in het geding kan komen.

Vernieuwing en versterking

Mensenrechtenbescherming mag geen rituele dans zijn; daarom zoekt het kabinet steeds naar vernieuwing en innovatieve ideeën om aan te sluiten bij maatschappelijke ontwikkelingen. Een voorbeeld is de ontwikkeling van digitale tools voor mensenrechtenverdedigers tijdens de *Diplohack* die Nederland in februari 2016 organiseerde tijdens de VN Mensenrechtenraad. Vernieuwing betekent ook samenwerking zoeken met nieuwe partners. Niet alleen meer met gelijkgezinde landen samenwerken, maar juist ook samenwerking zoeken met partners die niet direct voor de hand liggen uit andere regio's en/of culturen. Zo heeft Nederland samen met Uruguay een grote LHBTI-conferentie georganiseerd. In de huidige multipolaire wereld zijn staten allang niet meer de enige spelers. Daarom (h)erkent Nederland al langere tijd het belang van samenwerking met relevante niet-staatelijke actoren, zoals het bedrijfsleven en ngo's. Dit blijkt uit de afspraken over bedrijfsleven en mensenrechten die gemaakt zijn tijdens het EU-voorzitterschap. Ook de intensieve samenwerking met onze ngo-partners in de Strategische Partnerschappen is hier een voorbeeld van.

Naast nieuwe instrumenten ontwikkelen moeten we ook de bestaande instrumenten relevant houden en versterken. Een belangrijk forum voor het Nederlandse mensenrechtenbeleid is de EU, zowel multilateraal als op landenniveau. Mensenrechten zijn de 'silver thread' van het EU buitenlandse beleid. Samenwerken in EU-kader (lidstaten en EDEO (Europese Dienst voor Extern Optreden)) levert duidelijk voordeel op: de stem van 28 landen is sterker dan die van één. Het is van belang de EU-eenheid en solidariteit te bewaren en het EU-acquis te waarborgen. Nederland speelt een actieve rol om de effectiviteit en geloofwaardigheid van de EU in het externe mensenrechtenbeleid te waarborgen, door de discussie over dreigende erosie ervan op de agenda te plaatsen en te benadrukken dat bescherming van de mensenrechten wereldwijd een hoeksteen van het buitenlandbeleid van de EU is, zoals geformuleerd in de *EU-Global Strategy*. Ook werkt Nederland actief aan het versterken van de EU-interne rechtsstatelijkheidsdialoog, mede in het licht van de interne/externe coherentie van het EU-beleid. Daarnaast heeft Nederland samenwerking tussen de EU-Mensenrechtenambassadeurs geïnitieerd.

De prioriteiten en doelstellingen voor de EU op het gebied van mensenrechten staan in het *Action Plan on Human Rights and Democracy (2015-2019)*. Nederland heeft aan de totstandkoming van dit Actieplan een actieve bijdrage geleverd waardoor in het Actieplan ook de Nederlandse prioriteiten zijn verwoord.

De EU-Hoge Vertegenwoordiger Mogherini brengt mensenrechten onder de aandacht in haar contacten met haar counterparts, evenals de meer dan 140 EU delegaties wereldwijd. Met meer dan 50 landen onderhoudt de EU mensenrechtendialogen; in 2016 onder meer met Afghanistan, Mexico, Myanmar, Wit-Rusland en Zuid-Afrika, maar ook met de Afrikaanse Unie. Daarnaast is EU Speciaal Vertegenwoordiger voor Mensenrechten Lambrinidis, een actief pleitbezorger voor de mensenrechten. In 2016 heeft hij vele landen bezocht om mensenrechten met de autoriteiten en het maatschappelijk middenveld te bespreken, onder andere Belarus, Cuba, Guatemala, Honduras en Myanmar.

Via het *European Instrument for Democracy and Human Rights (EIDHR)* worden projecten gefinancierd die gericht zijn op het verbeteren van mensenrechten en democratie wereldwijd. EIDHR besteedt, met een subsidie van € 15 miljoen van het EU-mechanisme *ProtectDefenders.eu*, specifiek aandacht aan het beschermen van mensenrechtenverdedigers wereldwijd. Via een consortium van twaalf ngo's draagt de EU bij aan bescherming van mensenrechtenverdedigers, zoals tijdelijke herplaatsing op zeer korte termijn van de mensenrechtenverdediger in een ander land.

Daarnaast zijn mensenrechten een belangrijk onderdeel van verschillende akkoorden en overeenkomsten met derde landen. Zo worden mensenrechten besproken in zogeheten 'artikel 8 dialogen' in het kader van het verdrag van Cotonou en is de naleving van mensenrechten een belangrijke voorwaarde voor GSP+ status van Armenië, Bolivia, Kaapverdië, Kyrgyzstan, Mongolië, Pakistan, Paraguay en de Filippijnen.

In het bijzonder staan mensenrechten centraal in het Nabuurschapsbeleid van de EU. Democratie, mensenrechten en de rechtsstaat vormen het hart van de Associatieakkoorden tussen de EU en partnerlanden en zijn ook centrale elementen van de overige samenwerkingsakkoorden die de EU in de regio afsluit. De EU draagt daarnaast via het Nabuurschapsinstrument bij aan projecten gericht op het bevorderen mensenrechten.

Door de steeds groeiende politisering in de Mensenrechtenraad wordt het steeds belangrijker het instrumentarium dat is opgebouwd te beschermen. Bijvoorbeeld door het kantoor van de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten (OHCHR) te versterken, maar ook door steeds efficiënter om te gaan met de bestaande mechanismen. Samen met een aantal ngo's, OHCHR en een groep betrokken landen waaronder Mexico, Marokko, België en Denemarken, werkt Nederland aan versterking van het *Universal Periodic Review (UPR)* mechanisme met een nadruk op het beter implementeren van de aanbevelingen. Ook steunt Nederland *UPR Info*, een kleinschalige ngo die zich inzet om het UPR-mechanisme te versterken.

Mensenrechtenrapportage 2016 nieuwe stijl: gefocust en resultaatgericht

Deze rapportage bevat de belangrijkste inzet en resultaten van het kabinet op het terrein van mensenrechten in 2016. De opzet en inhoud van de rapportage is anders dan voorgaande jaren door een thematische en resultaatgerichte focus.³

De rapportage richt zich op de prioriteiten van het Nederlandse mensenrechtenbeleid uit de Beleidsbrief 'Recht en respect voor ieder mens': mensenrechtenverdedigers, gelijke rechten voor LHBTI's, gelijke rechten voor vrouwen, de ernstigste schendingen, vrijheid van meningsuiting (*online* en *offline*), vrijheid van godsdienst en levensovertuiging, mensenrechten en bedrijfsleven en *accountability*/strijd tegen straffeloosheid.

Het werk dat gedaan wordt in de multilaterale gremia en fora (VN, EU, Raad van Europa (RvE), Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) en Internationale Hoven en Tribunalen) alsmede in de regio's en landen staat in dienst van deze thematische focus. Aansprekende voorbeelden van bi- en multilaterale inspanningen en resultaten worden vermeld bij de thematische rapportage.

Daarnaast is er een *special* opgenomen over mensenrechten en migratie. Tot slot wordt, zoals gebruikelijk sinds 2015, gerapporteerd over het werk van de mensenrechtenambassadeur.

Conform de toezegging aan de Tweede Kamer tijdens het Notaoverleg van november 2016 is een bijlage aan de rapportage gehecht waarin een uitgebreid overzicht is opgenomen van de uitgaven aan mensenrechtenprojecten, uitgesplitst naar beleidsprioriteiten en landen. Dit betreft niet alleen het Mensenrechtenfonds, maar ook andere fondsen waaruit mensenrechtenprojecten worden gefinancierd, zowel op de begroting van Buitenlandse Zaken als de begroting van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.⁴

³ Conform motie Ten Broeke 32 735 nr. 139.

⁴ Toezegging Notaoverleg Mensenrechten in het buitenlands beleid 2016, TK 2016-2017, 32 735, nr. 168.

1 Mensenrechtenverdedigers

Mensenrechtenverdedigers zijn onmisbaar voor open en vrije samenlevingen. In veel landen staan mensenrechtenverdedigers onder druk door repressieve wetgeving en intimiderend optreden van overheden en niet-staatelijke actoren. De ruimte voor het maatschappelijk middenveld krimpt wereldwijd. Het ondersteunen en beschermen van mensenrechtenverdedigers, als katalysatoren voor verandering, is om deze reden een kernprioriteit van het Nederlands mensenrechtenbeleid.

Steeds vaker worden mensenrechtenverdedigers opgepakt of wordt het werk van hun organisaties onmogelijk gemaakt met als argument dat de nationale veiligheid daar om vraagt. Tijdens de VN Mensenrechtenraad in 2016 zei minister Koenders hierover:

“The Kingdom of the Netherlands rejects the false choice between security and human rights. Respecting human rights and protecting human beings are vital for any stable and secure society. There is no pause button for human rights. It’s an illusion to think that they can be put on hold, even temporarily, in the name of stability or security. There is no excuse for repressing freedom of speech or the press or silencing opposition voices and human rights defenders. Repression may create a false sense of security in the short run, but eventually it always begets instability and violent extremism.”

In 2016 heeft Nederland, veelal in EU-verband en met gelijkgezinde partners, zich onverminderd ingezet voor de bevordering en bescherming van mensenrechtenverdedigers en de versterking van organisaties die werken aan de veiligheid en effectiviteit van mensenrechtenverdedigers. Nederland zet zich internationaal actief in, zowel in verschillende multilaterale fora, zoals de VN, OVSE en RvE, als ook bilateraal via de Nederlandse ambassades en de bezoeken van de mensenrechtenambassadeur.

In EU-verband dringt Nederland – zowel in Brussel als lokaal – aan op gezamenlijk optreden en op de implementatie van de *EU-Richtsnoeren voor mensenrechtenverdedigers*. Nederland heeft de noodzaak voor meer tijdelijke en/of regionale opvang van mensenrechtenverdedigers in Brussel bepleit. De Nederlandse ervaringen met regionale opvang en met het *Shelter City* programma worden gedeeld met andere EU-landen om hen aan te moedigen ook dergelijke initiatieven te starten of te faciliteren.

Diplohack

Tijdens de VN Mensenrechtenraad in februari 2016 in Genève zijn op Nederlands initiatief twee apps ontwikkeld ten behoeve van de bescherming van mensenrechtenverdedigers. In samenwerking met OHCHR is een *Diplohack* georganiseerd. *Techies*, ontwerpers, ondernemers, mensenrechtenexperts en diplomaten werkten samen aan innovatieve manieren om bewijs van mensenrechtenschendingen te verzamelen en te verifiëren op authenticiteit. Ook werd gezocht naar manieren waarop mensenrechtenverdedigers op een veilige en eenvoudige manier informatie kunnen delen met de OHCHR. Minister Koenders heeft de ontwikkelde ideeën en prototypes aan de plaatsvervangend Hoge Commissaris voor de Mensenrechten Kate Gilmore aangeboden. Met ondersteuning van Nederland worden de twee prototypes *PICTRUE* en *GET THE PICTURE* verder uitgewerkt door OHCHR. Hiermee zal de categorisatie en authenticatie van digitaal bewijsmateriaal met betrekking tot mensenrechtenschendingen vergemakkelijkt worden.

Mensenrechtentulp 2016

Op 10 december 2016, de Internationale Dag van de Mensenrechten, heeft minister Ploumen in Den Haag de Mensenrechtentulp uitgereikt aan de Pakistaanse mensenrechtenverdedigster en internetactiviste Nighat Dad. De Mensenrechtentulp is bedoeld om mensenrechtenverdedigers, individuen en organisaties die zich op innovatieve wijze inzetten voor mensenrechten te ondersteunen en hun werk zichtbaar te maken. Nighat Dad heeft de *Digital Rights Foundation* opgericht en in 2016 de *Cyber Harassment Helpline* gelanceerd. Haar stichting organiseert bewustwordingscampagnes en praktische digitale veiligheidstrainingen. Door haar inzet is ze in staat vrouwen in heel Pakistan te bereiken, waaronder de moeilijk bereikbare tribale gebieden. Met haar werk draagt Nighat Dad op concrete wijze bij aan verschillende kabinetsprioriteiten zoals de bevordering van vrouwenrechten, het ondersteunen van mensenrechtenverdedigers en digitale vrijheid. Door de prijs van € 100.000,- kan zij een nieuw project starten en de capaciteit van haar organisatie versterken. De Tulp zorgt tevens voor zichtbaarheid en internationale erkenning.

Mensenrechtendag 2016 – mensenrechtenverdedigersdag

De Internationale Dag van de Mensenrechten stond in 2016 in het teken van de mensenrechtenverdediger, mede in het kader van de *Stand Up-campagne* van de Verenigde Naties waarin iedereen werd opgeroepen op te komen voor de rechten van anderen – op straat, op school, op de werkplek,

Winnares Mensenrechtentulp 2016, Nighat Dad

op het sportveld etc. De Mensenrechtendag wordt in Nederland en op de posten traditiegetrouw zeer actief en op creatieve wijze gevierd. De Nederlandse ambassades organiseerden op of rondom deze dag evenementen met speciale aandacht voor de Nederlandse mensenrechtenprioriteiten, zoals paneldiscussies met mensenrechtenactivisten, denktanks en het *corps diplomatique*, vertoningen van door *Movies that Matter* beschikbaar gestelde films, en campagnes op sociale media. Veel van deze activiteiten zijn terug te lezen via het [mensenrechtenblog](#).

Zo vertoonde de Nederlandse ambassade in Peking de documentaire *Frame by Frame* over vrouwenrechten, vrijheid van meningsuiting en vrije pers in Afghanistan. Na de documentaire vond via een videoverbinding een Q&A-sessie plaats tussen de 80 gasten op de ambassade en twee van de in Kaboel gevestigde fotojournalisten. Hoewel deze film over Afghanistan ging, had het Chinese publiek weinig moeite om de uitdagingen in de film te spiegelen aan de problemen in China.

De ambassade in Kuala Lumpur heeft in samenwerking met de EU Delegatie en de Deense ambassade een filmvertoning en paneldiscussie georganiseerd rond het thema vrouwen- en kinderrechten.

In Costa Rica lanceerde de Nederlandse ambassadeur rondom Mensenrechtendag 2016 het nieuwe mensenrechtenprogramma 'Nexos'. Partnerorganisatie Hivos voert dit programma uit in Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras en Nicaragua. Tevens werd de *online* campagne 'Una luz por los derechos humanos', ofwel 'een lichtpunt voor de mensenrechten' gelanceerd. Er werd ruim gehoor gegeven aan de oproep om via sociale media een selfie te plaatsen met de hashtags: #UnaLuzPorLosDerechos, #ALightForRights #DiaDerechosHumanos en #HumanRightsDay.

Binnen het regionale Midden-Amerika Programma (MAP) heeft de ambassade in San José in 2016 verschillende projecten gesteund gericht op mensenrechtenverdedigers.

Een voorbeeld is *Facilitadores Judiciales*, het programma van de *Organisation of American States (OAS)* ter versterking van de toegang tot recht voor mensenrechtenverdedigers en andere kwetsbare groepen. Het project draagt bij aan het voorkomen en vreedzaam oplossen van conflict. Het programma heeft de afgelopen jaren goede resultaten laten zien. Het heeft er bijvoorbeeld aan bijgedragen dat vrouwen vaker aangifte doen bij de politie voor huiselijk geweld. Dit geldt in het bijzonder voor Honduras waar het programma in 12 van de 18 districten is opgezet. In 196 van de 298 gemeenten zijn 1736 *facilitadores* actief en is de samenwerking met de rechterlijke macht verbeterd.

De Nederlandse ambassade in Zimbabwe heeft snel gereageerd naar aanleiding van de arrestaties van vele mensenrechtenverdedigers in de zomer van 2016. Mede door zichtbaar aanwezig te zijn tijdens verschillende rechtszaken en extra financiële bijdragen aan ngo's die de mensenrechtenverdedigers juridisch hebben bijgestaan, zijn vrijwel alle rechtszaken niet-ontvankelijk verklaard of zijn de activisten vrijgesproken.

De Nederlandse ambassade in Oeganda heeft onder andere het netwerk *DefendDefenders* gesteund, bestaande uit verschillende organisaties die zich inzetten voor mensenrechtenverdedigers in Oost-Afrika en de Hoorn van Afrika. Door middel van het Doc-IT-project zijn zeven ngo's uit Oeganda getraind in het gebruik van elektronische documentatiesystemen en visuele communicatiemiddelen. Hiermee zijn zij beter in staat om hun lobbyactiviteiten uit te voeren.

Shelter City en regionale relocatie

In 2016 zijn er opnieuw 20 mensenrechtenverdedigers in Nederland opgevangen via het *Shelter City* Programma. Deelnemers aan dit programma staan onder druk in hun eigen land en kunnen drie maanden in één van de acht Nederlandse *Shelter City* steden op adem komen, hun netwerk verbreden en trainingen volgen, o.a. op het gebied van (digitale) veiligheid. Naast deze tijdelijke opvang in Nederland is actief gewerkt aan het opzetten van meer regionale opvangmogelijkheden voor mensenrechtenverdedigers. Zo heeft de Nederlandse ambassade in Tbilisi, Georgië, actief gewerkt aan de oprichting van Tbilisi *Shelter City* met middelen uit het Mensenrechtenfonds. In 2016 heeft deze opvang zes mensenrechtenverdedigers uit de regio – Rusland, Tadzjikistan, Kirgizië en Kazachstan – gedurende drie maanden onderdak geboden. Daarnaast ondersteunde de ambassade in Tbilisi ook het *Human Rights House* Tbilisi, waar 29 uit Azerbeidzjan gevluchte mensenrechtenverdedigers en journalisten medische en juridische hulp en Georgische taallessen aangeboden kregen. De vraag naar mogelijkheden voor regionale relocatie voor mensenrechtenverdedigers groeit. Ook in andere landen richten de Nederlandse ambassades zich op de ondersteuning van initiatieven voor tijdelijke regionale relocatie.

Trial monitoring

Ook het bijwonen van rechtszaken tegen mensenrechtenverdedigers is onderdeel van de inspanningen van ambassades. In 2016 waren Nederlandse vertegenwoordigers, veelal in EU-verband, aanwezig bij rechtszaken tegen mensenrechtenverdedigers in onder meer Azerbeidzjan, Brazilië, Egypte, Ethiopië, Democratische Republiek Congo

(DRC), Marokko, Rusland, Kazachstan, Saudi-Arabië, Sudan, Turkije, Thailand en Zimbabwe. In Kazachstan en in Turkije heeft Nederland het voortouw genomen om een roulatieschema te maken met andere gelijkgezinde EU-lidstaten om meer landen te betrekken bij rechtszaakmonitoring en te verzekeren dat altijd tenminste één EU-land aanwezig is. Daarnaast hebben de ambassades nauw contact onderhouden met de families van de mensenrechtenverdedigers die terecht staan.

Ondanks pogingen daartoe, staan Chinese autoriteiten het bijwonen van rechtszakentegen mensenrechtenverdedigers door buitenlandse waarnemers praktisch nooit toe. Zo is het bijvoorbeeld niet gelukt om toegang tot de rechtszaal te krijgen in de zaak tegen Xia Lin, de mensenrechtenadvocaat die onder meer Ai Weiwei heeft bijgestaan.

Mensenrechtenverdedigers waarderen deze pogingen wel zeer. Ook worden in EU-verband brieven naar nationale en lokale autoriteiten gestuurd om hen aan te spreken op mensenrechtenschendingen. Het is van belang op verschillende manieren het signaal af te geven dat de internationale gemeenschap meekijkt.

Financiële bijdragen

Vanuit het Mensenrechtenfonds hebben het ministerie van Buitenlandse Zaken en ambassades in 2016 ondersteuning gegeven aan mensenrechtenverdedigers. Nederland heeft 76 projecten en activiteiten ondersteund met een bijdrage van in totaal ruim € 6 miljoen.

2 Gelijke rechten voor LHBTI's

Iedereen moet zichzelf kunnen en mogen zijn, ongeacht wie je bent of van wie je houdt. De bevordering van gelijke rechten van LHBTI's is dan ook één van de topprioriteiten binnen het mensenrechtenbeleid. Nederland zet zich specifiek in op de afschaffing van strafbaarstelling van homoseksualiteit, het tegengaan van discriminatie en geweld en het bevorderen van sociale acceptatie.

Wereldwijd worden LHBTI's gediscrimineerd en buitengesloten. Triest dieptepunt in 2016 was de schietpartij in een LHBTI-nachtclub in Orlando in de Verenigde Staten, waarbij vijftig mensen om het leven kwamen en ruim vijftig personen gewond raakten. Gelukkig waren er ook positieve ontwikkelingen in 2016. Zo is in Belize, Nauru en de Seychellen de strafbaarstelling van homoseksualiteit afgeschaft.

Ook in 2016 heeft Nederland zeer actief de gelijke rechten voor LHBTI's bevorderd. Dankzij de inzet in multilateraal verband, de bilaterale activiteiten en de oprichting van een nieuwe internationale coalitie, is het stevige profiel van Nederland op dit terrein bevestigd.

Oprichting *Equal Rights Coalition*

In juli 2016 heeft Nederland samen met Uruguay in Montevideo de succesvolle *Global LGBTI Human Rights Conference* georganiseerd, met als doel de rechten van LHBTI's wereldwijd te bevorderen. Door de betrokkenheid van Uruguay bij de organisatie van de conferentie is het gelukt ook veel niet-westerse landen te laten deelnemen. Ook het maatschappelijk middenveld was nauw betrokken bij de organisatie en goed vertegenwoordigd tijdens de

Minister Koenders en Uruguayaanse Minister van Buitenlandse Zaken, Rodolfo Nin Novoa, bij de *Global LGBTI Human Rights Conference* in Montevideo, Uruguay

conferentie. Belangrijk resultaat van de Montevideo conferentie was de oprichting van de *Equal Rights Coalition*. De coalitie bestaat momenteel uit 33 landen⁵ uit alle regio's van de wereld. De verwachting is dat de coalitie verder zal groeien. De coalitie heeft als doel de internationale samenwerking en coördinatie in de strijd voor gelijke rechten van LHBTI's te versterken om zo gezamenlijk een krachtig geluid te laten horen en resultaten te boeken, zowel in multilateraal verband als daarbuiten. Ook de ngo's blijven in de coalitie een belangrijke rol spelen. Nederland zal mid-2017 het co-voorzitterschap van de coalitie overdragen, maar zal een drijvende kracht achter de coalitie blijven en een duurzame bijdrage aan de coalitie blijven leveren.

LHBTI in multilateraal verband

Tijdens de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (AVVN) in september 2016 organiseerde de LHBTI *core group*, een groep landen die gelijke rechten van LHBTI in VN-verband bevordert en waarvan Nederland en Argentinië co-voorzitters zijn, de bijeenkomst *#Path2Equality: Global Leaders Discuss Progress Towards LGBT Equality*. Dat deze bijeenkomst plaats kon vinden en het niveau van de sprekers maakte dit evenement tot een mijlpaal. Minister Koenders zat het panel voor, met als belangrijkste sprekers de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties (SGVN) Ban Ki-moon, de Amerikaanse vicepresident Joe Biden, de Chileense president Michelle Bachelet, de Noorse premier Erna Solberg en Belizianse activist Caleb Orozco. De SGVN gebruikte het podium om stevige kritiek te uiten op partijen die een cultureel en/of religieus argument gebruiken tegen gelijke mensenrechten voor iedereen: *"Is your religion or culture so weak that the only way you can sustain it is by denying others their basic rights?"*.

In navolging van het regenboog-zebrapad in Den Haag, werd tijdens de Ministeriële week van de AVVN, op instigatie van Nederland, het zebrapad op 1st Avenue in New York City voor de hoofdingang van het VN-hoofdkwartier tijdelijk omgetoverd tot *Rainbow Zebra Crossing* als zichtbaar symbool voor het commitment van de VN.

Mede dankzij de aanhoudende Nederlandse inzet is de bevordering van LHBTI's inmiddels stevig verankerd in de

⁵ Albanië, Argentinië, Australië, België, Canada, Chili, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Israël, Italië, Japan, Mexico, Montenegro, Nederland, Nieuw-Zeeland, Noorwegen, Oostenrijk, Portugal, Servië, Slovenië, Spanje, Verenigd Koninkrijk, Verenigde Staten, Zweden en Zwitserland.

agenda van de VN. Zo heeft de VN Mensenrechtenraad een Onafhankelijke Expert aangesteld voor de bescherming tegen geweld en discriminatie op grond van seksuele oriëntatie en gender identiteit. De Onafhankelijke Expert zal in juni 2017 zijn eerste rapport presenteren. Onder de UPD van de Mensenrechtenraad van 2016 hebben ruim honderd landen, waaronder Nederland, in samenwerking met LHBTI-organisaties aanbevelingen aangenomen die specifiek zijn gericht op bescherming van de LHBTI-gemeenschap tegen discriminatie.

Ook in Europees verband blijft Nederland actief om de gelijke rechten voor LHBTI's op de agenda te houden en voortgang te maken. In 2016 was dat lastiger dan voorheen gezien de conservatievere wind die in verschillende lidstaten is gaan waaien. Een belangrijk Nederlands aandachtspunt is de implementatie van de EU-richtlijnen (2013) gericht op de bescherming en bevordering van de rechten van LHBTI. Om de situatie van LHBTI's binnen de EU en daarbuiten te verbeteren, presenteerde de Europese Commissie in december 2015, op aandringen van het Europees Parlement en de EU-lidstaten met Nederland als initiatiefnemer, de *List of Actions to advance LGBTI equality*. Tijdens het Nederlands EU-Voorzitterschap in de eerste helft van 2016 zijn voor het eerst in de geschiedenis van de EU raadsconclusies aangenomen over gendergelijkheid en LHBTI-gelijkheid binnen de EU. Deze conclusies dragen de Europese Commissie op jaarlijks te rapporteren over de implementatie van de *List of Actions*. Het eerste [rapport](#) van de Commissie is inmiddels verschenen. Binnen de RvE ondersteunde Nederland in 2016 de *Sexual Orientation and Gender Identity (SOGI)* unit door middel van financiering en expertise.

LHBTI bilateraal

Tijdens bilaterale ministeriële en hoog ambtelijke bezoeken worden gelijke rechten voor LHBTI's regelmatig aan de orde gesteld. Zo kaart de mensenrechtenambassadeur dit aan tijdens zijn bilaterale bezoeken. Met zijn boodschap "*human rights are not only for people like you and not only for people you like*", benadrukt hij dat het er niet om gaat of je een manier van leven goedkeurt of niet; het gaat erom dat mensenrechten ook voor LHBTI gelden.

De Nederlandse ambassades zijn in veel landen het eerste aanspreekpunt voor LHBTI-activisten en -organisaties en een belangrijke steun in de rug voor hun positie en werk. Om dit werk verder te ondersteunen is in 2016 een handleiding *Mensenrechten, seksuele oriëntatie en genderidentiteit* opgesteld en verspreid onder de Nederlandse ambassades. In 2017 volgt een Engelse versie van deze handleiding. De posten hebben in 2016 onder meer *safe spaces* aangeboden aan activisten en organisaties zodat zij bijvoorbeeld ongestoord hun strategieën kunnen uitwerken voor bewustwordingsprocessen en sensibilisering van de maatschappij. Een aantal ambassades toonde de grote Nederlandse betrokkenheid en toewijding door mee te lopen of fietsen in *Pride-parades* in bijvoorbeeld Vietnam, Polen en de Verenigde Staten.

Met financiering uit het Mensenrechtenfonds is in 2016 de documentaire *Out & About* geproduceerd door *Human Rights in the Picture*. Deze film toont hoe moeilijk het voor ouders van LHBTI's is in landen waar dit onderwerp nog altijd een taboe is. Tegelijk met de première in Nederland op 17 mei 2016, de *International Day Against Homophobia, Biphobia and Transphobia (IDAHOT)*, werd de film op of rondom deze dag vertoond door ngo's en op 25 ambassades en consulaten wereldwijd, vaak gevolgd door een paneldiscussie. De film wordt ook wereldwijd vertoond op film- en documentaire festivals en

De Ambassade in Hanoi steunde en nam deel aan de VietPride week, inclusief de VietPride Bike Ride in augustus 2016. Het event vond vijf jaar geleden – met Nederlandse steun – voor het eerst plaats. Het resultaat van deze activiteiten is dat jongeren – LHBTI en hun *allies* – zich steeds gemakkelijker in het openbaar uitspreken en door de bevolking langzaam aan geaccepteerd worden.

De Nederlandse Ambassade in Paramaribo heeft samen met PAREA, een Surinaams netwerk van HBT-mannen, de *Workplace Pride Conference* georganiseerd. Als resultaat van deze conferentie hebben zestien Surinaamse bedrijven de *Verklaring van*

Paramaribo ondertekend, waarmee zij zich committeren aan een LHBTI-inclusieve werkomgeving en een genderneutraal CAO. "Een historisch moment", volgens PAREA voorzitter Juan Pigot.

Rainbow Media Awards – de Nederlandse ambassade in Peking ondersteunde het initiatief georganiseerd door het *Beijing Gender Health Education Institute* en 11 andere Chinese organisaties een prijs uit te reiken aan media die op een diverse en positieve manier berichten over homoseksualiteit met als doel de acceptatie van LHBTI-personen in de Chinese samenleving te bevorderen.

VietPride in Hanoi, Vietnam

tevens voor onderwijsdoelen gebruikt. Reacties zijn positief; de film is niet-confronterend en is een krachtig instrument om bij te dragen aan sociale acceptatie.

Afgelopen jaar was Amsterdam gastheer van de *Euro-Pride*. De mensenrechtenambassadeur liep samen met de locoburgemeester voorop in de mars die aandacht vroeg voor die landen waar homoseksualiteit nog strafbaar is. Traditiegetrouw was bij de *Pride* een groep LHBTI-activisten uitgenodigd in het kader van het *Influentials Programme* van het ministerie van Buitenlandse Zaken, uitgevoerd door RVO.nl in samenwerking met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Deze activisten uit onder meer Oekraïne, Rusland, Turkije, Indonesië, Zimbabwe, Cuba en Egypte hebben tevens het programma *Building Bridges* gevolgd. Met de in dit programma opgedane kennis kunnen de activisten zich in eigen land nog beter geëquipeerd inzetten voor de bescherming en bevordering van gelijke rechten voor LHBTI's. Ook in het kader van *Shelter City* waren enkele LHBTI-mensenrechtenverdedigers tijdelijk in Nederland.

Financiële bijdragen

Vanuit het Mensenrechtenfonds hebben het ministerie van Buitenlandse Zaken en ambassades in 2016 ondersteuning gegeven aan het bevorderen van de rechten van LHBTI's. Nederland heeft 38 projecten en activiteiten ondersteund met een bijdrage van in totaal € 3 miljoen.

3 Gelijke rechten voor vrouwen

Zowel de minister van Buitenlandse Zaken als de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking hebben vrouwenrechten en gendergelijkheid bestempeld als één van de prioritaire thema's binnen hun beleid. Nederland speelt op het terrein van gendergelijkheid en vrouwenrechten internationaal een belangrijke rol als grootste bilaterale donor en door initiatieven zoals recent *She Decides*. In de EU trekt Nederland samen met gelijkgestemde landen de richtlijn over de integratie van gender in de ontwikkelingssamenwerking. Focus van de Nederlandse inzet is het bestrijden van geweld tegen vrouwen, het versterken van leiderschap en politieke participatie van vrouwen, *follow-up* van VN-Veiligheidsraadresolutie 1325 en de economische zelfredzaamheid van vrouwen.

Bestrijding van geweld tegen vrouwen

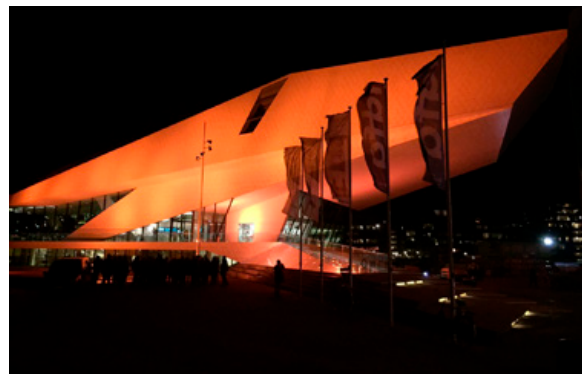
Geweld tegen vrouwen en meisjes is een mensenrechtenschending die naast fysiek letsel en mentale schade ook economische en maatschappelijke kosten tot gevolg heeft. Geweld vormt één van de belangrijkste obstakels voor gendergelijkheid en de zelfontplooiing van vrouwen en meisjes. Het is zaak de belofte van *zero tolerance* om te zetten in daadkrachtige actie. Nederland heeft in 2016 programma's ondersteund die geweld tegen vrouwen tegengaan, criminaliseren en zichtbaarder maken.

Violence Against Women-resolutie

Belangrijk resultaat van de Nederlandse inspanningen op het terrein van vrouwenrechten is de AVVN-resolutie over geweld tegen vrouwen, die op initiatief van Nederland en Frankrijk na een intensief onderhandelingsproces, met consensus werd aangenomen. De tekst was vooral gericht op huiselijk geweld; de meest voorkomende en minst zichtbare vorm van geweld tegen vrouwen en meisjes wereldwijd. Het is de tweede keer ooit en de eerste keer in 13 jaar dat de AVVN zich richtte op het thema van huiselijk geweld. Een aantal controversiële elementen van huiselijk geweld heeft in de tekst erkenning gekregen, zoals partnergeweld, verkrachting binnen het huwelijk en femicide. Daarnaast is er veel meer aandacht voor de kwetsbare positie van meisjes en voor kennis over de eigen seksualiteit. Hierbij een [korte video](#) van de onderhandelingen namens Nederland bij de VN om huiselijk geweld tegen vrouwen tegen te gaan.

16 days against violence: Orange the World

Minister Ploumen en minister Bussemaker hebben zich tijdens de VN-campagne *16 days against violence against women* van 25 november tot 10 december 2016 publiekelijk uitgesproken tegen alle vormen van geweld tegen vrouwen en laten zien hoe Nederland dit geweld nationaal en internationaal aanpakt. Zij deden dat in filmmuseum Eye, dat voor de gelegenheid oranje werd verlicht. Foto's van de campagne gingen via [Twitter](#) de hele wereld over. Ook op ambassades werd aandacht gegeven aan de *Orange the World*-campagne.⁶ In Jordanië bijvoorbeeld ondersteunde de ambassade de groots opgezette campagne tegen *Honor Killings* van de Jordaanse Nationale Commissie voor Vrouwen. Onderdeel was de lancering van een petitie. In juni 2017 zal deze petitie aan het parlement worden aangeboden, gevolgd door een discussie over mogelijke wetswijzigingen ter bescherming van vrouwen tegen geweld.

Minister Ploumen en minister Bussemaker tijdens de VN-campagne *16 days against violence against women*

⁶ Twitterberichten: [Burundi](#), [Jordanië](#), [Suriname](#) en [Thailand](#).

Seksueel geweld en conflict

In 2016 droeg Nederland bij aan de bestrijding van seksueel geweld in Mali via de detachering van een senior expert als hoofd van de gendereenheid binnen de VN-missie in Mali (MINUSMA). Ook versterkte Nederland de VN-missie in de Democratische Republiek Congo (MONUSCO) met additionele detacheringen van civiele experts als *women protection advisor*. VN-vredesmissies komen vaak capaciteit te kort op het gebied van gender. Door het leveren van deze expertise kunnen VN-vredestroepen hun mandaat om burgers te beschermen, seksueel geweld te bestrijden en slachtoffers bij te staan beter uitvoeren.

Pre-deployment training van vredestroepen is cruciaal voor het effectief tegengaan van seksueel geweld in conflictgebieden. In dit kader heeft Nederland in 2016 een pilot *Protection of Civilians training* in samenwerking met Rwanda en de VS verzorgd, met een focus op conflict gerelateerd seksueel geweld en op seksuele uitbuiting en misbruik door peacekeepers binnen missies. Deze training is een aanvulling op bestaande cursussen die Nederland ondersteunt op het gebied van gender in missies en het trainen van civiele en militaire deelnemers aan vredesmissies.

Vrouwen, vrede en veiligheid – VN resolutie 1325

In EU-verband werkt Nederland aan een systeem om de voortgang van de uitwerking van de resolutie in de hele EU te meten. Het Nederlandse *Nationaal Actieplan voor resolutie 1325* (NAP 1325) wordt jaarlijks opgesteld door een samenwerkingsverband van ministeries, universiteiten en een groeiend aantal Nederlandse maatschappelijke organisaties. Het derde Nationaal Actieplan (2016-2019) werd begin 2016 gelanceerd. Het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft opnieuw financiële middelen vrijgemaakt ter ondersteuning van activiteiten van de deelnemende organisaties in conflictlanden Afghanistan, Colombia, DRC, Irak, Libië, Syrië, Yemen en Zuid-Soedan. Op 1 januari 2017 lanceerde minister Ploumen de acht geselecteerde *landenprogramma's*. Hierin ligt de nadruk op de samenwerking met lokale vrouwenorganisaties in de acht landen en versterking van de samenhang met de diplomatieke inspanningen van Nederland. Een voorbeeld is het programma in Irak, waar vrouwenrechtenorganisaties worden versterkt in hun lobby voor de werking van het Iraakse Nationaal Actieplan voor resolutie 1325. Nederland implementeert de VNVR resolutie 1325 over vrouwen, vrede en veiligheid.

Seksuele en Reproductieve Gezondheid en Rechten (SRGR)

Nederland heeft zich met succes ingezet om SRGR internationaal op de agenda te houden, zoals bij de onderhandelingen over de *VAW-resolutie* (zie in de paragraaf hierboven) en bij de sessie van de *Commission on the Status of Women*. Ook draagt Nederland bij aan het werk van de *High-Level Working Group* van de *World Health Organization* (WHO) en de OHCHR over gezondheid en rechten van vrouwen, kinderen en

adolescenten, die in 2017 met aanbevelingen zal komen voor bevordering van mensenrechten in gezondheidsprogramma's. Deze aanbevelingen kunnen zich onder meer vertalen in bijstelling van bestaande of uitwerking van nieuwe richtlijnen door de WHO. Daarnaast zijn in 2016 verschillende partnerschappen van start gegaan tussen het ministerie van Buitenlandse Zaken en allianties van ngo's die werken aan seksuele en reproductieve gezondheid, inclusief hiv/aids. Deze partnerschappen dragen in een aanzienlijk aantal landen, met name in Sub Sahara Afrika, bij aan betere en toegankelijker dienstverlening op het gebied van seksuele en reproductieve gezondheid. Daarnaast geven zij inzicht in kansen, prioriteiten en obstakels voor het verbeteren van onder meer seksuele rechten. Die inzichten gebruikt Nederland weer in internationale onderhandelingen en processen, zoals in het kader van de UPR (mensenrechtenexamens van VN-lidstaten) in de Mensenrechtenraad.

Resolutie kindhuwelijken

Nederland diende in de AVVN, samen met Canada, Zambia, Argentinië, het Verenigd Koninkrijk en Italië een resolutie in over kindhuwelijken waarin o.a. het belang van *comprehensive education on sexual and reproductive health* bij het voorkomen van dit probleem wordt onderstreept. De resolutie is met consensus aangenomen.

Mensenrechtenexamen

De UPV is een door Nederland veelgebruikt instrument om de positie van vrouwen direct onder de aandacht te brengen van andere VN-lidstaten. In 2016 is aan 14 landen een aanbeveling gedaan over vrouwenrechten. Tien van deze aanbevelingen werden geaccepteerd, namelijk door Mozambique, Niger, Paraguay, Seychelles, Solomon Eilanden, Griekenland, Hongarije, Papua Nieuw-Guinea, Haïti en IJsland.

Financiële bijdragen

Vanuit het Mensenrechtenfonds hebben het ministerie van Buitenlandse Zaken en ambassades in 2016 ondersteuning gegeven aan het bevorderen van gelijke rechten voor vrouwen. Nederland heeft 83 projecten en activiteiten ondersteund met een bijdrage van in totaal € 5,2 miljoen. De projecten richtten zich onder meer op de bevordering van politieke participatie en leiderschap van vrouwen door het versterken van hun positie op lokaal en nationaal niveau in India, Bangladesh, Kenia, Colombia en Tunesië. Tevens financiert Nederland een meerjarig project gericht op de bestrijding van vrouwenbesnijdenis in Egypte, Ethiopië, Kenia en Sudan. Na afloop van het project in 2017, zullen 170.000 meisjes, 160.000 jongens, 150.000 ouders, 1.600 leraren en 1.200 religieuze en traditionele leiders bewust zijn van de grote gezondheid en sociale gevolgen van besnijdenis van vrouwen en meisjes en van het belang om deze praktijken te stoppen.

Daarnaast ondersteunden Nederlandse ambassades lokale vrouwenrechtenorganisaties. In de Palestijnse Gebieden continueerde de ambassade de ondersteuning van het Sawasja programma ter bevordering van toegang tot recht voor vrouwen die slachtoffer zijn van geweld. In 2016 heeft dit geleid tot de ontwikkeling van standaardprocedures voor politie om klachten van vrouwen in ontvangst te nemen en bij het kantoor van de openbare aanklager is een speciale unit voor huiselijk geweld opgezet. In Indonesië ondersteunde de ambassade de *Indonesian Association for Legal Aid for Women*. Door *Community Schools of Justice* worden vrouwen over hun rechten geïnformeerd. Een deelneemster uit Jakarta liet weten dat: *“My husband beat and insulted me almost every day. I received a brochure on domestic violence and realised that what my husband did to me was a crime. I told my husband that his deeds could be reported to the police and that he could be jailed. Since then he has stopped to beat me.”*

Fondsen ter preventie van kindhuwelijken

Nederland draagt van 2014 tot en met 2017 jaarlijks € 5 miljoen bij aan het *Global Programme for Accelerating Action to End Child Marriage* van UNICEF en UNFPA.

In het kader van het SRGR-partnerschappenfonds (2016-2020) financiert Nederland drie allianties van Nederlandse ngo's die zich richten op het bestrijden van kindhuwelijken. Hier is een totaalbedrag van € 75 miljoen mee gemoeid. Deze partnerschappen zetten zich in voor het vergroten van de zelfstandigheid van adolescente meisjes en jonge vrouwen en voor sociale normverandering met betrekking tot genderongelijkheid. Op deze wijze worden vroegtijdige huwelijken, tienerzwangerschappen en seksueel geweld tegen gegaan.

Ook is het partnerschap met de internationale ngo-netwerkorganisatie *Girls not Brides* in 2016 van start gegaan. Voor deze inzet stelt Nederland in totaal € 2,5 miljoen beschikbaar voor een periode van vijf jaar. Door gericht in te zetten op pleitbezorging, dienstverlening en vergroting van *empowerment* van meisjes aan de hand van deze partnerschappen is het belang van het tegengaan van kindhuwelijken internationaal en in verschillende landen op de agenda gezet. In Ghana zetten traditionele leiders zich in om kindhuwelijken in hun gemeenschappen te stoppen. Inmiddels hebben 19 landen de campagne tegen kindhuwelijken van de Afrikaanse Unie nationaal gelanceerd.

FLOW

Het Nederlandse *Funding Leadership Opportunities for Women* (FLOW, € 95 miljoen 2016-2020) is 's werelds grootste fonds op het gebied van vrouwenrechten. Via FLOW werden in 2016 een honderdtal maatschappelijke organisaties in 36 ontwikkelingslanden versterkt die zich inzetten voor politieke en economische participatie van vrouwen en voor de uitbanning en criminalisering van geweld tegen vrouwen

in hun land. Een voorbeeld van de eerste resultaten is te vinden in het programma van Hivos in Malawi waar politieke partijen quoteringen hebben opgesteld voor het percentage vrouwelijke kandidaten voor het parlement. Een ander voorbeeld doet zich voor in het programma *'Enhancing Opportunities for Women's Enterprises'* uitgevoerd door SNV in Vietnam en Kenia. Dit programma ondersteunt vrouwen om een bedrijf te starten of hun bestaande bedrijf te versterken. Ook werkt het met lokale diensten om beleid dat vrouwelijke ondernemers ondersteunt goed uit te voeren. In 2016 bleek dat onbetaalde zorgtaken een veel groter knelpunt vormen voor vrouwelijke ondernemers dan tot nu toe gedacht. De verlichting van deze taken is dan ook een aandachtspunt voor het vervolgp programma.

VN-bijdragen

Nederland gaf ook in 2016 een ongeoormerkte bijdrage aan *UN Women* (€ 7 miljoen in 2016). Deze VN-organisatie richt zich op gendergelijkheid en emancipatie van vrouwen door o.a. versterking van vrouwelijk leiderschap (ook in conflictsituaties), politieke participatie van vrouwen, economische zelfredzaamheid en bestrijding van geweld tegen vrouwen. Omdat *UN Women* na evaluatie in 2015 werd aangemerkt als een effectief georganiseerde partner met grote toegevoegde waarde voor de Nederlandse beleidsagenda werd de samenwerking en de dialoog geïntensiveerd en de financiële bijdrage constant gehouden. Nederland draagt ook jaarlijks bij aan het *UN Trust Fund to End Violence against Women* (€ 2 miljoen in 2016). Het fonds besteedt speciale aandacht aan kwetsbare groepen, zoals vluchtelingen of vrouwen en meisjes in (post-)conflictsituaties. De ongeoormerkte bijdrage aan het *United Nations Population Fund* was € 35 miljoen in 2016. Ook droeg Nederland, naast de reguliere vrijwillige bijdrage, bij aan het genderprogramma van de OHCHR. De bijdrage werd in 2016 aangewend om gender stereotypering door West-Afrikaanse media aan te pakken en ter bevordering van gender sensitieve schadeloosstelling van slachtoffers van seksueel en ander gender gerelateerd geweld in Guatemala. Van de Nederlandse bijdrage heeft OHCHR tevens mensenrechtenorganen ondersteund bij de verdere ontwikkeling van een normatief kader voor vrouwenrechten, waaronder de actualisering van aanbeveling 19 (geweld tegen vrouwen) van de *UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women* (CEDAW). Bij activiteiten van OHCHR wordt altijd bijzondere aandacht geschonken aan de situatie van vrouwelijke mensenrechtenverdedigers.

4 Ernstigste schendingen

Het tegengaan van grove mensenrechtenschendingen en ernstige schendingen van het internationaal (humanitair) recht als misdrijven tegen de menselijkheid, oorlogsmisdrijven en schendingen van het genocideverdrag was ook in 2016 een van focusgebieden van het Nederlands mensenrechtenbeleid van het kabinet. Nederland heeft op verschillende manieren uitvoering gegeven aan deze beleidsdoelstellingen: zowel door het benadrukken van de verantwoordelijkheid van staten – én de internationale gemeenschap – voor het beschermen van burgerbevolkingen tegen gewelddadigheden, als door het veroordelen en aanspreken van staten op grove mensenrechtenschendingen, zoals marteling en doodstraf.

Responsibility to Protect (RtoP)

Tijdens de *World Summit* in 2005 hebben alle lidstaten van de Verenigde Naties eensgezind het principe van RtoP aangenomen en daarmee de verantwoordelijkheid van zowel lidstaten als de internationale gemeenschap bevestigd om burgerbevolkingen te beschermen tegen de ernstigste misdrijven: genocide, misdrijven tegen de menselijkheid en oorlogsmisdrijven, evenals etnische zuivering.⁷ Deze verantwoordelijkheid omhelst actieve preventie van deze misdrijven, met inzet van passende en noodzakelijke maatregelen, en indien nodig, collectieve actie van de internationale gemeenschap. Om deze verantwoordelijkheid hoog op de internationale agenda te houden is een groep van gelijkgezinde landen opgericht, de *Group of Friends of RtoP* (GoF). Nederland heeft al jaren het medevoorzitterschap van deze groep bij de VN in New York, samen met Rwanda, en Nederland heeft in 2015 een vergelijkbare *Group of Friends* opgericht in Genève om ook bij de daar gevestigde VN-instellingen op het gebied van mensenrechten en humanitaire bijstand deze verantwoordelijkheid te blijven benadrukken.

In 2016 sprak deze *Group of Friends*, bestaande uit meer dan 50 ambassadeurs uit alle regio's (waaronder de VS en de EU) en de *Special Representative* van de SGVN op het gebied van RtoP over RtoP met de hoogste vertegenwoordigers van o.a. OHCHR, *United Nations High Commissioner for Refugees* (UNHCR) en het *International Committee of the Red Cross* (ICRC). Tijdens deze bijeenkomsten stonden de raakvlakken van het werk van deze belangrijke organisaties met RtoP centraal en werd gezocht naar manieren waarop de aanwezige landen de (VN-)organisaties concreet én politiek kunnen ondersteunen bij dit werk. Tijdens zittingen van de Mensenrechtenraad heeft de GoF

regelmatig als groep stelling genomen. Een goed voorbeeld is de *Special Session on South Sudan* in december 2016 over de situatie in Zuid-Soedan waar sprake is van grove schendingen op zeer grote schaal en de VN-Adviseur Genocide-preventie heeft gewaarschuwd voor ophanden zijnde genocide.

Nederland heeft ook in zijn rol als RtoP *burden sharer* in de EU hard gelobbyd voor meer *engagement* van de EU op RtoP. Mede dankzij onze actieve inzet is een *EU Focal Point* voor RtoP aangesteld en is bevordering van RtoP het afgelopen jaar in meerdere belangrijke richtinggevende beleidsdocumenten als doelstelling opgenomen, waaronder het *EU Implementation Plan on Security and Defence*.

De uitdaging blijft om deze betrokkenheid van landen en internationale organisaties bij het concept van RtoP te vertalen naar de praktijk. Nederland doet dit zelf bijvoorbeeld doordat het mede onze inzet in bepaalde landen bepaalt (zoals onze bilaterale betrokkenheid bij Burundi), maar ook door met medestanders het concept RtoP te blijven integreren in onze inzet op andere gebieden, zoals mensenrechten, humanitaire bijstand, rechtsstaatsopbouw (*Security Sector Reform*, *resilience building* en *transitional justice*) en ontwikkelingssamenwerking. Op deze noodzaak *to walk the talk* dringt Nederland aan in alle relevante fora.

De Nederlandse inzet op RtoP wordt versterkt door de activiteiten van diverse ngo's waarmee Nederland samenwerkt. Nederland ondersteunt deze organisaties politiek en financieel door middel van een meerjarige instellingsbijdrage. Dit zijn het in New York gevestigde *Global Centre for Responsibility to Protect*, dat onder andere het secretariaat voert van het netwerk van *Global Focal Points on RtoP* en het Nederlandse medevoorzitterschap van de beide GoF's RtoP inhoudelijk ondersteunt, en de *International Coalition for the Responsibility to Protect*, een coalitie van diverse lokale kleine ngo's die werkzaam zijn op RtoP. Een andere organisatie waarmee Nederland in dit verband constructief samenwerkt is het *Auschwitz Institute for Peace and Reconciliation*, dat jaarlijks het *Raphael Lemkin Seminar voor Genocidepreventie* organiseert, waar beleidsmedewerkers getraind worden in het herkennen en voorkomen van de risico's van het ontstaan van de ernstigste misdrijven. Nederland zit in de *Executive Board* van het interstatelijk initiatief *Justice Rapid Response*. Dit initiatief kan op korte termijn experts leveren aan staten en internationale hoven, tribunalen en *Commissions of Inquiry* voor monitoring en vervolging van, en (strafrechtelijk) onderzoek naar, daders van internationale misdrijven. Heel specifiek heeft Nederland de detachering van een *sexual and*

⁷ Etnische zuivering is een van de vier zogeheten *RtoP crimes* maar is in juridische zin geen op zichzelf staand internationaal misdrijf.

gender-based violence expert (SGBV) bij de OHCHR-commissie in Zuid-Soedan gefinancierd. Verder is Nederland één van de verdragspartijen van de *International Commission on Missing Persons* (ICMP), dat zich met Nederlandse steun de afgelopen jaren heeft omgevormd tot een internationale organisatie met het hoofdkantoor in Den Haag. Zo kan de organisatie zich de komende jaren meer gaan richten op het lokaliseren van vermiste personen in (post-) conflictsituaties wereldwijd. Gerechtigheid voor slachtoffers en nabestaanden is belangrijk om gedwongen verdwijningen en andere mensenrechtenschendingen te helpen voorkomen. Nederland heeft deze organisaties in 2016 in totaal met € 1.643.210 ondersteund.

Protection of Civilians

Een ander aspect van onze inzet tegen grove mensenrechtenschendingen is onze betrokkenheid bij het versterken van de veiligheid van burgerbevolkingen tijdens gewapende conflicten. Enerzijds doet Nederland dit door de uitgebreide en zorgvuldige manier waarop we onze Nederlandse defensie- en politiemensen voorbereiden op inzet in conflicten wereldwijd, in bijvoorbeeld de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO)- of EU-missies, en uiteraard VN-vredesoperaties. Hierbij besteden we veel aandacht aan internationaal humanitair recht en burgerbeschermingsaspecten, waaronder gender gerelateerd geweld⁸, voorbeeldgedrag en discipline, en het principe van *do no harm*: vredestroepen mogen zeker niet extra bijdragen aan de onveiligheid van burgers in het missiegebied. Hieronder valt ook het leren kennen en begrijpen van de specifieke burgerbeschermingsopdracht die in het missiemandaat is opgenomen: welke concrete verplichtingen hebben de vredestroepen en wat betekent dat voor hun inzet in het veld. Die uitgebreide ervaring van onze eigen troepentrainingen op het gebied van *Protection of Civilians* zet Nederland om in assistentie aan andere landen die vredestroepen leveren. Ook wordt Nederlandse expertise ingezet door mee te denken over het verbeteren van de VN-trainingen voor vredestroepen.

Anderzijds draagt het kabinet het belang van burgerbescherming in gewapend conflict breder uit. Zo is Nederland één van de drijvende krachten achter de zogeheten **Kigaliprincipes**. Deze principes zijn in mei 2015 tot stand gekomen in Rwanda bij een regionale VN-vredeshand-havingsconferentie. De principes sluiten aan bij de aanbevelingen uit het rapport van het *United Nations High-Level Independent Panel on Peaceoperations* (HIPPO). Ze omvatten een aantal concrete voorstellen op het gebied van o.a. leiderschap, voorbereiding, middelen en discipline, om burgerbescherming door VN-vredestroepen te verbeteren.

De ondertekenaars van deze principes committeren zich aan het daadwerkelijk implementeren van deze voorstellen.

⁸ Zie ook kopje Vrouwen en conflict, onder 3. Gelijke rechten voor vrouwen.

Nederland heeft in 2016 succesvol gelobbyd voor uitbreiding van het aantal ondertekenaars, onder andere met een door minister Koenders voorgezeten *pledging event* in mei 2016 in New York, waardoor het aantal ondertekenaars is gestegen naar 39.

Naar aanleiding van het **advies** van de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) in juli 2016, nr. 102 over de *Protection of Civilians* is een **kabinetsreactie** opgesteld. De thematiek van dit advies is helaas onverminderd actueel. De aanvallen op burgers, ziekenhuizen, artsen en hulpverleners in Syrië, Zuid-Soedan en Jemen vormen daarvan de meest recente en schokkende voorbeelden. De AIV wijst terecht op de morele imperatief van staten, internationale organisaties en ngo's om grootschalig geweld tegen de burgerbevolking in eigen land en in andere landen te voorkomen. Nederland speelt op het gebied van bescherming van burgers internationaal een actieve rol qua agendering, beleidsontwikkeling, deelname aan missies en training van troepen.

Een ander aspect van burgerbescherming waarop Nederland zeer actief is, betreft *Sexual Exploitation and Abuse* (SEA) door vredestroepen. In 2016 werd de internationale gemeenschap wederom opgeschrikt door berichten over gevallen van seksuele uitbuiting en misbruik van (minderjarige) burgers door vredestroepen. De VN heeft een *zero tolerance*-beleid dat Nederland onderschrijft. De Secretaris-Generaal van de VN heeft een *Special Coordinator* aangesteld om dit soort (machts)misbruik tegen te gaan. Nederland heeft vanaf zomer 2016 een militair expert gedetacheerd bij dit team om de inspanningen van de VN te versterken.

Doodstraf / marteling: gezamenlijk EU-optreden en bilaterale inzet

Het belang van Nederlandse inzet op dit terrein blijft onverminderd actueel. Hoewel bijna tweederde van alle landen ter wereld de doodstraf heeft afgeschaft, werd in 2016 wederom een groot aantal executies uitgevoerd. De meeste executies in 2016 vonden plaats in China, Iran, Saoedi-Arabië, Irak en Pakistan, gevolgd door de Verenigde Staten. Wereldwijd wordt daarnaast op veel plekken wetgeving ten behoeve van de nationale veiligheid ingevoerd, die de bewegingsruimte van het maatschappelijk middenveld of politieke oppositie ernstig aantasten. Dit heeft in sommige landen invloed op de tenuitvoerlegging van de doodstraf en de toepassing van marteling. Met de nationale veiligheid als argument worden excessieve straffen gelegitimeerd. Er was ook goed nieuws; in 2016 schaften drie landen de doodstraf af: Nauru, Guinea en Mongolië.

In individuele gevallen wordt veelal gewerkt via EU-verklaringen en lokale demarches met EU-collega's. Zo heeft de EU-Hoge Vertegenwoordiger Mogherini zich ingezet voor de wereldwijde afschaffing van de doodstraf op 10 oktober 2016, de Internationale Dag tegen de Doodstraf. De EU-Hoge Vertegenwoordiger en de Secretaris-Generaal

van de Raad van Europa vaardigden een gezamenlijke verklaring uit waarin zij de doodstraf in alle gevallen en onder alle omstandigheden met klem veroordelen. Hierbij werd in het bijzonder een dringend beroep gedaan op de autoriteiten van Wit-Rusland, het enige Europese land dat de doodstraf nog uitvoert, om een officieel moratorium in te stellen als eerste stap naar afschaffing. Ook werden zorgen uitgesproken over het toegenomen aantal executies en het breken van moratoria in een aantal landen, zeker waar dat minderjarigen betrof.

Ook op gebied van marteling heeft Nederland in 2016 vooral in EU-verband gehandeld. De EU heeft zich consequent verzet tegen het sluiten van de Egyptische organisatie *Al Nadeem Centre for the Rehabilitation of Victims of Violence*. Deze organisatie wordt sinds enkele jaren door Nederland gesteund en richt zich op documentatie van gevallen van marteling en behandeling van slachtoffers. In een gezamenlijke demarche, die mede op aandringen van Nederland plaatsvond, heeft de EU zich uitgesproken tegen de sluiting van de organisatie. Ook zijn EU-verklaringen uitgebracht om de boodschap kracht bij te zetten. Tevens heeft begin 2017 de EU Speciaal Gezant voor Mensenrechten Lambrinidis tijdens zijn bezoek aan Caïro gepleit voor heropenen van Al Nadeem. Gesteund door deze gezamenlijke EU-inzet, heeft Al Nadeem een zaak aangespannen tegen de sluiting. De rechter moet hierover beslissen, maar de sluiting is door de Egyptische Raad van State illegaal bevonden. Op bilateraal niveau heeft minister Koenders in 2016 de EU-inzet ondersteund met een kritisch persbericht op de vooravond van een dreigende sluiting van Al Nadeem. De Nederlandse ambassade heeft de organisatie genomineerd voor de Mensenrechtentulp 2016.

Naast gezamenlijk EU-optreden kaart Nederland ernstigste mensenrechtenschendingen ook regelmatig aan tijdens bilaterale gesprekken op ministerieel en hoogambtelijk niveau. Zo heeft minister Koenders tijdens zijn bezoek aan Indonesië van 23 tot 25 maart 2016 de Nederlandse bezwaren ten aanzien van de doodstraf besproken met de minister van Buitenlandse Zaken van Indonesië Retno Marsudi en de coördinerend minister voor Politiek, Wetgeving en Veiligheid Luhut Panjaitan.

In 2016 heeft de mensenrechtenambassadeur de doodstraf expliciet aangekaart tijdens zijn reizen naar onder andere Saoedi-Arabië, Irak en Bangladesh. Daarbij benadrukt hij de internationale afspraken en minimumstandaarden die dienen in acht te worden genomen indien de doodstraf wordt toegepast: de doodstraf mag enkel opgelegd worden voor ernstigste misdrijven en mag niet opgelegd worden aan minderjarigen, geestelijk gehandicapten of zwangere vrouwen.

Ook dient er sprake te zijn van een eerlijk proces. Daarnaast vraagt de mensenrechtenambassadeur regelmatig aandacht voor individuele gevallen waarin de doodstraf is opgelegd.

Ook Nederlandse ambassades bespreken individuele gevallen in het kader van de politieke dialoog met betreffende nationale autoriteiten en volgen ontwikkelingen op het gebied van de doodstraf en marteling. Extra aandacht wordt gegeven aan individuele gevallen van de doodstraf waar de internationaal erkende minimumstandaarden niet in acht worden genomen.

Resolutie Moratorium on the Use of the Death Penalty

Tijdens de AVVN in september 2016 is met steun van Nederland de resolutie *Moratorium on the Use of the Death Penalty* aangenomen. Het doel van deze resolutie is om een universeel en alomvattend moratorium op de uitvoering van de doodstraf te bereiken. Een nieuw record van 117 landen steunden deze resolutie. Wereldwijde steun voor een moratorium neemt daarmee toe.

Financiële bijdragen

Vanuit het Mensenrechtenfonds hebben het ministerie van Buitenlandse Zaken en ambassades in 2016 ondersteuning gegeven aan het voorkomen van grove en ernstige mensenrechtenschendingen, waaronder de doodstraf en marteling. Nederland heeft 34 projecten en activiteiten ondersteund met een bijdrage van in totaal € 2,1 miljoen.

In Pakistan heeft de Nederlandse ambassade een project van de organisatie *Justice Project Pakistan (JPP)* gesteund. JPP pleit voor beleidsverandering op het gebied van de doodstraf, zet zich in voor ter dood veroordeelden en streeft naar verandering van de publieke opinie. Hun inspanningen hebben bij individuele gevallen geresulteerd in omzetting van de doodstraf in een andere strafmaat. JPP richt zich in het bijzonder op het voorkomen van de uitvoering van de doodstraf voor minderjarigen en geestelijk gehandicapten. Volgens internationale standaarden is dit niet toegestaan. In 2016 werd door het werk van JPP de doodstraf tegen een geestelijk gehandicapte in 2016 opnieuw tegen het licht gehouden. De executie is tegengehouden en binnenkort wordt een definitieve uitspraak van het Hoogerechtshof verwacht.

Nederland is tegen de doodstraf waar die dan ook wordt uitgevoerd. Mede in het kader van geloofwaardigheid heeft Nederland in de Verenigde Staten financieel bijgedragen aan de *National Coalition to Abolish Death Penalty (NCADP)*. Mede door het werk van deze organisatie hebben zeven staten in de afgelopen tien jaar geen doodstraf uitgevoerd. Ook in o.a. Libanon, Egypte, Marokko, Palestijnse Gebieden, Vietnam en Thailand zijn organisaties gesteund die zich inzetten tegen de doodstraf of juridische, medische, psychische of sociale steun bieden aan de slachtoffers van marteling.

5 Vrijheid van meningsuiting & internetvrijheid

5.1 Vrijheid van meningsuiting

Vrijheid van meningsuiting, zowel *offline* als *online*, is een voorwaarde voor een goed functionerende democratie en een vrije samenleving en is daarom één van de Nederlandse mensenrechtenprioriteiten. De ruimte voor de vrijheid van meningsuiting neemt echter wereldwijd af. De grote meerderheid van de wereldbevolking leeft in een land zonder vrije pers en de trend is negatief. De inzet van Nederland op vrijheid van meningsuiting blijft daarom van groot belang.

Veiligheid van journalisten

Een Nederlands speerpunt binnen de mensenrechtenprioriteit vrijheid van meningsuiting is veiligheid van journalisten. In 2016 zijn meer dan 100 journalisten omgekomen vanwege hun werk. Minder dan 10% van de zaken rond omgekomen journalisten wordt opgelost, resulterend in een klimaat van straffeloosheid van geweld tegen journalisten. Een goede partner in de strijd tegen straffeloosheid is UNESCO, de VN-organisatie die veiligheid van journalisten binnen haar mandaat heeft. Eén van de concrete dingen die UNESCO doet om straffeloosheid tegen te gaan, is het verzoeken van lidstaten waar journalisten zijn omgekomen informatie te verstrekken over de juridische voortgang van de zaak. Mede dankzij Nederlandse diplomatieke inspanningen (via de UPR en de Mensenrechtenraad, in gesprekken met lokale autoriteiten, zowel bilateraal als in EU-verband) is het aantal landen dat rapporteert omhoog gegaan van onder de 30% naar boven de 65%.

Daarnaast werkt Nederland samen met de Nederlandse ngo *Free Press Unlimited* (FPU) via het programma *Samenspraak en Tegenspraak* in landen waar journalisten worden bedreigd of vermoord. Een resultaat daarvan is bijvoorbeeld dat Irak – na gezamenlijke actie van Nederland, de EU, UNESCO en FPU – een *focal point* voor veiligheid van journalisten heeft benoemd binnen het ministerie van Justitie. Irak blijft een van de meest gevaarlijke landen voor journalisten, maar de regering toont hiermee bereidheid bij te dragen aan de veiligheid van journalisten.

Nederland trekt op dit terrein ook samen op met andere landen, bijvoorbeeld via de EU, omdat we in EU-verband sterker staan dan alleen. Nederland probeert de *EU Guidelines of Freedom of Expression* uit te voeren die bijzondere aandacht

vragen voor veiligheid van journalisten. Op instigatie van de Nederlandse ambassade in Mexico worden er bijvoorbeeld structureel publieke verklaringen uitgegeven na geweld tegen journalisten door de EU-delegatie ter plaatse. In 2016 is de Mensenrechtenraadresolutie over veiligheid van journalisten verder aangescherpt, mede dankzij Nederlandse inbreng.

Binnen de VN is Nederland bovendien een van de aanjagers van een hernieuwd actieplan voor veiligheid van journalisten. Dit actieplan zou onder andere de samenwerking binnen de VN en tussen de VN, lidstaten, mediabedrijven en ngo's moeten verbeteren, en daarmee de veiligheid van journalisten ter plaatse. Een concreet voorbeeld is trainingen in de juridische sector in landen waar veel geweld tegen journalisten is met als doel tot meer vervolgingen te komen. De veiligheid van journalisten heeft veel aandacht gekregen tijdens de bezoeken van de mensenrechtenambassadeur aan Bangladesh en Irak.

Via de *Representative on Freedom of the Media* (RFoM) van de Organisatie voor Vrede en Samenwerking in Europa (OVSE) heeft Nederland een dialoog tussen Russische en Oekraïense journalisten tot stand gebracht. Het doel van dit project was om propaganda tegen te gaan en de veiligheid van journalisten die werkzaam zijn in Oekraïne te vergroten. Het project heeft de vaardigheden van journalisten die werken in politiek- en militair gevoelige omgevingen verbeterd.

Samenwerking Free Press Unlimited

De samenwerking met ngo's zoals FPU heeft onder meer geresulteerd in onderstaande projecten.

Noodfonds: Reporters Respond

Een voorbeeld van samenwerking tussen Nederland en ngo's is de concrete hulp aan journalisten via het *Reporters Respond* noodfonds van FPU, gesteund via *Samenspraak en Tegenspraak*. Dit fonds van FPU is erop gericht om journalisten in nood zo snel mogelijk weer aan het werk te helpen met kleinschalige, praktische steun. De verzoeken variëren van Syrische journalisten die gewond zijn geraakt door bombardementen tot kritische Burundese radiomakers die hun land moesten ontvluchten en Bengaalse bloggers die met de dood bedreigd worden. In 2016 heeft FPU in totaal 193 verzoeken gekregen, waarvan er 50 werden gehono-

reerd. Ook Nederlandse journalisten in het buitenland kunnen gebruik maken van dit fonds. Zo heeft de Nederlandse journalist Okke Ornstein, die in Panama was veroordeeld, bijstand gekregen uit dit fonds voor juridische ondersteuning. Mede door deze steun en de inzet van de ambassade is Ornstein vrijgelaten.

Russian Language News Exchange (RLNE)

De Nederlandse inzet bestrijkt ook het bevorderen van een gevarieerd medialandschap zodat burgers een geïnformeerde keuze kunnen maken. Persvrijheid en een gebalanceerd medialandschap zijn voorwaarden voor een goed functionerende democratie. Deze staan in veel Russischtaalige landen onder grote druk, mede vanwege de dominante positie die media gecontroleerd door de Russische staat innemen in het hele Russische taalgebied. Minister Koenders heeft deze problematiek onder de aandacht gebracht tijdens de door het ministerie georganiseerde conferentie *The future of independent Russian-language media*, die plaatsvond op 29 april 2016 bij de Universiteit van Amsterdam.

Minister Koenders spreekt tijdens de conferentie *The Future of independent Russian-language media* bij de Universiteit van Amsterdam.
Foto: Free Press Unlimited

Met financiële steun van het ministerie van Buitenlandse Zaken (Matra) is in 2016 ook een nieuw uitwisselingsplatform voor onafhankelijke media, de *Russian Language News Exchange (RLNE)*, opgezet. Het platform wordt gecoördineerd door FPU en bestaat verder uit onafhankelijke media die werkzaam zijn in of voor Armenië, Azerbeidzjan, Wit-Rusland, Georgië, Moldavië, Oekraïne en Rusland. In al deze landen wonen grote bevolkingsgroepen die Russisch als

moedertaal of tweede taal spreken. Met steun van een centraal nieuwsbureau kunnen de deelnemende media hun publiek voorzien van kwalitatief hoogwaardige lokale, regionale en internationale nieuwsberichten en achtergronden. In het eerste halfjaar van de nieuwsdesk zijn er meer dan 500 verhalen gedeeld en gepubliceerd met een gemiddeld bereik van één miljoen mensen per verhaal.

Samenwerking met RNW Media

Een andere belangrijke partner van het ministerie van Buitenlandse Zaken is [RNW Media](#). RNW Media richt zich op vrijheid van meningsvorming en meningsuiting en het recht op toegang tot informatie, met een focus op digitale media van en voor jongeren. Landen waar RNW Media in 2016 werkte zijn China, landen in Sub-Sahara Afrika zoals Burundi en DRC, Latijns-Amerika en landen in de Arabische wereld zoals Syrië en Jemen. Door multimediale platforms en producties rondom de thema's mensenrechten, seksuele rechten, democratie en goed bestuur, groeide het online bereik van RNW Media van 36,8 miljoen in 2013 naar 286 miljoen interacties op alle sites en sociale media in 2016.

RNW kreeg de afgelopen vier jaar steun via de aparte budgetlijn *Bevordering van het vrije woord* voor activiteiten gericht op mensenrechten. Deze bijdrage is in overleg met RNW afgebouwd van € 56 miljoen voor de afgelopen vier jaar naar € 34 miljoen voor de komende vier jaar. RNW zal zich met deze overgangsregeling verder omvormen van een omroeporganisatie tot een internationale ngo die bijdraagt aan bevordering van vrijheid van meningsuiting en toegang tot informatie, met een niche in digitale media gericht op jongeren. Na 2020 wordt RNW geacht voor financiering mee te kunnen dingen met andere partijen conform de dan geldende reguliere subsidieregels.

Financiële bijdragen

Vanuit het Mensenrechtenfonds hebben het ministerie van Buitenlandse Zaken en ambassades in 2016 ondersteuning gegeven aan het bevorderen van de vrijheid van meningsuiting. Nederland heeft 55 projecten en activiteiten ondersteund op vlak van vrijheid van meningsuiting, met een bijdrage van in totaal € 5,2 miljoen.

5.2 Internetvrijheid

Het internet is steeds belangrijker voor activisten wereldwijd in hun strijd tegen schendingen van mensenrechten. Mede onder druk van het op veiligheid geënte internationale discours, wordt de ruimte voor mensenrechtenverdedigers en activisten ook op het internet steeds verder ingeperkt.

Nederland is een koploper bij de bevordering van een open, vrij en veilig internet. Mensenrechten *online* is één van de

pijlers van het internationale cyberbeleid van Nederland, als verankerd in de Nederlandse [Internationale Cyberstrategie](#) en de [kabinetsreactie](#) op het AIV advies 'Het internet, een wereldwijde vrije ruimte met begrensde staatsmacht' en het WRR (Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid) advies 'De publieke kern van het internet: naar een buitenlands internetbeleid'. Veiligheid en vrijheid liggen in elkaars verlengde. Nederland draagt dit actief uit in internationale fora, bijvoorbeeld via de Speciaal Gezant voor Internationaal Cyberbeleid. Deze visie is onder meer neergelegd in het in 2016 gepubliceerde [Kabinetsstandpunt Encryptie](#). In dit standpunt wordt het belang van encryptie benadrukt voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en het communicatiegeheim.

In EU verband is tijdens het Nederlandse EU-Voorzitterschap de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) vastgesteld. In de AVG zijn de regels en verplichtingen voor de verwerking van persoonsgegevens gedetailleerd uitgewerkt. Zo moeten organisaties onder meer zorg dragen voor een adequate beveiliging en moeten de organisaties *privacy impact assessments* verrichten. Daarnaast wordt het uitgangspunt *privacy by design* bij het ontwikkelen van producten en processen. Ook moeten organisaties het inzage- en correctierecht faciliteren en zijn een recht op dataportabiliteit en het recht om te worden vergeten opgenomen in de AVG.

Multilaterale en internationale inzet en resultaten

Begin 2016 is met steun van Nederland in de VN-Mensenrechtenraad de resolutie *'The promotion, protection and enjoyment of human rights on the Internet'* met consensus aangenomen. Deze resolutie benadrukt onder meer het belang van toegang tot internet als een voorwaarde voor het realiseren van andere mensenrechten. In de AVVN is met Nederlandse steun de resolutie *'The right to privacy in the digital age'* aangenomen. De resolutie erkent de zorgen die overheden hebben op het gebied van veiligheid, maar onderstreept dat elke maatregel genomen op dat gebied altijd consistent moet zijn met internationale mensenrechtenverplichtingen, waaronder de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. De resolutie erkent tevens de rol van de private sector en roept staten op bedrijven niet te verplichten mee te helpen aan activiteiten die mogelijke mensenrechtenschendingen met zich mee brengen.

Freedom Online Coalition (FOC)

Nederland is initiatiefnemer van de FOC, een cross-regionale coalitie van landen die een vrij, open en veilig internet voorstaan. De veranderende mensenrechtensituatie in de wereld, ook *online*, maakt de FOC een zeer relevant platform om schendingen van internetvrijheid aan te kaarten, internationale samenwerking te versterken en beleidsinitiatieven en onderwerpen op het gebied van internetvrijheid uit te werken. In 2016 werd Argentinië als 30ste lidstaat

verwelkomd. Daarnaast werd de FOC zelf geëvalueerd. Een belangrijke conclusie van de evaluatie, waar Nederland een voortrekkersrol in had, is dat de FOC zich sterker moet toelagen op zijn rol als diplomatiek platform om internetvrijheid te promoten en agenderen, zowel internationaal als nationaal. Een concreet resultaat van de FOC in 2016 is de verklaring waarin overheden worden opgeroepen om te stoppen met grensoverschrijdende aanvallen op de vrijheid van meningsuiting via digitale maatregelen zoals onrechtmatig filteren en blokkeren.

Projecten op het gebied van internetvrijheid

Nederland zet zich via verscheidene projecten in om een vrij, open en veilig internet te realiseren. Zo heeft Nederland de financiële steun aan het *Digital Defenders Partnership* tot en met 2019 verlengd. Het *Digital Defenders Partnership* richt zich op zogeheten *rapid response* activiteiten, zoals projecten waarmee vrij internet wordt aangeboden in regio's waar dat moeilijk beschikbaar is en het ondersteunen van bloggers en cyberdissidenten die gevaar lopen. *Digital Defenders Partnership* heeft in 2016 tientallen projecten gesteund en noodbijstand geleverd.

Daarnaast is het door Nederland gesteunde *cyber capacity building programma* van *Global Partners Digital* verder uitgerold. Ook heeft Nederland in vier landen partnerschappen opgezet die effectieve deelname van het maatschappelijk middenveld in ontwikkelingslanden op het gebied van [cyber beleid en mensenrechten](#) bewerkstelligen op nationaal, regionaal en mondiaal niveau.

In 2016 werd het programma *Internet Governance for the Middle East and Northern Africa* (iGmena) financieel ondersteund. Het programma moet ervoor zorgen dat vrijheid van meningsuiting ook *online* wordt beschermd en dat digitale rechten en toegang tot informatie worden vastgelegd in beleid en wetgeving in de MENA-regio. Daarnaast worden via het programma maatschappelijke stakeholders zoals ngo's uit de regio getraind om hun kennis over het beheer en beleid van internet te verbeteren. Dit resulteerde in een beter begrip van de stakeholders over het onderwerp internetvrijheid.

In oktober 2016 publiceerde *Freedom House* het jaarlijkse *Freedom on the Net*-rapport, deels gefinancierd vanuit het Nederlands Mensenrechtenfonds. In het rapport wordt internetvrijheid wereldwijd geëvalueerd. Het rapport laat een negatieve trend zien; voor het zesde jaar op rij is de mondiale internetvrijheid gedaald. Dit is zorgwekkend omdat het internet de belangrijkste bron van nieuws en communicatie is en hét middel om actie te voeren tegen schendingen van mensenrechten. Naast de toenemende controle van sociale media blijken onder meer communicatie-apps in toenemende mate onbereikbaar te worden gemaakt door autoriteiten, met name in politiek gevoelige tijden.

Financiële bijdragen

Vanuit het Mensenrechtenfonds hebben het ministerie van Buitenlandse Zaken en ambassades in 2016 ondersteuning gegeven aan de bevordering van internetvrijheid. Nederland heeft 16 projecten en activiteiten ondersteund met een bijdrage van € 2,5 miljoen.

Door de financiering van organisaties en initiatieven draagt Nederland bij aan de bescherming van mensenrechten online en de bevordering van internetvrijheid. Nederland

financiert onder meer het *Digital Defenders Partnership* met € 500.000 over een periode van drie jaar. Daarnaast zijn er ook lokale kleinere initiatieven gesteund, zo heeft de ambassade in Wenen met € 50.000 het OVSE-project *Freedom of Expression 2.0* ondersteund. Het doel van het project is om de vrijheid van meningsuiting in het digitale domein te vergroten. Daarnaast beoogt het project een vergroting van inzicht in en kennis van de specifieke uitdagingen op het terrein van nieuwe media in de Balkanlanden.

In het kader van de Mensenrechtendag 2016 heeft de ambassade in Zimbabwe een programma georganiseerd rondom het thema internetvrijheid. Deze vrijheid staat in Zimbabwe onder druk sinds de opkomst van de burgerbeweging, die met name via sociale media van zich laat horen met bijvoorbeeld de *#ThisFlag*-campagne. Een van de onderdelen betrof een workshop voor parlementariërs over de voorgenomen *Cyber Crime Bill*. Dit resulteerde in de erkenning van Zimbabwaanse parlementariërs dat ze nu beter in staat zijn hun controlerende rol te spelen op het moment dat het wetsvoorstel aan het parlement wordt voorgelegd.

De ambassade in Libanon heeft in een project met de organisatie *Maharat* het belang van internetvrijheid uitgedragen door het pleiten voor toegang tot internet, bescherming van de *privacy* en het verbeteren van de *internet governance*. Bij deze campagne waren ook lokale media en universiteiten betrokken. De campagne kreeg lokaal en regionaal aandacht als voorbeeld van een project dat in deze regio uitgerold kan worden binnen landen die websites blokkeren en activisten opsluiten.

De ambassade in Oekraïne werkte aan het project *Internet freedom in Ukraine*. Dit project had als doel het informeren van overheidsfunctionarissen over de

bescherming van de vrijheid van meningsuiting, journalisten en de media en het versterken van de informatie- en digitale veiligheid van de Oekraïense *online* media. Dit project heeft als resultaat dat overheidsfunctionarissen beter inzicht hebben in een mensenrechteninclusieve benadering van het reguleren van de vrijheid van meningsuiting op het internet. Daarnaast heeft het project ook bijgedragen aan het concretiseren van mensenrechteninclusieve procedures voor het beoordelen van *online* content die mogelijk in strijd met de wet en of een gevaar vormen voor nationale veiligheid.

De ambassade in Rusland heeft bijgedragen aan het project 'Van het recht om te weten naar het recht om te spreken: van vrijheid van informatie naar vrijheid van meningsuiting in Rusland'. Dit project van de *Freedom of Information Foundation* (FIF) richt zich op de verspreiding van informatie met betrekking tot de activiteiten van nationale en lokale overheden. De FIF is erin geslaagd haar bereik aanzienlijk te vergroten door onder meer een systeem te ontwikkelen om verschillende publicaties van de stichting aan te passen aan haar doelgroep; zo zijn er onder meer verschillende websites gelanceerd.

6 Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging

Nederland zette zich in 2016 wederom in voor de bevordering en bescherming van vrijheid van godsdienst en levensovertuiging. Dat blijft nodig omdat discriminatie en geweld tegen individuen op grond van hun godsdienst of levensovertuiging wereldwijd verder zijn toegenomen. In bepaalde delen van de wereld staan bijvoorbeeld de rechten van Christenen in toenemende mate onder druk. De Nederlandse inspanningen zijn gericht op het recht van individuen om zijn of haar religieuze of levensbeschouwelijke identiteit vorm te geven, om een theïstische, non-theïstische of atheïstische levensovertuiging te hebben en om van geloof te kunnen veranderen. Daarnaast bevordert Nederland de scheiding tussen kerk en staat en verzet Nederland zich tegen het inperken van fundamentele rechten en vrijheden, zoals die van vrouwen, kinderen of LHBTI's, met een beroep op religieuze of traditionele waarden. Nederland maakt daarbij geen onderscheid tussen religieuze groeperingen.

Multilateraal

In EU-verband wordt door Nederland veel aandacht gevraagd voor godsdienstvrijheid. Hierbij wordt zoveel mogelijk samengewerkt met andere EU-lidstaten. Zo is Nederland al sinds 2009 betrokken bij de zaak Asia Bibi, een Pakistaanse christen veroordeeld tot de doodstraf wegens vermeende godslastering. In EU-verband wordt, bij zaken zoals die van Asia Bibi, bij de Pakistaanse autoriteiten aangedrongen op een goede behandeling en een eerlijk proces.

De samenwerking met de andere leden van de in 2015 opgerichte *International Contact Group on Freedom of Religion or Belief* (ICG) begint steeds meer vorm te krijgen. Deze ontwikkelingen gaan moeizaam vanwege de brede groep van deelnemende landen. Er zijn naast EU-lidstaten ook landen uit Afrika, Zuid-Amerika, het Midden-Oosten, Azië en Noord-Afrika lid. In 2016 zijn door de ICG bijeenkomsten georganiseerd in Washington, New York en Londen gericht op het uitwisselen van ervaringen en informatie en het verder uitwerken van samenwerking. Dit resulteerde in een gezamenlijke demarche over godsdienstvrijheid in Turkmenistan in januari 2017.

VN

Mede door Nederlandse inzet zijn zowel de EU-resolutie *'Freedom of Religion or Belief'*, alsook de OIC-resolutie *'Combating intolerance, negative stereotyping and stigmatization of, and discrimination, incitement to violence and violence against, persons based on religion or belief'*, met consensus aangenomen in de Mensenrechtenraad en de Derde Commissie van de AVVN.

Bilateraal

In de diplomatieke bilaterale contacten bespreekt Nederland dit thema direct met overheden. Zo heeft de mensenrechtenambassadeur tijdens zijn reizen naar o.a. Irak, Bangladesh en het Vaticaan uitgebreid aandacht besteed aan de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging. Ook worden via ambassades projecten financieel gesteund. In totaal is ruim € 2 miljoen besteed aan projecten gericht op bescherming en verbetering van de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging.⁹

Financiële bijdragen

Vanuit het Mensenrechtenfonds hebben het ministerie van Buitenlandse Zaken en ambassades in 2016 ondersteuning gegeven aan het bevorderen van vrijheid van godsdienst en levensovertuiging. Nederland heeft 33 projecten en activiteiten ondersteund met een bijdrage van ruim € 2,3 miljoen.

⁹ Hiermee is voldaan aan amendement VoordeWind (34300-V nr. 15), dat zich richt op een versterking van de mogelijkheid die ambassades hebben om organisaties te steunen die een bijdrage leveren aan het bevorderen van de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging door ten minste € 1 miljoen van het Mensenrechtenfonds te besteden aan projecten op het gebied van godsdienstvrijheid en levensovertuiging.

Een voorbeeld van een door Nederlands ondersteund project is het project *Photographic Documentation of the Rohingya Population* in Bangladesh. Deze religieuze minderheid wordt door de overheid vaak gekenschetst als een sociaal-politieke probleemgroep en een gevaar voor de nationale veiligheid. Dit project zorgt door middel van fotografie en film-documentaires voor een objectief verslag van de geschiedenis van de Rohingya's. Binnen het project worden ook journalisten getraind om objectief verslag te leggen over de situatie van de Rohingya's. Het project had als gevolg dat artikelen in landelijke dagbladen zijn gepubliceerd, waarin de situatie van de Rohingya's ook als een mensenrechtenkwestie wordt beschreven en niet enkel als een veiligheidskwestie. Hierdoor ontstaat bij de lokale bevolking meer begrip voor hun situatie en verminderen de onderlinge spanningen tussen de verschillende gemeenschappen. Dat draagt tevens bij tot verminderde impulsen voor radicalisering binnen de Rohingya gemeenschap.

In Egypte ondersteunt de Nederlandse ambassade een project van de lokale ngo *Coptic Evangelical Organization for Social Services* (CEOSS). Dit project richt zich op het vergroten van de capaciteit van maatschappelijke organisaties ter ondersteuning van tolerantie, pluralisme en de eerbiediging van persoonlijke rechten en religieuze vrijheden in verschillende provincies in Egypte. Als gevolg hiervan kon een groep met jonge religieuze leiders een aantal maatschappelijke initiatieven opzetten in Al-Muqqatam, een district bekend om de aanwezigheid van radicale Islamitische groeperingen. De initiatieven zijn gericht op co-existentie, tolerantie en dialoog tussen kinderen, jongeren, vrouwen en religieuze en maatschappelijke leiders. Het project draagt zodoende bij aan een verhoogd respect van persoonlijke en religieuze vrijheden.

In Pakistan heeft de ambassade gekozen voor een focus op Punjab. Deze provincie wordt gezien als de regio waar de meeste religieuze onverdraagzaamheid is en bijbehorende incidenten plaatsvinden. In 2016

zijn drie projecten geïdentificeerd en gefinancierd die elkaar versterken. Ze richten zich op het stimuleren van de dialoog tussen religieuze en sociale groepen en het beschermen van vervolgte minderheden d.m.v. rechtsbijstand en verlenen van onderdak. Zo geeft de ngo *Centre for Legal Aid, Assistance and Settlement* (CLAAS) onderdak en rechtshulp aan religieuze minderheden die bedreigd worden. Het project zal aan circa 80 personen onderdak kunnen bieden en rechtshulp geven bij 100 rechtszaken.

Deelnemers in gesprek tijdens workshop van de ngo *Coptic Evangelical Organization for Social Services* (CEOSS)

Het project *Strengthening Human Rights Advocacy for Freedom of Religion and Belief* van *Minority Rights Group International* richt zich op het bevorderen van godsdienstvrijheid en het bieden van bescherming aan religieuze minderheden in het Midden-Oosten en Noord-Afrika. Het project is in 2016 gestart en biedt mensenrechtenactivisten de mogelijkheid hun zaak bij de internationale gemeenschap te bepleiten, o.a. door deelname aan VN-fora. Het project organiseert ook trainingen aan verschillende religieuze minderheden uit hetzelfde land. Aan de cursussen doen onder meer Christelijke en Islamitische deelnemers uit Egypte, Irak, Syrië en Libanon mee, evenals vertegenwoordigers uit de Koerdische gemeenschap.

7 Mensenrechten en bedrijfsleven

Nederland bevordert de eerbiediging van mensenrechten door het bedrijfsleven in overeenstemming met de *UN Guiding Principles on Business and Human Rights* (UNGP's). Het doel is mensenrechtenschendingen door bedrijven, rechtstreeks of in productieketens, te voorkomen. Ook in 2016 zijn op dit beleidsterrein weer grote stappen gezet. Nederland wordt internationaal geprezen als voorloper op dit thema. Het in 2013 vastgestelde *Nationaal Actieplan Bedrijfsleven en Mensenrechten* (NAP) is de leidraad voor de Nederlandse inzet.

Nationaal

In 2016 sloot het kabinet convenanten over internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO) met twee belangrijke sectoren: de *textielsector* en de *bancaire sector*. Bij beide convenanten zijn ook verschillende vakbonden en maatschappelijke organisaties partij. Deze convenanten zijn onderdeel van een breder proces om met Nederlandse bedrijfssectoren IMVO-convenanten te sluiten om risico's in hun internationale waardeketens aan te pakken. In beide convenanten staan afspraken gericht op het verbeteren van *due diligence* door de bedrijven, en over het collectief aanpakken van misstanden, zoals mensenrechtenschendingen, die individuele bedrijven niet zelf kunnen oplossen. Internationaal is veel belangstelling voor deze resultaten van de multi-stakeholderbenadering van IMVO en mensenrechten.

Eén van de lastigste punten van mensenrechten en bedrijfsleven is het bieden van toegang tot herstel/verhaal voor slachtoffers van bedrijfsgerelateerde schendingen (*access to remedy*), vooral in grensoverschrijdende zaken. Daarom heeft het kabinet, zoals vastgelegd in het NAP, door de Universiteit Utrecht een grondig onderzoek laten doen naar de mogelijkheden die daartoe in Nederland bestaan en hoe deze zich verhouden tot de UNGP's. De *kabinetsreactie* op het onderzoek bevatte een aantal toezeggingen om de positie van slachtoffers te versterken, onder meer door hieraan aandacht te besteden via de lopende herziening van het civiel bewijsrecht.

Het kabinet onderkent dat de overheid een voorbeeldrol te vervullen heeft op het beleidsterrein mensenrechten en bedrijfsleven. Daarom is het van belang dat de verschillende onderdelen van de overheid die veel te maken hebben met het internationaal opererende bedrijfsleven (zoals ambassades, de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO),

de Rijksinkoopdiensten) bekend zijn met de UNGP's en gerelateerde instrumenten, zoals de OESO-richtlijnen (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling) voor multinationale ondernemingen. Het ministerie van Buitenlandse Zaken organiseerde in 2016 de eerste Rijksbreed toegankelijke cursus over mensenrechten en bedrijfsleven. Het voornemen is om deze cursus in de komende jaren voort te zetten.

Op 1 januari 2017 ging de EU-richtlijn voor niet-financiële bekendmaking in Nederland van kracht. Hierdoor zijn bedrijven met 500 werknemers of meer verplicht in hun jaarverslagen te rapporteren over hun impact op mens en milieu.

EU-voorzitterschap

In 2016 heeft Nederland het EU-voorzitterschap aangegrepen om mensenrechten en bedrijfsleven hoger op de EU-agenda te krijgen. Het kabinet is van mening dat de EU op dit gebied haar potentieel nog niet ten volle benut. Op 11 mei 2016 organiseerde *Nederland*, samen met een aantal ngo's en vakbonden, een grote *conferentie* in Amsterdam om te identificeren op welke punten extra inzet van de EU en haar lidstaten wenselijk was. Op initiatief van Nederland mondde dit uit in EU-raadsconclusies over mensenrechten en bedrijfsleven. Onder meer roepen de conclusies alle EU-lidstaten op een NAP op te stellen. Verder leggen de conclusies veel nadruk op het versterken van *access to remedy*. Om helderheid over dit onderwerp te scheppen op EU-niveau is aan het EU-Grondrechtenagentschap gevraagd een advies uit te brengen.

Tijdens het voorzitterschap heeft Nederland ook ingezet op *peer learning* over mensenrechten en bedrijfsleven, een onderwerp waarover bij veel lidstaten nog een gebrek aan kennis is. Op 12 mei 2016 vond in Den Haag een bijeenkomst plaats voor medewerkers op het gebied van mensenrechten en bedrijfsleven uit de lidstaten en van de EU-instellingen. De bijeenkomst zorgde voor uitwisseling van ideeën over de ontwikkeling en implementatie van NAP's en hoe dit binnen en buiten de EU bevorderd kon worden. Daarnaast is gesproken over betere samenwerking in derde landen, bijvoorbeeld om mensenrechtenverdedigers die aandacht vragen voor bedrijf gerelateerde misstanden te beschermen te beschermen.

Nederland heeft het EU-voorzitterschap verder benut om de Europese Commissie aan te sporen nieuwe maatregelen te nemen voor de bevordering van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) en mensenrechten. Zowel in de voornoemde raadsconclusies als in de – ook door Nederland geïnitieerde – [conclusies over verduurzaming van mondiale waardeketens](#) wordt de Commissie opgeroepen hiertoe een nieuw actieplan te ontwikkelen. Ondanks herhaalde toezeggingen heeft de Commissie op dit punt nog geen resultaten laten zien.

Ten slotte werd onder het Nederlands voorzitterschap een politiek akkoord bereikt over de inhoud van de nieuwe [conflictmijnenverordening](#). Deze verordening, die vanaf 2021 wordt toegepast, stelt een verplichte *due diligence* in voor importeurs van bepaalde mineralen, om te voorkomen dat deze handel bijdraagt aan het veroorzaken of in stand houden van conflicten.

Raad van Europa

In 2016 stelde de RvE een nieuwe aanbeveling vast over mensenrechten en bedrijfsleven. Een door Nederland voorgezeten werkgroep had de tekst opgesteld. De aanbeveling geeft aan de RvE-lidstaten handreikingen voor uitvoering van de UNGP's, met een stevige nadruk op *access to remedy*. Nederland heeft met succes ingezet op een ambitieuze aanbeveling, die op een aantal terreinen verder gaat dan de UNGP's. De toegevoegde waarde ten opzichte van de UNGP's werd onder meer geleverd door de zeer gedetailleerde handreikingen op het gebied van strafrecht, civiel recht en bestuursrecht. De aanbeveling werd omarmd door een aantal [vooraanstaande mensenrechtenorganisaties](#).

Kinderarbeid

Op initiatief van Nederland zijn tijdens het EU-voorzitterschap [Raadsconclusies](#) aangenomen over kindarbeid. De Raad concludeerde dat de deadline om de ergste vormen van kindarbeid in 2016 uit te bannen, in 2010 [in Den Haag afgesproken](#), niet gehaald zou worden. Daarom waren extra inspanningen van de EU nodig. De Raad spoorde de Commissie onder meer aan extra maatregelen te treffen om kwetsbare vluchtelingenkinderen te beschermen tegen uitbuiting.

De financiering voor het programma *Child Labour Free Zones* van de Coalitie Stop Kinderarbeid werd in 2016 voortgezet. Dit gebiedsgerichte programma wordt uitgevoerd in India, Zimbabwe, Oeganda, Mali, Nicaragua en Turkije. Het combineert bewustwording over de nadelige effecten van kindarbeid op zowel individuele als nationale ontwikkeling met versterking van het onderwijs, en samenwerking met werkgevers en lokale autoriteiten om het verbod op kindarbeid te handhaven. De eerste resultaten laten zien dat kinderen in de betreffende regio's inderdaad weer naar school gaan in plaats van gaan werken. Tot en met april 2016

ging het in totaal om bijna tienduizend kinderen in de projectlanden.

De ambassade in Turkije zette in 2016 de samenwerking voor een meerjarig project tegen kindarbeid in de Turkse hazelnootsector voort met de *International Labour Organisation* (ILO), Turkse nationale en decentrale overheden en CAOBISCO, de brancheorganisatie voor de hazelnoot verwerkende industrie. Tot najaar 2016 zijn ruim [drieduizend kinderen bereikt](#) met dit project. De meerderheid hiervan gaat nu wel naar school in plaats van werken in de hazelnootsector.

Minister Ploumen ondertekent Fonds Bestrijding Kinderarbeid

2016 was ook het jaar waarin het Fonds Bestrijding Kinderarbeid het levenslicht zag. In 2016 en 2017 zal via de uitvoerende organisatie RVO in totaal € 5 miljoen worden besteed aan subsidies voor *due diligence*-trajecten bij individuele bedrijven, en voor multi-stakeholderinitiatieven waarbij meerdere bedrijven samen kunnen werken met maatschappelijke organisaties om kindarbeid uit de productieketens van hun sector te bannen. Betrokken bedrijven moeten zelf ook bijdragen aan deze trajecten.

Leefbaar loon

Nederland heeft in 2016 in Pakistan samen met Duitsland de Asian Living Wage Conference georganiseerd. De conferentie bracht overheden, vakbonden, werkgevers en internationale merken in de textielsector samen. Vervolgactiviteiten worden uitgevoerd door het strategisch partnerschap met Fair Wear Foundation en onder het textielconvenant. Zo zal de FNV in Myanmar vakbonden ondersteunen met hun lobby voor verhoging van het minimumloon. Nederlandse textielbedrijven zullen onder andere in Bangladesh initiatieven ondernemen om lonen in hun ketens te verhogen.

Nederland heeft de ontwikkeling van benchmarks voor leefbaar loon per land gefinancierd. Onder andere keurmerken als Utz en FairTrade gebruiken deze benchmarks voor het bevorderen van leefbaar loon in de productieketens voor koffie, thee, bloemen en bananen. FairTrade heeft in de bloemensector in Ethiopië een minimumloon met gecertificeerde producenten afgesproken, als stap naar

In 2016 deelde Nederland, net als in voorgaande jaren, de eigen ervaringen met het NAP met verschillende landen, waaronder Chili, Mexico, Guatemala, Cyprus en verschillende andere Europese landen. Nederlandse inspanningen in eerdere jaren leidden direct tot besluiten van Polen en Japan om zelf ook een NAP te ontwikkelen.

Met hulp van Nederland werkte de ILO in 2016 aan versterking van de arbeidsinspectie van Pakistan. Nederland steunde in 2016 het *Better Work*-programma van de ILO, dat ook gericht is op naleving van arbeidsrechten, in Bangladesh, Vietnam, Indonesië, Cambodja en Birma/Myanmar.

In 2016 sloot het consulaat-generaal in Shanghai een driejarig MVO-project af, gericht op [respect voor mensenrechten in de productieketen](#). Het project bracht (Nederlandse) bedrijven en hun toeleveranciers bij elkaar voor trainingen op onder andere het gebied van werktij-

den, loon en veiligheid op de werkvloer. Op deze manier nam de transparantie binnen de keten toe, konden bedrijven gezamenlijk oplossingen zoeken, en kregen toeleveranciers beter inzicht in wat Nederlandse (en Europese) bedrijven van hen verlangen.

In mei 2016 organiseerde de ambassade in Qatar een bijeenkomst over het verbeteren van de werk- en leefomstandigheden voor arbeidsmigranten. Gebruikmakend van *best practices* en met de UNGP's als leidraad vond de eerste open discussie plaats tussen Europese bedrijven en ambassades en Qatari autoriteiten en opdrachtgevers. De uitkomsten kunnen de Qatari overheid helpen de lopende hervormingen op dit gebied goed in te vullen. Parallel loopt in de ILO een klachtzaak tegen Qatar over hetzelfde onderwerp, aangespannen door een aantal vakbonden. Ook in dit kader spant Nederland zich constructief-kritisch in voor versterking van de arbeidsrechten in Qatar.

leefbaar loon. Dit zal voor de laagstbetaalde werknemers leiden tot een loonsverhoging van 75% in twee jaar.

Vakbondsvrijheid

Nederland blijft vakbonden in ontwikkelingslanden steunen via FNV en CNV. In 2016 liep het Vakbondsmedefinancieringsprogramma (VMP) af. Er is € 40 miljoen beschikbaar gesteld voor een nieuw VMP voor de periode 2017 – 2020.

Activiteiten zullen gericht zijn op sociale dialoog, jeugdwerkgelegenheid en op arbeidsrechten in de IMVO-convenanten. De onder het VMP ondersteunde vakbondspartner CGT was in 2016 nauw betrokken bij het vredesproces in Colombia, onder meer door deelname aan de nationale adviescommissie voor de vrede. Een belangrijk aspect van de vredesonderhandelingen voor de vakbonden is de genoegdoening van de slachtoffers van de burgeroorlog. CGT zag er gedurende de vredesonderhandelingen op toe dat ook de arbeidsrechten in de onderhandelingen zouden worden meegenomen. In de nieuwe transitiefase blijft deze rol belangrijk. CGT wil dat in het nieuwe post-conflictbeleid van de regering de arbeidsrechten een volwaardige plek krijgen.

Financiële bijdragen

Vanuit het Mensenrechtenfonds werd in 2016 een aantal innovatieve projecten gesteund. De steun van Nederland was bijvoorbeeld instrumenteel voor de totstandkoming van de [Corporate Human Rights Benchmark](#). Dit project wordt uitgevoerd door een coalitie van investeerders en maatschappelijke organisaties. Het project moet stapsgewijs leiden tot een ranglijst waarin de grootste 500 internationale bedrijven worden beoordeeld op mensenrechtenbeleid en –prestaties. Het transparant maken van deze prestaties zal zorgen voor druk van investeerders en consumenten en zodoende bijdragen aan een *race to the top* van bedrijven op het gebied van mensenrechten.

In 2016 steunde Nederland ook de ontwikkeling van een [internetportal](#) die mensenrechtenverdedigers helpt bedrijfsge-relateerde mensenrechtenschendingen te bestrijden én die bedrijven helpt mensenrechtenverdedigers te beschermen. In de komende jaren moet dit project worden uitgebreid met een netwerk van multinationals die bereid zijn gezamenlijk actie te ondernemen als mensenrechtenverdedigers worden bedreigd of maatschappelijke ruimte wordt ingeperkt in de landen waar zij opereren.

Financiering uit het Mensenrechtenfonds leidde in 2016 tot publicatie van de bijzonder praktische gids [Doing business with respect for human rights](#). Deze publicatie biedt ondernemingen heldere stappenplannen om respect voor mensenrechten in te bedden in alle delen van de bedrijfsvoering.

Vanuit het Mensenrechtenfonds hebben het ministerie van Buitenlandse Zaken en ambassades in 2016 ondersteuning gegeven aan het thema mensenrechten & bedrijfsleven. Nederland heeft 43 projecten en activiteiten ondersteund met een bijdrage van ruim € 3,9 miljoen.

Panel bij lancering van de *Corporate Human Rights Benchmark* (van links naar rechts John Morrison, Peggy Hicks, Kees van Baar, Morten Jespersen, Sharan Burrow en Tom Butler)

8 Accountability/strijd tegen straffeloosheid

Het tegengaan van straffeloosheid als onderdeel van de bevordering van de internationale rechtsorde, zoals ook in de Nederlandse Grondwet vastgelegd, blijft een onverminderd belangrijk onderdeel van het Nederlands buitenlands beleid. Verantwoordelijken voor genocide, oorlogsmisdrijven en misdrijven tegen de menselijkheid mogen niet ongestraft blijven. Nederland heeft zich daarom in de afgelopen jaren op verschillende manieren en in uiteenlopende gremia actief ingezet om straffeloosheid tegen te gaan.

Internationale samenwerking van nationale opsporingsautoriteiten

De opsporing en vervolging van verdachten van internationale misdrijven is in de eerste plaats een nationale verantwoordelijkheid van staten. Door verbeterde internationale samenwerking tussen nationale opsporingsautoriteiten is er nog veel te winnen in effectieve strafvervolging voor deze misdrijven, omdat daders, slachtoffers, getuigen en bewijzen vaak verspreid zijn over diverse landen. Nederland werkt actief aan de versterking van nationale capaciteit voor en de verbetering van internationale samenwerking bij de opsporing en vervolging van verdachten van internationale misdrijven door samen met enkele andere staten (Argentinië, België, Slovenië en Senegal) te ijveren voor een multilateraal verdrag voor rechtshulp en uitlevering voor internationale misdrijven (MVRUIM). In 2016 is – mede dankzij de Nederlandse inspanningen – de steun voor het belang van dit verdrag en het starten van de onderhandelingen gegroeid tot 53 landen.¹⁰ De tijd is daarmee rijp om te gaan verkennen hoe en wanneer de onderhandelingen plaats kunnen gaan vinden.

Internationaal Strafhof

Wanneer staten zelf niet in staat of bereid zijn om tot nationale vervolging over te gaan, is er een effectief internationaal systeem nodig voor de vervolging en berechting van daders. De internationale hoven en

tribunalen, waaronder het permanente Internationaal Strafhof, zijn hierbij essentieel. Vanuit de overtuiging van het belang van de internationale rechtsorde en bijbehorende instellingen, en als gastland van vele internationale hoven en tribunalen, heeft Nederland hierbij een bijzondere verantwoordelijkheid.

In 2016 bevond het Strafhof zich in zwaar weer. In het najaar kondigden Burundi, Zuid-Afrika en Gambia aan zich te zullen terugtrekken uit het Statuut van Rome. Gevreesd werd dat dit het begin kon zijn van een ‘exodus’ van Afrikaanse landen uit het Strafhof. Nederland heeft zich actief ingezet dit te voorkomen, door een proces van dialoog te starten om over de geuite zorgen te kunnen spreken. Er zijn sindsdien geen andere landen die uittreding hebben aangekondigd en van de drie genoemde landen hebben zowel Gambia als Zuid-Afrika hun uittredingsnotificatie inmiddels teruggetrokken.

In november 2016 heeft Nederland voorafgaand aan de Vergadering van Verdragspartijen actief aan *outreach* gedaan, richting kritische verdragspartijen, verdragspartijen die het Strafhof steunen, richting maatschappelijk middenveld, de EU, de voorzitter van de Vergadering van Verdragspartijen en de President van het Strafhof. Tijdens de [Vergadering van Verdragspartijen](#) zelf organiseerde Nederland een ministerieel dialoog met een aantal ministers uit Afrika en andere delen van de wereld over de zorgen van sommige Afrikaanse landen ten aanzien van het Strafhof. Dit overleg was instrumenteel om het internationale draagvlak voor de bestrijding van straffeloosheid en de rol die het Strafhof daarin vervult te consolideren.

Nederland organiseerde ook een bezoek van een groep buitenlandse journalisten aan de Vergadering, omdat goede en juiste informatievoorziening ter plaatse over het Strafhof van groot belang is voor het draagvlak voor het Hof. Deelnemers aan het bezoekersprogramma uit Afrika, Azië en het Midden-Oosten waren zeer te spreken over het programma dat hen werd aangeboden: *“The program met my expectations. To me, it was an eye opener on how issues of international criminal justice system can contribute to global peace.”*

In EU-kader zette Nederland in 2016 haar inzet voort om tot gezamenlijke EU-reacties te komen bij gevallen waarin verdragspartijen geen opvolging geven aan arrestatiebeve-

¹⁰ Albanië, Andorra, Argentinië, België, Bolivia, Bosnië en Herzegovina, Bulgarije, Chili, Costa Rica, Cyprus, Finland, Georgië, Griekenland, Guinee, Hongarije, Ierland, Ivoorkust, Kazachstan, Letland, Liechtenstein, Litouwen, Luxemburg, Macedonië, Malawi, Mali, Moldavië, Mongolië, Nederland, Noorwegen, Oekraïne, Oostenrijk, Panama, Paraguay, Peru, Polen, Portugal, Rwanda, St. Kitts en Nevis, Samoa, Sao Tomé en Principe, Senegal, Servië, de Seychellen, Slovenië, Slowakije, Suriname, Trinidad en Tobago, Tsjechië, Uruguay, Vietnam, Zuid-Afrika, Zweden, Zwitserland.

#DiscutonsCPI

Draagvlak voor het Strafhof, vooral onder de jongere bevolking, stond ook centraal bij diverse activiteiten die Nederland in Afrika (mede-)organiseerde. *l'Afrique et la Cour Pénale Internationale* was de titel van het jaarlijks terugkerend, interactieve seminar dat de Nederlandse ambassade in Dakar organiseerde in samenwerking met de juridische faculteiten van de universiteiten van Dakar en Leiden. Vijftig studenten internationaal recht discussieerden over de gespannen relatie tussen landen op het Afrikaanse continent en het Interna-

tionaal Strafhof. Kritische vragen over de vermeende focus van het Strafhof op Afrikaanse verdachten en de relatie tussen nationale en regionale rechtssystemen stonden centraal. Het levendige debat werd live uitgezonden via Facebook en Twitter. Meer dan 1.400 mensen werden op die manier bereikt, waarvan 260 mensen actief deelnamen door het stellen van vragen onder #DiscutonsCPI. De vragen van over de hele wereld werden geprojecteerd op een *Twitter wall* en direct beantwoord door de aanwezige studenten.

len van het Strafhof. Ook in 2016 bracht de Soedanese president Al-Bashir bezoeken aan verdragspartijen zonder gearresteerd en uitgeleverd te worden. In die gevallen worden EU-interne richtlijnen over het vermijden van contact en het uitvoeren van een demarche bij het ontvangende land toegepast en gestreefd naar een gezamenlijke EU-verklaring. Nederland ziet nauwlettend toe op een strikte uitvoering van deze richtlijnen om de druk op verdragspartijen die Al-Bashir willen ontvangen hoog te houden en hen te bewegen dat niet te doen.¹¹

Chambres Africaines Extraordinaires – Habré Tribunaal

30 mei 2016 was een historische dag voor internationaal recht in Afrika. Het Hof van de *Chambres Africaines Extraordinaires* (CAE) veroordeelde de Tsjadische oud-dictator Hissène Habré in eerste aanleg tot levenslang. Habré werd schuldig bevonden aan misdaden tegen de menselijkheid, oorlogsmisdaden en marteling. Het was de eerste keer dat een **Afrikaans tribunaal** een Afrikaanse oud-dictator op **Afrikaanse bodem veroordeelde**, en deed dat bovendien in duidelijke bewoordingen, waarbij bewijzen en daden duidelijk werden opgenomen. Nederland heeft vanaf het begin het tribunaal gesteund. De bijdrage van het ministerie van Buitenlandse Zaken (€ 1 miljoen) is één van de hoogste bilaterale bijdragen geweest (de EU droeg € 2 miljoen bij). Nederland is intensief betrokken geweest bij het oprichten en beheren van het tribunaal. Daarnaast heeft Nederland ook de verspreiding van informatie over de rechtszaak in Tsjad zelf extra gefinancierd (€ 310.000). Dit laatste is essentieel om ervoor te zorgen dat de slachtoffers en nabestaanden van de misdrijven van Habré op de hoogte zijn van de uitspraak.

Syrië

Gerechtigheid voor de slachtoffers van internationale misdrijven in Syrië staat hoog op de Nederlandse agenda. De VN-Veiligheidsraad was ook in 2016 niet in staat

overeenstemming te bereiken over een doorverwijzing van de situatie in Syrië naar het Internationaal Strafhof. Ook al is strafrechtelijke vervolging door het Strafhof of een *ad hoc* tribunaal op dit moment geen optie, het is essentieel om bewijsmateriaal van talloze mensenrechtenschendingen en schendingen van het internationaal oorlogsrecht in Syrië veilig te stellen.

Nederland levert sinds 2015 een financiële bijdrage aan het werk van het *Syria Justice and Accountability Centre* (SJAC). SJAC documenteert en analyseert bewijsmateriaal van internationale misdrijven in Syrië met behulp van een database en geeft trainingen waarbij kennis over dit bewijsvergaringsproces wordt gedeeld met andere Syrische organisaties.

In 2016 klonk meer dan ooit tevoren de roep om coördinatie van verschillende initiatieven ten aanzien van bewijsvergaring. Naast de VN-organen *Commission of Inquiry for Syria* (CoI) en het *Joint Investigative Mechanism* (JIM) houdt naar schatting een tiental – veelal Syrische – organisaties zich bezig met documentatie en analyse van bewijs. Het blijkt van cruciaal belang dat deze initiatieven worden gestroomlijnd om zo dubbel werk te voorkomen en tevens de kwaliteit van bewijsvergaring en opslag te waarborgen. Op initiatief van Qatar en Liechtenstein werd in december 2016 door de AVVN besloten tot de oprichting van een **'bewijzenbank'** voor Syrië. Nederland steunde de betreffende resolutie vanaf het eerste moment en lobbyde zowel in New York als in diverse hoofdsteden voor steun van andere landen. Direct na aanneming van de resolutie zegde Nederland een bijdrage toe van € 1 miljoen aan de OHCHR om te zorgen voor een snelle oprichting van het mechanisme.

Jemen

Een ander belangrijk onderdeel van de Nederlandse *accountability*-agenda is het conflict in Jemen. Nederland leidde in de Mensenrechtenraad van september 2016 namens de EU de onderhandelingen over onderzoek naar mensenrechtenschendingen tijdens het conflict in Jemen. Na een lang onderhandelingsproces met de Arabische Groep werd in de resolutie onder meer vastgelegd dat het

¹¹ Uitvoering motie Sjoerdsma nr. 33 865, 12 inzake actieve inzet voor een EU-reactie wanneer verdragsstaten afspraken met het Strafhof schenden.

OHCHR-kantoor in Jemen wordt versterkt met een aantal mensenrechtenexperts die onafhankelijk onderzoek gaan doen naar mensenrechtenschendingen door alle partijen in Jemen. Ook werd vastgelegd dat de nationale commissie in Jemen haar onderzoek naar dezelfde schendingen binnen een jaar afrondt, volgens internationale standaarden.

Financiële bijdragen

Vanuit het Mensenrechtenfonds hebben het ministerie van Buitenlandse Zaken en ambassades in 2016 ondersteuning gegeven aan het bevorderen van accountability. Nederland heeft 24 projecten en activiteiten ondersteund met een bijdrage van in totaal € 3,9 miljoen.

Vanuit het Mensenrechtenfonds zijn in 2016 meerdere projecten gefinancierd, waaronder de oprichting van een *Forensic Institute for Training and Documentation door Physicians for Human Rights*. Dit instituut heeft als doel expertise over te brengen over het verzamelen van forensisch bewijsmateriaal van ernstige schendingen en misdrijven. Het richt zich op het vergroten van de forensische kennis van onder meer dokters en verpleegkundigen ten behoeve van het documenteren van deze misdrijven voor waarheidsvinding en rechtszaken. Ook de bijdrage van € 1 miljoen aan OHCHR voor een snelle oprichting van de bewijzenbank voor Syrië is uit het Mensenrechtenfonds gefinancierd.

Opening van de permanente huisvesting van het Internationaal Strafhof, april 2016 (van links naar rechts, Minister van Justitie van Senegal Sidiki Kaba, Zijne Majesteit Koning Willem-Alexander, President van het Strafhof Silvia Fernández de Gurmendi, Minister Koenders, voormalig Secretaris Generaal van de Verenigde Naties Ban Ki-moon)

Special: Migratie

Nog nooit was er zoveel *human mobility* – aldus de New York Verklaring voor Migranten en Vluchtelingen, die in september 2016 is aangenomen op de VN-top over migratie en vluchtelingenstromen. Naast de ruim 245 miljoen migranten zijn er ongeveer 65 miljoen ontheemden: 21 miljoen vluchtelingen, 3 miljoen asielzoekers en meer dan 40 miljoen binnenlandse ontheemden. Nederland heeft zich er hard voor gemaakt dat in de *New York Declaration* de eerbiediging en bescherming van de mensenrechten van alle migranten en vluchtelingen wordt onderschreven. In 2017 zal verder gewerkt worden aan een in 2018 overeen te komen *Global compact for safe, orderly and regular migration* en een *Global compact on refugees*.

Met de bescherming van mensenrechten, de verbetering van de leefomstandigheden en de bevordering van stabiliteit worden ook grondoorzaken van migratie aangepakt. Immers, een beter toekomstperspectief zal ertoe bijdragen dat potentiële migranten zich minder snel gedwongen voelen huis en haard te verlaten om met gevaar voor eigen leven te proberen elders een nieuw bestaan op te bouwen. Daarom zet Nederland in de periode 2016-2021 een totaalbedrag van € 126 miljoen in via het *Addressing Root Causes (ARC)* fonds voor het aanpakken van de grondoorzaken van conflict, irreguliere migratie en instabiliteit in fragiele staten. De 21 ARC programma's richten zich onder andere op conflictpreventie in herkomstlanden en het creëren van lokale werkgelegenheid voor vooral vrouwen en jongeren.

Nederland zet zich daarnaast in voor de bescherming van rechten van migranten en vluchtelingen in transit- en aankomstlanden, ook via de Nederlandse bijdrage van € 42 miljoen in 2016 en € 46 miljoen in 2017 aan de VN Hoge Commissaris van de Vluchtelingen. Een voorbeeld is de versterking van de rechtspositie van migranten bij opvang in de regio door vergroting van toegang tot juridische beschermingsprocedures.

De grote aantallen vluchtelingen die opgevangen worden in de Syrië-regio oefenen druk uit op begrotingen en sociale voorzieningen van landen in die regio. Nederland speelde een actieve rol bij de oprichting door de Wereldbank van de *Concessional Financing Facility (CFF)* voor Libanon en Jordanië. Met behulp van deze faciliteit worden zachte leningen verstrekt waarmee de levensomstandigheden voor Syrische vluchtelingen wordt verbeterd, inclusief aandacht voor arbeidsrechten. Daarnaast draagt de faciliteit bij aan het ondersteunen van gastgemeenschappen die grote aantallen

vluchtelingen opvangen. Nederland droeg als één van de eerste landen bij met € 10 miljoen. In de zomer van 2016 droeg Nederland opnieuw € 15 miljoen bij uit de € 260 miljoen die het kabinet beschikbaar heeft gesteld voor opvang in de regio, ditmaal specifiek voor Libanon. Ook draagt Nederland bij aan het verhogen van de weerbaarheid en veerkracht van vluchtelingen ten behoeve van integratie. Samenwerking met actoren als de UNHCR, de VN Hoge Commissaris voor de Mensenrechten, de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) en ngo's is hiervoor cruciaal.

In EU-kader heeft Nederland zich ervoor ingezet dat de EU-samenwerkingsovereenkomsten met derde landen (Turkije, Libanon, Jordanië, de Valletta-landen) conform internationale mensenrechtenstandaarden zijn, en dat bij de uitvoering van deze overeenkomsten wordt gelet op de naleving van deze standaarden.

Om de instroom waarmee de EU werd geconfronteerd beheersbaarder te maken, de werkwijze en routes van smokkelaars te doorbreken en het aantal verdrinkingen op de Egeïsche Zee drastisch terug te brengen, hebben de EU en Turkije in 2016 gezamenlijke afspraken gemaakt. De EU heeft zich eraan gecommitteerd om deze afspraken uit te voeren in overeenstemming met internationale en Europese verplichtingen. Dit betekent onder andere een individuele beoordeling van de asielaanvragen, toegang tot een onafhankelijke asielprocedure, en voor migranten die worden teruggestuurd naar Turkije toegang tot de Turkse asielprocedure. Op onderdelen is de uitvoering van de afspraken voor verbetering vatbaar en Nederland zet zich ervoor in die verbetering te realiseren. Zo ondersteunt Nederland Griekenland al geruime tijd door het beschikbaar stellen van asiexperts ter ondersteuning van de Griekse asieldienst via *European Asylum Support Office (EASO)*.

Tijdens het Nederlands EU voorzitterschap organiseerde het kabinet een seminar in Straatsburg en de rechtsstatelijkheidsdialoog over EU fundamentele waarden, migratie en integratie in de Raad Algemene Zaken.¹² Nederland heeft hiermee een lastig thema bespreekbaar gemaakt binnen de Raad en nauw samengewerkt met de partners binnen en buiten de EU.¹³ De Commissie heeft de uitkomsten van de

¹² Meer informatie in de [Kamerbrief](#) van 7 juli 2016 over de resultaten en de uitvoering van het Nederlands EU-voorzitterschap.

¹³ Meer informatie in het persbericht van 25 mei 2016, '[De rechtsstaat vereist voortdurend onderhoud en zelfreflectie](#)'.

dialogoog meegenomen in haar Actieplan voor integratie dat op 7 juni 2016 gepresenteerd werd.

Nederland draagt € 2 miljoen bij aan het project van de *United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC)* in de Sahel, dat de mensenrechten van migranten probeert te waarborgen en de wetgeving in landen inclusief de justitiële keten versterkt om mensensmokkelaars aan te pakken.

Daarnaast draagt Nederland € 93,9 miljoen bij aan de Faciliteit voor Vluchtelingen in Turkije (FRIT) van de EU. De hulp onder deze faciliteit is in hoofdzaak gericht op het verbeteren van de leefomstandigheden van vluchtelingen en hun gastgemeenschappen in Turkije. In totaal is er € 2,2 miljard toegekend voor het voorzien in onmiddellijke behoeften als voedsel, gezondheidszorg en onderwijs.

Ook draagt Nederland naar rato ca. € 10 miljoen bij aan het noodhulpinstrument van de Europese Commissie voor het verbeteren van de opvang in Griekenland. Daarnaast heeft Buitenlandse Zaken € 100.000 beschikbaar gesteld ten behoeve van ngo's die geen directe toegang hebben tot Europese financiering, maar wel in staat zijn direct bij te dragen aan de verbetering van de opvang op de Griekse eilanden.

Nederland werkte ook in 2016 aan het verbeteren van de omstandigheden in detentiecentra en het waarborgen van het *non-refoulement* principe. Ook maakt Nederland onderdeel uit van het Europese raamwerk EMPACT (*European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats*) dat mensenhandel binnen migratiestromen bestrijdt en speciale aandacht geeft aan de kwetsbare positie van migrantenkinderen voor uitbuiting.

Special: Mensenrechten-ambassadeur

De mensenrechtenambassadeur draagt het mensenrechtenbeleid van Nederland uit. Hij neemt deel aan internationale bijeenkomsten en bezoekt landen om de mensenrechten te bevorderen. Hij bespreekt tijdens zijn bezoeken niet alleen bestaande zorgen over de mensenrechtensituatie met de autoriteiten, maar kijkt ook juist naar kansen en mogelijkheden om met andere landen en actoren op te trekken. Daarbij zoekt hij actief de samenwerking met andersdenkende landen, vooral niet-westerse landen, aangezien mensenrechten vaak als westers concept worden gezien. De mensenrechtenambassadeur stimuleert deze landen om zich in internationale fora, maar ook in eigen regio, meer te profileren op *die* mensenrechten die betrokken landen zelf van belang achten.

Een goed voorbeeld hiervan is het Nederlandse initiatief om een grote LHBTI-conferentie niet in Amsterdam, maar samen met Uruguay in Montevideo te organiseren.¹⁴ Hiermee werd wereldwijd aangetoond dat gelijke rechten voor LHBTI geen typisch westerse agenda is, maar ook in andere delen van de wereld wordt gedragen. Een voorbeeld biedt de mogelijke samenwerking op deelreinen met het Vaticaan. Over het homohuwelijk en abortus wordt daar anders gedacht, maar op de thema's discriminatie, uitsluiting en geweld en de rol van vrouwen in conflictsituaties kan internationaal gezamenlijk worden opgetrokken. Tijdens zijn bezoek aan het Vaticaan heeft de mensenrechtenambassadeur ook mogelijkheden voor samenwerking verkend in landen waar de kerk invloed heeft, zoals de DRC, Zuid-Sudan en Burundi.

De mensenrechtenambassadeur zoekt ook de samenwerking met andere actoren die zich (kunnen) inzetten voor de mensenrechten. Dit zijn ngo's, journalisten, religieuze leiders, academici, lagere overheden en het bedrijfsleven. Zij spelen een belangrijke rol bij de gedachtenvorming en -verandering over mensenrechten. In samenwerking met de Nederlandse ambassades kan de mensenrechtenambassadeur deze actoren bijeenbrengen.

Zo heeft de mensenrechtenambassadeur in Irak in een groot, op internet live te volgen debat uitgebreid gesproken

met diverse actoren over het belang van inachtneming van oorlogsrecht en mensenrechten in conflictsituaties, gerechtigheid, gelijke rechten voor LHBTI, de rol van vrouwen in conflicten, mensenrechten en bedrijfsleven en vrijheid van religie. Een dergelijk openbaar debat draagt bij aan de positieve meningsvorming over mensenrechten in het land.

Ook tijdens zijn bezoek aan Bangladesh sprak de mensenrechtenambassadeur met verschillende actoren zoals bloggers, journalisten, vertegenwoordigers van religieuze en etnische minderheden, LHBTI-gemeenschap, vrouwenorganisaties, vakbonden, werkgevers, en academici die een rol (kunnen) spelen bij de verbetering van mensenrechten. De uitkomsten van deze bijeenkomsten zijn meegenomen in de gesprekken van de mensenrechtenambassadeur met hoge regeringsvertegenwoordigers. Besproken onderwerpen zijn vrijheid van religie, vrijheid van meningsuiting, SRGR, de positie van vrouwen, geweld tegen homo- en transseksuelen, werkomstandigheden in fabrieken en de behandeling van de Rohingya's.

Belangrijk onderdeel bij de bilaterale bezoeken is het contact met ngo's en mensenrechtenverdedigers. Voor hen die lastig worden gevallen, gearresteerd en geïntimideerd, of soms zelf met de dood worden bedreigd, zijn deze ontmoetingen van grote waarde. Het betreft niet alleen activisten, maar ook rechters die onafhankelijk recht spreken, officieren van justitie die zonder onderscheid des persoons corruptie aanpakken en journalisten die misstanden en mensenrechtenschendingen aan de kaak stellen. De aandacht van een hoge buitenlandse vertegenwoordiger laat zien dat hun werk ertoe doet, dat ze niet vergeten worden en geeft hen energie en moed om door te gaan.

De mensenrechtenambassadeur neemt tevens deel aan internationale bijeenkomsten. Tijdens de VN-Mensenrechtenraad in Genève heeft hij samen met de Nederlandse Permanente Vertegenwoordiging bij de VN in Genève een bijeenkomst georganiseerd voor landen die geïnteresseerd zijn in de Nederlandse aanpak van opvang van mensenrechtenverdedigers. Partnerorganisatie *Justice & Peace* heeft informatie gegeven over de tijdelijke opvang in Nederland via het *Shelter City* programma. Tevens is opvang in het land of de regio waar de mensenrechtenverdediger actief is besproken waardoor er nu meer landen actief betrokken willen worden bij dit regionale opvangprogramma.

¹⁴ Global LGBTI Human Rights Conference Montevideo, 13 juli 2016. Zie ook H.2 **Gelijke rechten voor LHBTI's**. De speech van Minister Koenders tijdens de conferentie is [hier](#) te vinden).

In Europa neemt de mensenrechtenambassadeur het initiatief om nauwer op te trekken met gelijkgezinde landen ter versterking van het EU-mensenrechtenbeleid. In het bijzonder heeft hij zich sterk gemaakt voor meer samenwerking met mensenrechtenambassadeurs van andere EU-lidstaten. Op verzoek van andere EU-lidstaten adviseert hij over het ontwikkelen van nationale actieplannen op het gebied van mensenrechten en bedrijfsleven. Daarvoor is hij onder andere naar Polen en Cyprus gereisd.

Daarnaast nam de mensenrechtenambassadeur deel aan het *Fundamental Rights Forum* van het *Fundamental Rights Agency* in Wenen, de *OVSE Human Dimension Implementation Meeting* in Warschau, de bijeenkomst van de *International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA)* in Roemenië en de *Wilton Park Conferentie* over LHBTI & religie. Hij leidde een panel in Genève tijdens het *UN High-Level Forum on Business & Human Rights* en had een actieve rol tijdens de LHBTI-conferentie in Montevideo.

De mensenrechtenambassadeur bracht een bezoek aan Saoedi-Arabië naar aanleiding van de 47 executies op 2 januari vorig jaar. Daarbij is het Nederlandse standpunt ten aanzien van de doodstraf besproken, maar kwamen ook andere mensenrechten aan bod zoals gelijke rechten voor vrouwen, LHBTI's, vrijheid van meningsuiting, mensenrechten en bedrijfsleven, vrijheid van religie en de situatie van mensenrechtenverdedigers. In februari volgde een bezoek aan Oekraïne om de mensenrechtensituatie in het land, inclusief de Krim en het oosten van het land, te bespreken.

Bijlage: Overzicht uitgaven per thema

1 Overzicht uitgaven per thema Mensenrechtenfonds (MRF)

Totaal

Thema	Aantal projecten	Totaal uitgaven
Mensenrechtenverdedigers	76	€ 6.423.862
Gelijke rechten voor LHBTI's	39	€ 3.042.283
Gelijke rechten voor vrouwen	84	€ 5.181.237
Ernstigste schendingen	33	€ 2.094.467
Vrijheid van meningsuiting	54	€ 5.233.609
Internetvrijheid	15	€ 2.465.882
Mensenrechten en bedrijfsleven	41	€ 3.917.259
Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging	33	€ 2.349.391
Accountability/Straffeloosheid	25	€ 3.871.377
Overig	49	€ 3.172.253
Totaal	449	€ 37.751.619
Totaal Ministerie van Buitenlandse Zaken		€ 8.207.628
Totaal Posten		€ 29.543.991

Thema: Mensenrechtenverdedigers

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Addis Abeba, Ethiopië	Afrikaanse Unie	Support to AU Commission Department of Political Affairs to enhance Human Rights capacity	€ 200.000
Ankara, Turkije	Turkije	27134 ANK USING HRE AS A TOOL TO ACTIVATE HUMAN RIGHTS DEFENDERS	€ 8.527
Ankara, Turkije	Turkije	ANK 29170 STRENGTHENING CAPACITY AND TOOLS OF CIVIL SOCIETY IN ENDING IMPUNITY	€ 26.048
Ankara, Turkije	Turkije	ANK 29337 (29188) ENHANCING THE CAPACITY OF HR DEFENDERS	€ 50.912
Astana, Kazachstan	Kazachstan	AST HRD'S IN KAZAKHSTAN	€ 67.380
Astana, Kazachstan	Kazachstan	AST 28340 NGO SUSTAINABILITY INITIATIVE	€ 35.898
Astana, Kazachstan	Kazachstan	AST 29349 FELLOWSHIP FOR A NEW GENERATION OF HR DEFENDERS IN KAZAKHSTAN	€ 38.132
Bangkok, Thailand	Thailand	2016 BAN HUMAN RIGHTS	€ 34.939
Bogota, Colombia	Colombia	PROTECCION PUEBLOS ETNICOS	€ 33.615
Bogota, Colombia	Colombia	BOG 27894 (Ex 27745) Pasantía Nacional	€ 52.952
Brasilia, Brazilië	Brazilië	BRA MRF 2013	€ 1.051
Brasilia, Brazilië	Brazilië	RSA BRA 27724 MRF 2015/01 - CIMI	€ 2.439
Brasilia, Brazilië	Brazilië	BRA-MRF-2016-03 River Communities in Amazonia Legal	€ 26.060

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Brasilia, Brazilië	Brazilië	BRA-MRF-2016-07 HR DEFENDERS	€ 25.094
Genève, Zwitserland (PV VN)	Wereldwijd	RSO WEU MENSENRECHTEN (GEV)	€ 35.179
Harare, Zimbabwe	Zimbabwe	HIVOS Human Rights Fund Zimbabwe 2014-2016	€ 259.370
Harare, Zimbabwe	Zimbabwe	HAR TRACE	€ 675.000
Jakarta, Indonesië	ASEAN	29415: Human Rights Training for ASEAN Officers	€ 63.105
Jakarta, Indonesië	Indonesië	2016 JAK HUMAN RIGHTS	€ 68.846
Kampala, Uganda	Uganda	THE EAST HORN OF AFRICA HUMAN RIGHTS DEFENDERS PROJECT	€ 267.380
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	KIE 27716 MEDIA NAVIGATOR: PROMOTING NEW LEGISLATION ON HR AND FUNDAMENTAL FREEDOM	€ 9.229
Kigali, Rwanda	Rwanda	KIG BUILDING HUMAN RIGHTS	€ 38.644
Kinshasa, DRC	DRC	GRANT PROTECTION INTERNATIONAL	€ 15.133
Kinshasa, DRC	DRC	Lawyers for Lawyers: Pairrainage et Formation pour des Avocats et Defenseurs des Droits Humains en republique Democratique du Congo	€ 39.525
Kinshasa, DRC	DRC	RISK	€ 75.000
Manilla, Filipijnen	Filipijnen	2016 MAN HUMAN RIGHTS	€ 21.696
Manilla, Filipijnen	Filipijnen	29173: Active Vista Human rights film festival	€ 40.985
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	MRF15/16 - 005/Protecting and capacity building of human rights defenders	€ 58.033
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	MP/ IHGA Impact Hub Geneva Association / Human Rights Diplohack 2016	€ 41.625
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Protecting human rights defenders worldwide	€ 70.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	MP / MRF 2015-16 / 28787 / Martin Ennals Foundation / Enhancing Human Rights Defenders Protection and Advocacy	€ 100.001
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Support human rights defenders' capacity to mobilise UN and international levers of influence to boost local change	€ 161.749
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	MRF 2015/16 / Mensenrechten in Beeld II	€ 71.250
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	MRF 2015/16 / Bravc Cinema 2	€ 71.250
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	MP/HR Tulip 2015 / Stengthening the organization and capacitating it's members	€ 71.250
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Den Haag, Nederland HR Tullip 2016-2017	€ 61.451
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Den Haag, Nederland / 29478 / MRT Project winnaar 2012 / establishing human rights resource and training institute	€ 89.676
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	MP / 29429 / J&P / Shelter City Nederland 2017 - 2020	€ 332.100
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Koerdische regio	DMH/MR DPI / MRF 2011 / Human Rights Advocacy and Skills Development programme in the Kurdish regions	€ 27.230
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Oezbekistan, Kirgizië en Tajikistan	DMH/MR Nederlands Helsinki Comité (NHC) / Countering discrimination of women and children and promoting their rights by changing social and economic policies in Uzbekistan, Kyrgyzstan and Tajikistan	€ 23.208
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Den Haag, Nederland/MP MRF / Movies that Matter / Internationaal 2013-2015	€ 15.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	ACT.25790 / SHELTER CITY NEDERLAND	€ 79.020
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Voormalige Sovjet landen	ACT.26096 / MRF-2014 / SUPPORT HUMAN RIGHTS DEFENDERS IN POST-SOVIET COUNTRIES	€ 170.000

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Den Haag, Nederland HUMAN RIGHTS TULIP COMMUNICATION / EVENT 2014-15	€ 49.501
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Den Haag, Nederland HUMAN RIGHTS TULIP AWARD 2014-2015	€ 5.764
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	MP / MR14-16/The Hague training Course for H. Rights Defenders on security and Justice	€ 148.011
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Oost-Afrika en Hoorn van Afrika	Capacity Building, Protection and Advocacy for HR Defenders in East Horn of Africa actno. 26744	€ 201.326
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	MP/MRF14-9 / IDFA&Jan Vrijman Fonds / Mensenrechten in beeld	€ 14.597
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	IFFR - Brave cinema - bewustmaking mensenr. schending	€ 717
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	MP / 27029 / MRF14-58 / World Talks	€ 3.500
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	CSO coalition building and human rights defenders empowerment through the UN Universal Periodic Review	€ 182.974
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Den Haag, Nederland/MP MRF / POSTEN / Kleine Activiteiten 2016	€ 42.871
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	28770 - Den Haag, Nederland/MP - Mensenrechtenfonds 2016 Kleine Beleidsondersteunende activiteiten	€ 97.396
Nairobi, Kenia	Kenia	InformAction: Social Justice Films 2012-2015	€ 5.376
Nairobi, Kenia	Kenia	STRENGTHENING NATIONAL AND COMMUNITY BASED PROTECTION INTERVENTIONS	€ 147.636
Peking, China	China	Vertrouwelijk	€ 96.810
Peking, China	China	Vertrouwelijk	€ 112.687
Pretoria, Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	SALO Part II Multilateral	€ 44.861
Rabat, Marokko	Marokko	RAB OXFAM NOVIB PUBLIC POLICY	€ 104.381
Rabat, Marokko	Marokko	RAB ADVANCING HUMAN RIGHTS	€ 55.928
Rabat, Marokko	Marokko	RAB Cinema Droits de l'Homme	€ 43.917
Straatsburg, Frankrijk (PV RvE)	Regio Raad van Europa	RSO WEU MENSENRECHTEN (STR)	€ 200.000
Tbilisi, Georgië	Georgië	TBL SUPPORTING HR DEFENDERS FROM AZERBAIJAN	€ 7.215
Tbilisi, Georgië	Georgië	TBL HUMAN RIGHTS TO THE REGIONS IN THE SOUTH CAUCASUS	€ 2.526
Tel Aviv, Israël	Israël	TLV - IPCRI GATHERINGS	€ 33.378
Tel Aviv, Israël	Israël	TLV MAWTIN THINK TANK	€ 20.000
Tel Aviv, Israël	Israël	TLV COVER COMMITMENT SMALL HUMAN RIGHTS 2016	€ 35.298
Tirana, Albanië	Albanië	TIR 28945 UNDERSTANDING AND PROMOTING CHILDRENS RIGHTS	€ 31.600
Tunis, Tunesië	Tunesië	TUN Tunis Accessible a tous	€ 2.566
Tunis, Tunesië	Tunesië	TUN FIDH - HUMAN RIGHTS	€ 77.709
Warschau, Polen	Wit-Rusland	Vertrouwelijk	€ 49.950
Warschau, Polen	Wit-Rusland	Vertrouwelijk	€ 49.950
Warschau, Polen	Wit-Rusland	Vertrouwelijk	€ 565.251
Washington, VS	Wereldwijd	LIFELINE:EMBATTLED CSO / WAS-MRF-2016-02	€ 250.000
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	Regio OVSE	WEN-CIVIL SOCIETY ADVOCACY	€ 40.239
Yangon, Myanmar	Myanmar	2016 YAN HUMAN RIGHTS	€ 44.948

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Totaal		76	€ 6.423.862
Totaal Ministerie van Buitenlandse Zaken			€ 2.802.913
Totaal Posten			€ 3.620.949

Thema: Gelijke rechten voor LHBTI's

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Abuja, Nigeria	Nigeria	28883 - ABJ HUMAN RIGHTS FUND, BUILDING A HUMAN RIGHTS CULTURE FOR SEXUAL MINORITY WOMEN IN NIGERIA	€ 25.648
Accra, Ghana	Ghana	LGBT RIGHTS & HEALTH	€ 140.905
Ankara, Turkije	Turkije	IST 29121 ALTERNATIVE SOCIAL WORK FOR LGBTI COMMUNITIES	€ 31.200
Ankara, Turkije	Turkije	ANK 29174 YOUNG LGBTI SEXUAL HEALTH PROJECT	€ 38.808
Bakoe, Azerbeidzjan	Azerbeidzjan	RSI BAK HR BUDGET 2016	€ 992
Beiroet, Libanon	Libanon	BEI MOSAIC LGBTIQ BEEKA/BEIRUT	€ 49.939
Belgrado, Servië	Servië, Montenegro	RSI BEL HR BUDGET 2016	€ 100.620
Bogota, Colombia	Colombia	BOG-MRF-2016-15 TALENTUM	€ 27.161
Buenos Aires, Argentinië	Argentinië	BUE-MRF-2016-01 ANA FRANK - DIALOGUE WITH YOUTH CONVIVENCIA E INCLUSION	€ 52.455
Buenos Aires, Argentinië	Argentinië	ADC & FOPEA - AIM TO PROMOTE EQUAL RIGHTS OF LGBTI BY CAPACITY BUILDING	€ 36.159
Dhaka, Bangladesh	Bangladesh	28503: DHA Mainstream Social Tolerance of LGBT in BD	€ 26.727
Havana, Cuba	Cuba	MRF 1-2014: Cuba LGBT-Trilateraal - Diplomado en ontwikkeling cursus op afstand i.s.m. Dominicaanse Republiek en Brazilië	€ 89.019
Havana, Cuba	Cuba	Support to publication of book on 'Sex and the Revolution'	€ 10.400
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	KIE 27706 ERASING MARGINS AND DIFFERENCES: IMPROVING HR PROTECTION TOOLS	€ 766
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	KIE 29246 SCHOOLS OF TOLERANCE FOR SETTING UP NEW ALLIES	€ 35.693
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Organiseren van het LHBTI-Conferentie Montevideo, i.s.m. Uruguayaanse overheid	€ 129.960
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	28638/LHBTI Conferentie in Montevideo/ Diversen	€ 21.713
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	28638 / LHBTI - Conferentie te Montevideo / Uitgaven BZ Uruguay	€ 30.256
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Oost- en Zuid-Afrika	DMH/MR MRF 2012-2015 / HIVOS / Rights, dignity and equality for LGBT people in East and Southern Africa	€ 41.323
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	ACT.26094 / MRF-2014 / COC / Veel om voor te vechten: Mensenrechten voor alle LHBT	€ 443.740
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Pakistan, Zimbabwe en Zuid-Afrika	ACT.26098 / MRF-2014 / PROMOTING AND PROTECTING HUMAN RIGHTS OF SEXUAL MINORITIES IN PAKISTAN, ZIMBABWE AND SOUTH AFRICA	€ 281.276
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	ACT.26146 / Den Haag, Nederland/MP /THE INNER CIRCLE	€ 42.725
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	MP/MR14-8 / IAM Transformation Network	€ 237.132

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	MRF 2015 - 2016 / 007 / NNID / Intersekse Internationaal Mensenrechtenbeleid	€ 50.000
New Delhi, India	India	29344: EQUAL RIGHTS PROGRAMME FOR LGBT	€ 30.099
New Delhi, India	India	29635: LGBTIQ Community Empowerment	€ 21.906
Peking, China	China	Vertrouwelijk	€ 93.040
Peking, China	China	Vertrouwelijk	€ 40.874
Peking, China	China	Vertrouwelijk	€ 85.505
Peking, China	China	Vertrouwelijk	€ 131.572
Pretoria, Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	Advancing the Rights of Women, Girls and LGBTI Communities	€ 63.245
Tbilisi, Georgië	Armenië	TBL ENVIRONMENT OF DIALOGUE THROUGH EDUCATION AND SUPPORT	€ 46.000
Tbilisi, Georgië	Georgië	TBL INVESTING IN SEXUAL AND REPRODUCTIVE HEALTH PROMOTION AND HIV PREVENTION	€ 91.988
Tbilisi, Georgië	Georgië	TBL SUPPORT LGBT COMMUNITY FOR AN ENHANCED ACCESS TO JUSTICE	€ 37.379
Tunis, Tunesië	Tunesië	Vertrouwelijk	€ 93.370
Washington, VS	Wereldwijd	GEF / DIGINITY FOR ALL	€ 306.974
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	Bosnië en Herzegovina	ACT. 26578 FIGHTING HATE CRIME IN BOSNIA AND HERZEGOVINA (CONTRACT NUMMER RSE0119126).	€ 24.759
Yangon, Myanmar	Myanmar	PROM. AND PROTECTING LGBT	€ 17.320
Yangon, Myanmar	Myanmar	THIS KIND OF LOVE	€ 13.635
Totaal		39	€ 3.042.283
Totaal Ministerie van Buitenlandse Zaken			€ 385.856
Totaal Posten			€ 2.656.427

Thema: Gelijke rechten voor vrouwen

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Abuja, Nigeria	Nigeria	26209-6 WATCH	€ 78.749
Abuja, Nigeria	Nigeria	26209-8 WARDC	€ 28.684
Abuja, Nigeria	Nigeria	28267 - HEALTH AID FOR ALL INITIATIVE (HAFI)	€ 134.751
Abuja, Nigeria	Nigeria	ABJ - 28681 YOUR BODY, YOUR RESPONSIBILITY (YBYR)	€ 28.500
Abuja, Nigeria	Nigeria	ABJ - PPB MRF 2016	€ 20.225
Algiers, Algerije	Algerije	ALG - CIDDEF: POUR UNE CULTURE DES DROITS DE L'ENFANT: APPRENTISSAGE ET TRANSMISSION	€ 23.020
Algiers, Algerije	Algerije	ALG CISP UN MONDE SELON DES FEMMES, POUR UNE EGALITE ET NON DISCRIMINATION ENVERS LES FEMMES EN ALGERIE	€ 25.713
Amman, Jordanië	Jordanië	WOMAN EMPOWERMENT THROUGH SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT AT DIBEEN AND FIFA	€ 12.441
Amman, Jordanië	Jordanië	Identity Centre - Beyond Quotas	€ 1.503
Amman, Jordanië	Jordanië	AMM WOMEN MUNICIPAL COUNCILS IMPROVEMENT	€ 34.767
Amman, Jordanië	Jordanië	AMM DAEM PENAL CODE ARTICLE 308	€ 39.000
Amman, Jordanië	Jordanië	YOUTH FORUMS INITIATIVE FOR PROMOTING GENDER EQUALITY IN TAFILA GOVERNORATE	€ 68.926

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Amman, Jordanië	Jordanië	AMM - ARDD ENHANCING WOMEN'S CHOICES IN JORDAN: PATHWAYS TOWARDS IMPROVED WOMEN'S ACCESS TO JUSTICE	€ 179.984
Amman, Jordanië	Jordanië	AMM EMPOWERING WOMEN IN MAFRAQ	€ 185.827
Amman, Jordanië	Jordanië	GENDER MAINSTREAMING THE PARLIAMENT RESEARCH CENTER	€ 100.627
Amman, Jordanië	Jordanië	AMM - COLLATERAL REPAIR PROJECT (CRP): HUMAN RIGHTS AWARENESS AND DOMESTIC VIOLENCE PREVENTION IN HASHEMI SHAMALI COMMUNITY OF EAST-AMMAN	€ 25.668
Ankara, Turkije	Turkije	27168 ANK BUILDING BRIDGES WITHIN GENDER AND WOMEN'S STUDIES COMMUNITY IN TURKEY	€ 1.695
Ankara, Turkije	Turkije	ANK 29195 GENDER MAINSTREAMING IN WOMAN HEALTH	€ 25.503
Bagdad, Irak	Irak	BAG 1325 MENA Women Security F	€ 3.750
Bagdad, Irak	Irak	BAG EUR. FEMINIST INITIATIVE	€ 75.000
Bakoe, Azerbeidzjan	Azerbeidzjan	BAK 29730 PREVENTING SEX SELECTIVE ABORTIONS: MEN ARE HERE TOO FOR GENDER EQUALITY	€ 15.000
Beiroet, Libanon	Libanon	BEI WOMEN'S ROLE IN POLITICS	€ 8.280
Beiroet, Libanon	Libanon	BEI VULNERABLE LEBANESE WOMEN	€ 77.386
Beiroet, Libanon	Libanon	BEI WOMEN LEADING POSITIONS	€ 77.280
Beiroet, Libanon	Libanon	BEI CAPACITY BUILDING ISP	€ 124.315
Beiroet, Libanon	Libanon	BEI EMPOWERMENT OF VULNERABLE WOMEN AND YOUTH RESIDING IN PALESTINIAN CAMPS	€ 46.000
Boedapest, Hongarije	Hongarije	RSI BDP HR BUDGET 2016	€ 47.880
Boekarest, Roemenië	Moldavië	BKR 27846 WOMEN AND CRAFT	€ 9.998
Bogota, Colombia	Colombia	BOG-MRF-2016-01 CONSTRUCTORES DE PAZ	€ 73.869
Dakar, Senegal	Senegal, Gambia	DAK - PPB MRF 2016	€ 110.331
Dhaka, Bangladesh	Bangladesh	Human rights for CHT indigenous women	€ 2.950
Havana, Cuba	Cuba	HAV MRF 2016 National Campaign for Non-Violence Against Women and Girls in Cuba (ERES MAS 2016)	€ 21.251
Havana, Cuba	Cuba	HAV/ MRF 2016 UNDP JURIDISCH GABINET VIOLENCE AGAINST WOMEN	€ 24.840
Jakarta, Indonesië	Indonesië	STRENGTHENING THE POSITION INDONESIA REP. TO THE AICHR	€ 3.491
Kairo, Egypte	Egypte	KAI Women Safety & Security	€ 457
Khartoem, Soedan	Soedan	25646 SIHA: Negotiating Change	€ 28.432
Khartoem, Soedan	Soedan	28843 - KHA ENHANCING RESPONSE TO THE VICTIMS TOWARDS ENDING GBV	€ 45.440
Khartoem, Soedan	Soedan	KHA - 29642 SIHA - BREAKING GENDER STEREOTYPES IN SUDAN	€ 83.361
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	KIE 29282 STRENGTHENING THE POLITICAL RIGHTS OF WOMEN	€ 31.350
Mexico-Stad, Mexico	Mexico	GIRE 2014	€ 10.600
Mexico-Stad, Mexico	Mexico	MEX-MRF ILSB PROJECT	€ 10.600
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Qatar, Saoedie Arabië, Koeweit, VAE	MRF 2015-16/ 28792 / HIVOS / Shelter Me Phase 2 - for rights of migrant domestic workers in the Gulf region	€ 203.036
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	DMH/MR - Universiteit Utrecht / School of Human Rights Research 'Pilot receptorbenadering'	€ 109.867
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	ACT.26092 / MRF-2014 / OBLIGATION TO PROTECT (O2P) AGENTS OF CHANGE UNITE AGAINST FGM/C	€ 222.840
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	ACT.26091 / MRF 2014-2017 / RESPECT FOR WOMEN'S POLITICAL RIGHTS	€ 565.394

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Den Haag, Nederland/MP / POWER : Political Participation of women for equal rights	€ 75.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Colombia, Mexico en Cuba	MP / Strengthen the movement to end various forms of violence against women in Colombia, Mexico and Cuba	€ 192.899
New Delhi, India	India	27659: NDE WOMEN EMPOWERMENT WITH SIDART	€ 7.558
New Delhi, India	India	27809: Women on Wheels	€ 38.918
New Delhi, India	India	27858: NDE-RIGHTS BASED ADVOCACY	€ 13.046
New Delhi, India	India	28177: HUMAN RIGHTS IN VIRUDHUNAGAR	€ 33.641
New Delhi, India	India	2016 NDE HUMAN RIGHTS	€ 117.316
New Delhi, India	India	29288: Equal rights for women in slums of Aurangabad	€ 20.850
Paramaribo, Suriname	Suriname, Guyana	PRM MRF 2016	€ 24.973
Peking, China	China	Vertrouwelijk	€ 80.000
Peking, China	China	Vertrouwelijk	€ 287.963
Peking, China	China	27964: ADDRESSING GENDER BIASED SEX SELECTION	€ 232.981
Peking, China	China	28649: Innocence Matters	€ 85.000
Peking, China	China	Vertrouwelijk	€ 53.291
Pretoria, Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	SUPPORTING CAPACITY BUILDING FOR THE COMMUNITY ADVICE OFFICE SECTOR	€ 2.619
Pretoria, Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	ADVANCING THE RIGHTS OF WOMEN, GIRLS AND LGBTI COMMUNITIES	€ 23.281
Pretoria, Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	PRE HUMAN RIGHTS FUND	€ 42.830
Pretoria, Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	Advancing the rights of women, girls and LGBTI communities in South Africa	€ 62.381
Pretoria, Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	PRE Project Access	€ 57.000
Rabat, Marokko	Marokko	FSA 03-12 -FLDDF	€ 15.809
Rabat, Marokko	Marokko	RAB - FIDH ARC DE CRISE	€ 34.000
Rabat, Marokko	Marokko	RAB PRINTEMPS DE LA DIGNITE	€ 85.353
Rabat, Marokko	Marokko	RAB FIGHTING GBV	€ 13.203
Rabat, Marokko	Marokko	RAB VIOLENCE AGAINST WOMEN	€ 21.000
Skopje, Macedonië	Macedonië	SKO-Women in Politics	€ 40.000
Skopje, Macedonië	Macedonië	RSI SKO HR BUDGET 2016	€ 8.595
Tbilisi, Georgië	Georgië	TBL PROMOTING WOMEN'S RIGHTS	€ 15.020
Tbilisi, Georgië	Georgië	TBL SUPPORTING ELIMINATION OF DOMESTIC VIOLENCE AND GENDER-BASED VIOLENCE IN GEORGIA	€ 66.000
Tunis, Tunesië	Tunesië	TUN MR/02/2014 PUERICULTURE	€ 588
Washington, VS	Wereldwijd	NYV - DUE DILIGENCE PROJECT	€ 90.620
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	Tadzjikistan	SUPPORTING AND STRENGTHENING THE WOMEN'S RESOURCE CENTERS	€ 40.000
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	Kosovo	WEN Engaging Men to Promote Gender Equality and Reassess the Current Gender Roles in Kosovo	€ 30.000
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	Tadzjikistan	WEN BORDER SECURITY AND MANAGEMENT UNIT	€ 30.000
Yangon, Myanmar	Myanmar	BREAKING THE SILENCE	€ 45.681
Yangon, Myanmar	Myanmar	27814: PWO WOMEN LEADERSHIP SCHOOL	€ 10.161
Yangon, Myanmar	Myanmar	28061: PLATFORM FOR WOMEN'S DEVELOPMENT	€ 35.004
Yangon, Myanmar	Myanmar	28069: YOUNG WOMEN'D LEADERSHIP TRAINING	€ 25.057

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Yangon, Myanmar	Myanmar	28221: GEOM - MAYANMAR	€ 33.150
Yangon, Myanmar	Myanmar	27958: HUMAN RIGHTS PROJECT II	€ 41.869
Totaal		84	€ 5.181.237
Totaal Ministerie van Buitenlandse Zaken		€ 81.421	
Totaal Posten		€ 5.099.816	

Thema: Ernstigste schendingen

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Astana, Kazachstan	Kazachstan	AST 28359 HUMAN RIGHTS CAPSTONE PROJECT	€ 62.466
Beiroet, Libanon	Libanon	BEI HISTORY TEACHER CAPACITY	€ 3.117
Beiroet, Libanon	Libanon	BEI NABA'A ANTI-DRUGS	€ 28.408
Beiroet, Libanon	Libanon	BEI CLDH CENTRE NASSIM FOR THE REHABILITATION OF VICTIMS OF TORTURE 2014-2015	€ 49.680
Beiroet, Libanon	Libanon	BEI - DPNA JANAL AND TEBBENI PART II	€ 65.338
Beiroet, Libanon	Libanon	BEI HISTORY TEACHERS CAPACITY	€ 138.000
Beiroet, Libanon	Libanon	BEI ANTI-DRUGS CENTERS	€ 30.000
Bogota, Colombia	Colombia	CCJ - INCIDENCIA Y DIALOGO POLITICO	€ 35.191
Bogota, Colombia	Colombia	BOG IFIT - Brain Fund	€ 28.405
Bogota, Colombia	Colombia	BOG-MRF-2016-09 UNICEF Peace Agreements	€ 51.423
Islamabad, Pakistan	Pakistan	ISL: 28896 - Public and Policy Advocacy on the Death Penalty	€ 91.291
Jakarta, Indonesië	Indonesië	27824: AIDA: EMPOWERING INDONESIAN VICTIMS	€ 200.716
Jakarta, Indonesië	Indonesië	Vertrouwelijk	€ 15.225
Jakarta, Indonesië	Indonesië	Vertrouwelijk	€ 7.989
Kairo, Egypte	Egypte	KAI DETENTION EGYPT	€ 33.825
Kairo, Egypte	Egypte	KAI UNICEF CONFLICT LAW	€ 100.000
Kairo, Egypte	Egypte	KAI DOCUMENTATION OF TORTURE	€ 60.000
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	26905 KIE BRIDGING THE GAP: OVERCOMING DISCRIMINATION AND PREJUDICE	€ 4.994
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	27798 KIE RAISING THE LEGAL KNOWLEDGE OF YOUTH IN CONTACT WITH THE POLICE	€ 9.168
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	KIE 28760 DEVELOPMENT AND IMPLEMENTATION OF A STATE SYSTEM OF SOCIAL, PSYCHOLOGICAL AND PSYCHIATRIC REHABILITATION	€ 72.913
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	KIE 29242 REVIEW OF KEY PROBLEMS IN MENTAL HEALTH CARE AND DEVELOPMENT OF PLANS OF ACTION	€ 71.075
Kigali, Rwanda	Rwanda	KIG RESEARCH STREET VENDORS	€ 44.560
Manilla, Filipijnen	Filipijnen	28965: Adopt a division project of Human Rights Victim's Claims Board	€ 87.096
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	MRF 2015-16 / Reducing torture and ill-treatment through strengthening preventive monitoring	€ 95.979
Peking, China	China	Vertrouwelijk	€ 172.331
Peking, China	China	Vertrouwelijk	€ 129.492
Peking, China	China	Vertrouwelijk	€ 115.076

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Sanaa, Jemen	Jemen	YEMEN MONITORING HUMAN RIGHTS SITUATION	€ 36.262
Seoel, Zuid-Korea	Noord-Korea	2016 SEO HUMAN RIGHTS (0430S00)	€ 23.000
Straatsburg, Frankrijk (PV RvE)	Wereldwijd	STR - REDUCE THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS BACKLOG OF WELL FOUNDED CASES	€ 50.000
Tehran, Iran	Iran	TEH - ABF DEATH PENALTY STUDY	€ 63.756
Washington, VS	VS	WAS-MRF-2016-02 NCADP	€ 34.500
Yangon, Myanmar	Myanmar	STRENGTHENING HR PROTECTION IN MYANMAR	€ 83.194
Totaal		33	€ 2.094.467
Totaal Ministerie van Buitenlandse Zaken			€ 292.007
Totaal Posten			€ 1.802.460

Thema: Vrijheid van meningsuiting

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Algiers, Algerije	Algerije	RSO-MIO SMALL HUMAN RIGHTS UMBRELLA ACTIVITY 2016	€ 15.000
Amman, Jordanië	Jordanië	AMM FSA/2014/04 QLM RASAS & 7IBER - CREATIVE AND FACTUAL JOURNALISM FOR FREE ONLINE MEDIA	€ 5.845
Amman, Jordanië	Jordanië	AMM FSA 2014/05 PARLIAMENT LIVE STREAMING	€ 44.607
Amman, Jordanië	Jordanië	YOUTH CAPACITY IS DEVELOPED TO BECOME MULTIPLIERS OF CHANGE AND LEAD DISCUSSIONS ON TOLERANCE, MODERATION AND VIOLENCE PREVENTION	€ 193.082
Amman, Jordanië	Jordanië	AMM ARAB JOURNALIST TRAINING	€ 27.477
Amman, Jordanië	Jordanië	AMM PUBLIC DIALOGUE HR MEDIA	€ 52.093
Amman, Jordanië	Jordanië	RSO-MIO SMALL HUMAN RIGHTS UMBRELLA ACTIVITY 2016	€ 23.114
Ankara, Turkije	Turkije	IST 29119 YOUR VOICE: A PROJECT ON MOBILE JOURNALISM FOR CITIZENS	€ 45.672
Ankara, Turkije	Turkije	IST 29310 (29224) SUSMA SPEAK UP	€ 52.000
Ankara, Turkije	Turkije	IST 29596 UNEMPLOYED JOURNALISTS SEEKING FOR THEIR NEWS	€ 43.200
Ankara, Turkije	Turkije	IST SUPPORTING INDEPENDENT JOURNALISM IN TURKEY JOURNALISM IN THE AGE OF NEW MEDIA	€ 46.000
Astana, Kazachstan	Kazachstan	AST 29391 EDUCATIONAL PLATFORM ON ACCESS TO INFORMATION IN KAZAKHSTAN	€ 72.938
Bagdad, Irak	Irak	BAG FREE PRESS UNLIMITED: WAR REPORTING - IS, REFUGEES, IDPS AND THE MEDIA: ENHANCING THE CAPACITY OF THE IRAQI MEDIA TO COVER THE CRISIS	€ 35.706
Boekarest, Roemenië	Moldavië	BKR 29709 (29233) REPORT.MD - INDEPENDENT MEDIA REPORTING IN MOLDOVA	€ 35.000
Boekarest, Roemenië	Moldavië	27797 BKR INITIATIVE FOR SUPPORTING FREEDOM OF THE PRESS AND THE INDEPENDENT DEVELOPMENT OF EU	€ 9.388
Boekarest, Roemenië	Moldavië	BKR 27926 INCREASING THE DIGITAL CAPACITIES OF MOLDOVAN PRINT PRESS	€ 8.118
Boekarest, Roemenië	Moldavië	BKR 29370 MOLDOVAKO ROMANO RADIO	€ 68.700
Boekarest, Roemenië	Moldavië	BKR 29711 (29232) SUPPORT FOR RUSSIAN VERSION OF PRINT AND ON-LINE VERSIONS OF INVESTIGATIVE NEWSPAPER ZIARUL DE GARDA	€ 39.000
Brasilia, Brazilië	Brazilië	BRA-MRF-2016-01 Artigo19	€ 26.071

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Havana, Cuba	Cuba	Vertrouwelijk	€ 46.000
Havana, Cuba	Cuba	ACT: 27923 MRF 2015/6 Havanna World Music Festival - support to cultural diversity and independent cultural expressions	€ 40.000
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	25929 Hate speech in Ukrainian media	€ 3.926
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	27722 KIE PROMOTING THE ROLE OF THE ROMA MEDIA	€ 3.611
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	27756 KIE DONBASS SPEAKING: A NEWS SERVICE FOR PARTNER FM STATIONS	€ 10.151
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	27792 KIE STANDARDS OF JOURNALISM AND PRACTICAL MEDIA LITERACY	€ 7.677
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	KIE 29228 INNOVATIVE TOOLS TO SUPPORT INVESTIGATIVE JOURNALISM IN UKRAINE	€ 66.521
Kigali, Rwanda	Rwanda	KIG-28953; Club de la presse radio debate	€ 60.850
Kinshasa, DRC	DRC	act.26948; Resolution pacifique des conflits et reconciliation a travers l'action des para juristes dans le grand nord du nord-kivu, congo	€ 28.747
Kinshasa, DRC	DRC	CIVIL SOCIETY CAPACITY STRENGTHENING TO PROMOTE DEMOCRATIC ELECTIONS IN THE DRC	€ 63.000
Kinshasa, DRC	DRC	MONITORING AND PREVENTING POLITICAL RIGHT VIOLATIONS	€ 250.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	MP / MR14-20 / Mrs. - A Powerful and Safe Voice for Women, Female Journalists and Citizen Reporters	€ 60.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	MP/ MR14-13 / Freedom of expression and vulnerable groups	€ 24.734
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	MP/MR14-22 / Protecting Human Rights Defenders and Freedom of information	€ 153.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Den Haag, Nederland/MP/27186/ Ways of Dialogue	€ 38.675
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Den Haag, Nederland/MP STICHTING RNW 2017 - 2020	€ 2.300.000
Parijs, Frankrijk (PV UNESCO)	Wereldwijd	NL VOORZITTERSCHAP VAN HET 'INTERNATIONAL PROGRAMME FOR THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATION' (IPDC) VAN UNESCO	€ 25.000
Parijs, Frankrijk (PV UNESCO)	Wereldwijd	HET 'INTERNATIONAL PROGRAMME FOR THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATION' (IPDC) VAN UNESCO	€ 50.000
Parijs, Frankrijk (PV UNESCO)	Wereldwijd	IPDC Talks	€ 15.000
Ramallah, Palestijnse Gebieden	Palestijnse Gebieden	27911 - RAM YOUTH PEACE INITIATIVE 2015 -2016	€ 47.500
Ramallah, Palestijnse Gebieden	Palestijnse Gebieden	28285 - RAM PALESTINE HOUSE 2016	€ 96.982
Ramallah, Palestijnse Gebieden	Palestijnse Gebieden	28912 - MAX RAYNE HAND IN HAND SCHOOL FOR BILINGUAL EDUCATION - PROGRAMMING NEEDS	€ 82.440
Straatsburg, Frankrijk (PV RvE)	Oekraïne	STR- FUNDING OF THE COUNCIL OF EUROPE ACTION PLAN FOR UKRAINE 2015-2017	€ 90.000
Straatsburg, Frankrijk (PV RvE)	Rusland	STR - FUNDING OF THE SCHOOL OF CIVIC EDUCATION MOSCOW	€ 40.000
Straatsburg, Frankrijk (PV RvE)	Regio Raad van Europa	STR - INTERNET PLATFORM TO PROMOTE THE PROTECTION OF JOURNALISM AND SAFETY OF JOURNALISTS	€ 20.000
Tehran, Iran	Iran	TEH RADIO ZAMANEH	€ 427.500
Tunis, Tunesië	Tunesië	TUN-MRF 13	€ 2.330
Tunis, Tunesië	Tunesië	TUN FREE PRESS UNLIMITED	€ 93.554
Warschau, Polen	Belarus	WAR REF. BY/HRF/16/01/EURORADIO	€ 50.000

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Warschau, Polen	Belarus	WAR_HRF_16_49_EURORADIO	€ 49.996
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	Rusland, Oekraïne	WEN-SAFETY OF JOURNALISTS AND REPORTING DURING CRISES	€ 50.000
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	Moldavië	WEN 27605 Integration with respect for diversity Bilingual language courses in the Autonomous Region of Gagauzia.	€ 20.000
Yangon, Myanmar	Myanmar	27791: BCN	€ 16.000
Yangon, Myanmar	Myanmar	27906: INVESTIGATIVE JOURNALISM FOR HR	€ 7.404
Yangon, Myanmar	Myanmar	28782: Empowering People in Transition to Democracy	€ 50.000
Totaal		54	€ 5.233.609
Totaal Ministerie van Buitenlandse Zaken			€ 103.688
Totaal Posten			€ 5.129.921

Thema: Internetvrijheid

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Astana, Kazachstan	Kazachstan	26943 AST FREEDOM OF ONLINE SPEECH IN KAZACHSTAN	€ 25.172
Beiroet, Libanon	Libanon	BEI MEDIA AND TECHNOLOGY	€ 13.855
Beiroet, Libanon	Libanon	BEI MARCH - PROTECTING FREEDOM OF EXPRESSION ONLINE	€ 1.995
Beiroet, Libanon	Libanon	BEI FREEDOM ONLINE EXPRESSION	€ 44.539
Harare, Zimbabwe	Zimbabwe	Human Rights Small Strategic Activities Fund	€ 21.088
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	KIE 29243 INTERNET FREEDOM	€ 65.260
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Digital Defenders Partnership (DDP) 2016 - 2019	€ 500.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	MENA regio	DMH/MR MRF 2012-2015 / HIVOS / Internet Governance: Anchoring and safeguarding Internet freedom in the MENA region	€ 397.388
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	DMH/MR MRF 2012-2015 / Freedom House / Global Internet Freedom Analysis and Capacity-building Project	€ 104.457
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	ACT.26093 / MRF-2014 / SMALL MEDIA TECH LAB	€ 815.475
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Vertrouwelijk	Vertrouwelijk	€ 85.592
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	MR / 27603 / Den Haag, Nederland Ondersteuning FOC 2015	€ 10.279
Vertrouwelijk	Vertrouwelijk	Vertrouwelijk	€ 42.781
Vertrouwelijk	Vertrouwelijk	Vertrouwelijk	€ 288.000
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	Westelijke Balkan	WEN Freedom of Expression 2.0	€ 50.000
Totaal		15	€ 2.465.882
Totaal Ministerie van Buitenlandse Zaken			€ 1.913.191
Totaal Posten			€ 552.690

Thema: *Mensenrechten en bedrijfsleven*

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Abuja, Nigeria	Nigeria	25874 CEHRD Human Rights and Environment Intervention for Rivers and Bayelsa States	€ 158.418
Abuja, Nigeria	Nigeria	25985 Strengthening Community Governance, Environmental Monitoring and Implementing a Gas Alert System	€ 195.734
Abuja, Nigeria	Nigeria	26209-5 COMPPART	€ 39.845
Ankara, Turkije	Turkije	28027 ANK ACTION BASED COLLABORATIVE APPROACH TO INVESTIGATING CHILD LABOUR ISSUES	€ 17.613
Ankara, Turkije	Turkije	IST 29364 / 29118 CHILD VIOLATION & HOMEBOUND CHILD LABOUR	€ 23.875
Ankara, Turkije	Turkije	IST 29483 HRIA MEETS THE TURKISH BUSINESS WORLD	€ 22.320
Astana, Kazachstan	Kazachstan	27790 AST PROMOTING POLICY AND PRACTICE ON BUSINESS AND HUMAN RIGHTS IN KAZAKHSTAN	€ 54.116
Bogota, Colombia	Colombia	SOMO MRF 2015	€ 69.263
Bogota, Colombia	Bogota	BOG-MRF-2016-14 UNHCHR EL BAGRE	€ 51.520
Brasilia, Brazilië	Brazilië	BRA MRF-2014	€ 1.229
Brasilia, Brazilië	Brazilië	ACT27736 BRA MRF 2015-02 PROMUNDO	€ 4.822
Brasilia, Brazilië	Brazilië	RSA BRA_MRF 2015/03 PANGEA	€ 5.496
Mexico-Stad, Mexico	Mexico	MEX/Promoting Community-led HR Impact Assessment	€ 16.694
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	MRF 2015-16 / BHRRC / Harnessing corporate power to protect human rights defenders worldwide	€ 115.463
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Centraal en Oost Europa	Tackling Labour Exploitation	€ 127.644
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Centraal en Oost Europa	MRF 2015-16 / SOMO / Improving NCP Performance and Access to Remedy for Human Rights Disputes in CEE countries	€ 63.105
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Corporate HR Benchmarks	€ 119.130
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	DMH/MR MRF 2012-2015 / SOMO / Stand Up For Your Rights!: Verbeteren van klachtenmechanismen en de bescherming van mensenrechten in relatie tot Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen	€ 79.162
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	DMH/MR NL / MVO Nederland / Hoe doe je zaken met respect voor Mensenrechten?	€ 353
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	ACT.26095 / UPHOLDING HUMAN RIGHTS, BRIDGING THE GENDER - ENVIRONMENT DIVIDE	€ 250.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	MP / Out of work into school - joint effort towards child labour free zones	€ 1.000.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	MP / Reducing violence against children, focus on sexual exploitation of children and child sex tourism.	€ 100.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Den Haag, Nederland / MP / SHIFT / Perspectives from the global south on putting the responsibility to respect into practice	€ 71.794
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	MFR14-29 / UN Working Group on Business and Human Rights	€ 13.019
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	MP / MR14-21 / Strengthening the capacities of National Human Rights Institutions on water governance	€ 6.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Oost-Afrika	Den Haag, Nederland / MP/MRF14-21 / IHRB / Nairobi Proces	€ 119.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Den Haag, Nederland/MP / 27137 / A Digital Portal on Companies' Progress on Business and Human Rights Principles and the Preliminary Stages of A Comprehensive Benchmarking Process.	€ 42.552
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Den Haag, Nederland/MP / Work Programme on enhancing access to effective remedy in the field of business and human rights:	€ 48.500

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	MP / 27857-27475 / Reducing Sexual Violence against children	€ 570.000
New Delhi, India	India	27440: STRENGTHENING THE WORLDWIDE MOVEMENT AGAINST CHILD LABUR	€ 75.000
New Delhi, India	India	28876-INDO-DUTCH CSR AND SUSTAINABILITY FORUM	€ 29.830
Peking, China	China	Vertrouwelijk	€ 23.897
Peking, China	China	ONLINE CSR KNOWLEDGE BASE	€ 11.800
Peking, China	China	Vertrouwelijk	€ 28.236
Peking, China	China	Vertrouwelijk	€ 19.234
San Jose, Costa Rica	Honduras	SJO - 29650 OHCHR - SUPPORT HONDURAS	€ 138.000
Sarajevo, Bosnië en Herzegovina	Bosnië en Herzegovina	SAR 29581 FOSTERING SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN BIH	€ 49.999
Seoel, Zuid-Korea	Noord-Korea	2016 SEO HUMAN RIGHTS (0430500)	€ 24.999
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	Regio OVSE	PREVENTION OF TRAFFICKING HUMAN BEINGS IN SUPPLY CHAINS THROUGH GOVERNMENT PRACTICES AND MEASURES	€ 30.000
Yangon, Myanmar	Myanmar	MYANMAR CENTRE FOR RESPONSIBLE BUSINESS (MCRB) 2014	€ 46.580
Yangon, Myanmar	Myanmar	29087: MCRB 2016-17	€ 53.019
Totaal		41	€ 3.917.259
Totaal Ministerie van Buitenlandse Zaken			€ 2.172.415
Totaal Posten			€ 1.744.843

Thema: Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Astana, Kazachstan	Kazachstan	AST 25820 Promoting ICPPR's Article 18 in Kazakhstan	€ 1.826
Astana, Kazachstan	Kazachstan	AST 29098 ANNE FRANK MUSEUM IN KAZAKHSTAN	€ 29.613
Bagdad, Irak	Irak	BAG WE ARE ALL CITIZENS: IRAQI YOUTH PROMOTE DIVERSITY AND INCLUSION - BRIDGE FUNDING 2016	€ 50.000
Beiroet, Libanon	Libanon	RSO-MIO SMALL HUMAN RIGHTS 16	€ 1.076
Dhaka, Bangladesh	Bangladesh	Promotion of Human Rghts of Indigenous Peoples in Bangladesh	€ 6.769
Islamabad, Pakistan	Pakistan	ACTIVITY 24684: HUMAN RIGHTS FUND III	€ 155.237
Islamabad, Pakistan	Pakistan	2016 ISL HUMAN RIGHTS	€ 4.054
Islamabad, Pakistan	Pakistan	29580: IMPROVING RIGHTS OF RELIGIOUS MINORITIES IN PUNJAB	€ 40.951
Islamabad, Pakistan	Pakistan	29593: ENGAGING PAKISTANI INTERFAITH COMMUNITIES	€ 24.585
Islamabad, Pakistan	Pakistan	29651: LEGAL AID ASSISTANCE AND SHELTER FOR RELIGIOUS MONORITIES	€ 72.973
Istanboel, Turkije (CG) (CG)	Turkije	IST 28346 FREEDOM OF RELIGION OR BELIEF ADVOCATING PLURALISM IN TURKEY'S EDUCATION SYSTEM	€ 23.298
Jakarta, Indonesië	Indonesië	Enhancing Protection and Respect for Religious Freedom and Human Rights in Indonesia	€ 353.988
Kairo, Egypte	Egypte	Intercultural Dialogue	€ 108.675
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	KIE 29239 DIALOGUE INVOLVING RELIGIOUS COMMUNITIES, PROMOTING TOLERANCE, ACCEPTANCE AND PEACE-BUILDING	€ 64.420

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Ministerie van Buitenlandse Zaken	MENA regio	Strengthening HR Advocacy	€ 128.981
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Pakistan, Bangladesh, India, Indonesië, Nepal, Bhutan	DMH/MR MRF 2012-2015 / GHRD / Raising voices for minority rights	€ 85.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	India, Indonesië	ACT.26097 / MRF-2014 / STRENGTHENING VOICES, SENSITIZING VOICES, CONNECTING VOICES	€ 450.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Zuidelijke Caucasus, Centraal Azië, China, Turkije	Den Haag, Nederland/MP MRF / Forum 18 News Service / follow up (2013-2015)	€ 2.144
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Zuidelijke Caucasus, Centraal Azië, China, Turkije	MRF 15/16 - 003 / Forum 18 / Freedom of Religion or Believe for all.	€ 110.000
New Delhi, India	India	29608: RELIGIOUS FREEDOM COLLECTIVE	€ 35.573
Ramallah, Palestijnse Gebieden	Palestijnse Gebieden	28854 - TALKING PEACE AT MISHKENOT SHA'ANANIM EXPANSION PROJECT	€ 68.700
Ramallah, Palestijnse Gebieden	Palestijnse Gebieden	RAM - 28915 ENGAGING RELIGIOUS LEADERS AND JOURNALISTS	€ 26.250
Seoel, Zuid-Korea	Noord-Korea	2016 SEO HUMAN RIGHTS (0430S00)	€ 10.000
Tbilisi, Georgië	Armenië	TBL PROMOTING RELIGIOUS TOLERANCE	€ 101.853
Tbilisi, Georgië	Georgië	TBL Advancing tolerance, religion, freedom and HR in Georgia	€ 1.996
Tbilisi, Georgië	Georgië	TBL EMPOWERING NATIONAL MINORITY CSO'S IN ADVOCACY AND MONITORING SKILLS ON MINORITY RIGHT PROTECTION ISSUES	€ 71.532
Tbilisi, Georgië	Georgië	TBL TEACHING HR AND TOLERANCE FOR CIVIC EDUCATION	€ 72.000
Tbilisi, Georgië	Georgië en Armenië	RSI TBL HR BUDGET 2016	€ 14.657
Tbilisi, Georgië	Georgië	TBL 29277 I BELONG IN GEORGIA	€ 27.000
Tbilisi, Georgië	Georgië	TBL 29319 TALKS ON RELIGION	€ 44.000
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	Servië en Albanië	Activities grant for Enhancing Regional Connectivity among Serbia and Albania Youth Actors	€ 20.000
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	Macedonië	WEN-BUILDING BRIDGES	€ 14.089
Yangon, Myanmar	Myanmar	28159: CSO CULTIVATION FOR RELIGIOUS FREEDOM	€ 128.151
Totaal		33	€ 2.349.391
Totaal Ministerie van Buitenlandse Zaken			€ 231.596
Totaal Posten			€ 2.117.795

Thema: Accountability/Straffeloosheid

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Abuja, Nigeria	Nigeria	28318 - DEVELOPMENT OF A REPORTING TEMPLATE FOR OIL SPILL DATA COLLECTION IN THE NIGER DELTA	€ 6.178
Abuja, Nigeria	Nigeria	ABJ - 28682 CONSOLIDATING COMMUNITY PARTICIPATION IN ENVIRONMENTAL REGULATORY MECHANISMS AND ENHANCING CORPORATE ACCOUNTABILITY IN NIGERIA	€ 73.333
Accra, Ghana	Ghana	28549 - ACC THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT & AFRICA CONFERENCE	€ 95.200
Astana, Kazachstan	Kazachstan	AST-Cover 2016 HR	€ 17.720
Boekarest, Roemenië	Moldavië	BKR 27922 MOLDOVA BETWEEN EAST AND WEST: VIEWS FROM GAGAUZIA AND TARACLIA	€ 6.999
Boekarest, Roemenië	Moldavië	BKR 28734 RAISING AWARENESS ON ROL THROUGH MOVIE SCREENING AND DEBATES	€ 33.050
Boekarest, Roemenië	Moldavië	BKR 29413 DEMOCRACY AND EQUALITY START WITH HR EDUCATION MOLDOVA	€ 75.798
Dakar, Senegal	Tsjaad	DAK - 29693 RCN - SENSIBILISERINGSPROGRAMMA HABRE TRIBUNAL	€ 63.000
Jakarta, Indonesië	Indonesië	29054: Survey on construction and preception of historical memory of NL and ID	€ 148.882
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	KIE 29236 CREATING A LEGAL MONITORING CENTRE "DIGNITY"	€ 21.318
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	KIE 29377 (29302) SECOND WAVE OF JUDICIARY REFORM IN UKRAINE	€ 54.340
Mexico-Stad, Mexico	Mexico	Implementation of the Supreme's court decision of Femicide	€ 23.850
Mexico-Stad, Mexico	Mexico	MEX-MRF-2016 (COVER) ACT.28689	€ 21.561
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	DMV/MR NL / Univ. van Leiden / Fac. der Rechtsgeleerdheid / Grotius Centre / follow-up terrorismeconferentie (Poelgeest seminar)	€ 4.574
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Syrië	MRF 15/16 - 004 / SJAC/IREX / Support for Syria Justice and Accountability Centre	€ 248.648
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Syrië	CRIMINAL INVESTIGATION MECHANISM SYRIA	€ 999.999
Nairobi, Kenia	Kenia	NAI Challenging Corruption	€ 103.698
Nairobi, Kenia	Kenia	NAI UN RESPONSE FOR ELECTIONS	€ 132.388
Pretoria, Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	Cover Commitment Human Rights PRE 1312500	€ 88.052
Rabat, Marokko	Marokko	FSA 06-12 justice reforms	€ 21.712
Ramallah, Palestijnse Gebieden	Palestijnse Gebieden	SECRETARIAT FOR HUMAN RIGHTS AND INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW	€ 1.508.758
San Jose, Costa Rica	Costa Rica	SJO - 29649 SODEJU - ARTICULACION DE REDES JUVENILES CONTRA LA CORRUPCION E IMPUNIDAD	€ 50.000
Tel Aviv, Israël	Israël	TLV EAST JERUSALEM PROJECT	€ 32.160
Tel Aviv, Israël	Israël	TLV DETENTION CHILDREN	€ 32.161
Tripoli, Libië	Libië	RSO-MIO SMALL HUMAN RIGHTS 16	€ 8.000
Totaal		25	€ 3.871.377
Totaal Ministerie van Buitenlandse Zaken			€ 224.540
Totaal Posten			€ 3.646.837

Overige

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Abuja, Nigeria	Nigeria	26209-11 Governance % Extraction SDN	€ 9.798
Abuja, Nigeria	Nigeria	26209-10 PRAWA anti human trafficking	€ 150.072
Algiers, Algerije	Algerije	PROJET DE RETOURS VOLONTAIRES AUX PAYS D'ORIGINE	€ 3.150
Ankara, Turkije	Turkije	RSI ANK / IST HR BUDGET 2016	€ 26.302
Boekarest, Roemenië	Moldavië	RSI BKR HR BUDGET 2016	€ 64.746
Boekarest, Roemenië	Moldavië	BKR 29526 IMPROVING ACCESS OF CHILDREN VICTIMS OF VIOLENCE NEGLECT EXPLOITATION AND TRAFFICKING TO SPECIALIZED SERVICES	€ 99.796
Bogota, Colombia	Colombia	BOG-MRF-2016 (COVER COMMITMENT)	€ 96.392
Brasilia, Brazilië	Brazilië	BRA-MRF-2016 (cover)	€ 56.840
Kairo, Egypte	Egypte	KAI FEMALE MIGRANTS	€ 50.025
Khartoem, Soedan	Soedan	Vertrouwelijk	€ 64.366
Khartoem, Soedan	Soedan	Vertrouwelijk	€ 43.333
Khartoem, Soedan	Soedan	Vertrouwelijk	€ 3.302
Khartoem, Soedan	Soedan	Vertrouwelijk	€ 525.000
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	KIE 27732 DONBAS STUDIES RESEARCH PROJECT	€ 2.535
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	KIE 29074 RAISING TOLERANCE	€ 34.773
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	KIE 29248 THROUGH SCHOOL TO COMMUNITY: PEACE AND TOLERANCE	€ 50.815
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	RSI KIE HR BUDGET 2016	€ 26.923
Koeweit, Koeweit	Koeweit	KWE KSHR - MIGRANT RIGHTS	€ 81.420
Mexico-Stad, Mexico	Mexico	MEX-MRF-2016-04 UNICEF	€ 18.131
Moskou, Rusland	Rusland	Vertrouwelijk	€ 11.045
Moskou, Rusland	Rusland	Vertrouwelijk	€ 7.946
Moskou, Rusland	Rusland	Vertrouwelijk	€ 14.385
Moskou, Rusland	Rusland	Vertrouwelijk	€ 71.168
Moskou, Rusland	Rusland	Vertrouwelijk	€ 45.171
Moskou, Rusland	Rusland	Vertrouwelijk	€ 3.418
Moskou, Rusland	Rusland	Vertrouwelijk	€ 10.637
Moskou, Rusland	Rusland	Vertrouwelijk	€ 21.396
Moskou, Rusland	Rusland	Vertrouwelijk	€ 49.134
Moskou, Rusland	Rusland	Vertrouwelijk	€ 26.030
Moskou, Rusland	Rusland	Vertrouwelijk	€ 13.700
Moskou, Rusland	Rusland	Vertrouwelijk	€ 28.239
Moskou, Rusland	Rusland	Vertrouwelijk	€ 32.332
Moskou, Rusland	Rusland	Vertrouwelijk	€ 39.730
Moskou, Rusland	Rusland	Vertrouwelijk	€ 26.304
Moskou, Rusland	Rusland	Vertrouwelijk	€ 49.777
Moskou, Rusland	Rusland	Vertrouwelijk	€ 63.215
Moskou, Rusland	Rusland	Vertrouwelijk	€ 70.007
Moskou, Rusland	Rusland	Vertrouwelijk	€ 21.462
Moskou, Rusland	Rusland	Vertrouwelijk	€ 25.674
Moskou, Rusland	Rusland	Vertrouwelijk	€ 39.999

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Rabat, Marokko	Marokko	RAB FOO INTEGRATION MIGRANTS	€ 91.681
San Jose, Costa Rica	Centraal Amerika	SJO - 29401 CAHRP - HUMAN RIGHTS PROGRAM CENTRAL AMERICA	€ 800.000
Sint-Petersburg, Rusland	Rusland	Vertrouwelijk	€ 13.048
Sint-Petersburg, Rusland	Rusland	Vertrouwelijk	€ 50.400
Sint-Petersburg, Rusland	Rusland	Vertrouwelijk	€ 25.699
Tirana, Albanië	Albanië	RSI TIR HR BUDGET 2016	€ 18.400
Tripoli, Libië	Libië	TRI Legislation Reconstructuin	€ 43.461
Tunis, Tunesië	Tunesië	RSO-MIO SMALL HUMAN RIGHTS 16	€ 26.702
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	Regio OVSE	RSO WEU MENSENRECHTEN (WEN)	€ 24.377
Totaal		49	€ 3.172.253
Totaal Ministerie van Buitenlandse Zaken			€ 0
Totaal Posten			€ 3.172.253

2 Overzicht uitgaven per thema overige fondsen

Totaal Thema's

Thema	Aantal projecten	Totaal uitgaven
Mensenrechtenverdedigers	9	€ 7.607.271
Gelijke rechten voor LHBTI's	13	€ 3.769.809
Gelijke rechten voor vrouwen	73	€ 42.722.825
Ernstigste schendingen	6	€ 1.643.210
Vrijheid van meningsuiting	17	€ 19.512.468
Internetvrijheid	0	€ 0
Mensenrechten en bedrijfsleven	9	€ 3.512.034
Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging	3	€ 319.437
Accountability/Straffeloosheid	10	€ 554.418
Overig	4	€ 8.349.391
Totaal	144	€ 87.990.864
Uitgaven Ministerie van Buitenlandse Zaken		€ 38.844.382
Uitgaven posten		€ 49.146.482

Thema: Mensenrechtenverdedigers

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Advocacy, Community Based Protection and Legal Assistance to IDPs, the Most Vulnerable Local Population, and Conflict-Affected Populations in Zaporizhzhia	€ 71.047
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Creation of new structures of civil society in the conflict region	€ 104.475
Manilla, Filipijnen	Filipijnen	Philippine Safe Abortion Network (PINSAN)	€ 146.469
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Freedom for Fear	€ 7.051.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	NHC / Security and Human Rights	€ 1.400
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	NHC / Security and Human Rights	€ 26.600
New Delhi, India	India	Accountabilityfonds	€ 13.500
Tirana, Albanië	Albanië	Enhancing rights of children in conflict with the law and preventive mechanisms in Albanian society (TIR 28026)	€ 95.000
Tirana, Albanië	Albanië	Leveraging and bridging Legal Aid Services closer at Local Level through collaborative network (TIR 29297)	€ 97.780
Totaal		9	€ 7.607.271
Ministerie van Buitenlandse Zaken-totaal			€ 321.991
Totaal posten			€ 7.285.280

Thema: Gelijke rechten voor LHBTI's

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Ankara, Turkije	Turkije	Enhancing the Sexual Health Rights of Sex Workers in Turkey	€ 48.032
Belgrado, Servië	Servië	Stand with LGBT	€ 41.287
Belgrado, Servië	Montenegro	Stepping Forward - 4de Mne Pride	€ 19.960
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Support to transgender and other minorities exchange	€ 2.200
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	MP/S&T / COC	€ 3.296.700
Sarajevo, Bosnië en Herzegovina	Bosnië en Herzegovina	Public policy for equality of LGBTI people in BiH	€ 76.694
Skopje, Macedonië	Macedonië	Strengthening rule of law to protect LGBT	€ 4.997
Skopje, Macedonië	Macedonië	Addressing anti-discrimination and LGBTI rights at local government level	€ 80.210
Skopje, Macedonië	Macedonië	Empowering LGBT community at local level in Macedonia	€ 14.359
Tbilisi, Georgië	Georgië	Discrimination Study 2015-2016	€ 16.450
Tbilisi, Georgië	Armenië	The rule of law for protection of minorities' rights in Armenia	€ 9.711
Tirana, Albanië	Albanië	Combating Hate Crimes in Albania	€ 59.210
Tirana, Albanië	Albanië	LGBT Shelter	€ 100.000
Totaal		13	€ 3.769.809
Ministerie van Buitenlandse Zaken-totaal			€ 2.200
Totaal posten			€ 3.767.609

Thema: Gelijke rechten voor vrouwen

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Ankara, Turkije	Turkije	Creating Women's Rights Awareness in the Mardin Province	€ 18.447
Ankara, Turkije	Turkije	Gender Mainstreaming in the Turkish Parliament's 26th Legislative Term	€ 22.864
Ankara, Turkije	Turkije	Strengthening the Mechanisms of Combating Violence Against Women	€ 35.721
Belgrado, Servië	Servië	Psychologische behandelingen in het omgaan met huiselijk geweld	€ 48.800
Belgrado, Servië	Servië	Vuurwapens en gender gebaseerd geweld	€ 39.168
Belgrado, Servië	Servië	You, me and gender equality	€ 50.000
Belgrado, Servië	Servië	Vrouwen voor verkiezingen en democratie	€ 44.850
Dhaka, Bangladesh	Bangladesh	IED-SRHR project	€ 29.580
Dhaka, Bangladesh	Bangladesh	IMAGE Plus	€ 500.000
Dhaka, Bangladesh	Bangladesh	MARKET FOR WOMEN	€ 151.562
Dhaka, Bangladesh	Bangladesh	Rice fortification	€ 1.389.200
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Mother and Child Health Care Centre	€ 5.000
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Socio Economic empowerment of women and vulnerable segments of the communities	€ 16.000
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Enhancing economic and social empowerment of poor women through financial literacy	€ 16.000

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Civil society action for empowering women and institutional accountability	€ 27.000
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Increasing effectiveness of laws, policies and state institutions to protect women's rights	€ 28.000
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Women Action for Better Workplaces	€ 245.000
Istanboel, Turkije (CG)	Turkije	Het Creeren van Bewustzijn onder Adolescenten over Dating Violence	€ 41.400
Kairo, Egypte	Egypte	Feminist Union	€ 123.856
Kinshasa, DRC	DRC	Feminin part politique	€ 262.200
Kinshasa, DRC	DRC	Femme au Fone Phase 2	€ 150.000
Manilla, Filipijnen	Filipijnen	Gabriela	€ 60.000
Maputo, Mozambique	Mozambique	AGIR Phase II Gender Equality	€ 1.200.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	DSO Contin.Chair WSSRCC	€ 18.600
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	DSO Women on the Frontline	€ 1.466.103
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Zuid-Soedan	DSO UNSCR 1325 South Sudan	€ 244.626
Ministerie van Buitenlandse Zaken	DRC	DSO UNSCR 1325 in DR Congo	€ 10.908
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Irak	DSO Iraqi Women's Equality	€ 53.102
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Colombia	DSO - Supp. Colombian Women	€ 2.772
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Women & Youth against violence	€ 331.145
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Soedan	DSO Women Leadership Sudan	€ 433.799
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	DSO Violence Prevention System	€ 11.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	DSO Bayan II	€ 249.371
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	DSO NL VR organisaties NAP1325	€ 49.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	FLOW 2016-2020 / WFWI	€ 1.402.858
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	FLOW 2016-2020 / SNV	€ 1.605.488
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	FLOW 2016-2020 / IBIS	€ 2.001.627
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	FLOW 2016-2020 / IWDA	€ 2.821.360
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	FLOW 2016-2020 / Action Aid	€ 3.109.681
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	FLOW 2016-2020 / SIMAVI CS	€ 3.036.986
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	FLOW 2016-2020 / Hivos	€ 2.706.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	FLOW 2016-2020/ PIWA	€ 719.950

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	FLOW 2016-2020 / Rutgers	€ 953.499
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	SP/NLcursus Gender Operations	€ 30.065
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Irak	OWFI LLSC Protect Iraqi Women	€ 220.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Syrië	UN Women - Syrië - WA Board	€ 920.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	PSA for Women's Empowerment	€ 1.230.367
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Egypte	GBV in Egypte	€ 119.140
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Libië	Libië-UNSMIL-AMEL	€ 250.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	FLOW 2016-2020 / CREA	€ 539.186
Ministerie van Buitenlandse Zaken	DRC	NAP 1325 2016-2019 DRC	€ 288.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Afghanistan	NAP 1325 2016-2019 Afghanistan	€ 275.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Colombia	NAP 1325 2016-2019 Colombia	€ 250.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Irak	NAP 1325 2016-2019 Irak	€ 490.215
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Jemen	NAP 1325 2016-2019 Jemen	€ 421.740
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Libië	NAP 1325 2016-2019 Libië	€ 315.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Zuid-Soedan	NAP 1325 2016-2019 S. Sudan	€ 351.085
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	SR Women's Funds AWDF	€ 5.500.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	SR Women's Funds FIMI/AYNI	€ 1.500.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	SR Women's Funds FMS	€ 1.487.246
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	SR Women's Funds SAWF	€ 1.500.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Syrië	NAP 1325 2016-2019 Syria	€ 521.849
New Delhi, India	India	Accountabilityfonds	€ 81.942
New Delhi, India	India	Accountabilityfonds	€ 238.193
New Delhi, India	India	Accountabilityfonds	€ 91.727
New Delhi, India	India	Accountabilityfonds	€ 16.252
New Delhi, India	India	Accountabilityfonds	€ 8.807
Sarajevo. Bosnië en Herzegovina	Bosnië en Herzegovina	Strengthening the institutional and social response to gender based violence in BiH	€ 76.642
Skopje, Macedonië	Macedonië	Comprehensive approach to gender in operations	€ 596
Tbilisi, Georgië	Georgië	TBL Organizing Grassroots Women's Groups - Advocacy, Lobbying and Leadership for Women's Rights	€ 47.500

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Tbilisi, Georgie	Georgië	TBL Advocating the rights of single parents	€ 41.000
Tirana, Albanië	Albanië	UNSCR1325 Women's rights. From Concept to Albanian Reality	€ 88.260
Tirana, Albanië	Albanië	Building police workers capacities to respond effectively to victims of trafficking, domestic violence and hate crimes	€ 90.490
Totaal		73	€ 42.722.825
Ministerie van Buitenlandse Zaken-totaal			€ 25.722.738
Totaal posten			€ 17.000.087

Thema: Ernstigste schendingen

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	GCR2P -CUNY- 2015-2017	€ 200.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	AIPR - Auschwitz 2015-2017	€ 93.243
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	ICRtoP 2015-2017	€ 100.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	JRR bijdrage 2015-2017	€ 200.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Zuid-Soedan	JRR - SGBV-expert South Sudan bij OHCHR	€ 49.967
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	ICMP - eenmalige bijdrage	€ 1.000.000
Totaal		6	€ 1.643.210
Ministerie van Buitenlandse Zaken-totaal			€ 1.643.210
Totaal posten			€ 0

Thema: Vrijheid van meningsuiting

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Ankara, Turkije	Turkije	Promoting Reform of the Political Party and Election System and the Media through Broad Citizen Engagement	€ 102.974
Belgrado, Servië	Servië	Bescherming van Digitale Rechten en Internet Vrijheden	€ 45.073
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Syrië	Syrian Observer Website	€ 2.500
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Syrië	Syrian Observer Website 2	€ 47.500
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Syrië	Syrian Observer Website 3	€ 25.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Bidayyat Audiovisual Arts	€ 348.157
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Vertrouwelijk	Vertrouwelijk	€ 1.300.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	MP/S&T 2015 / Free Press Unlimited	€ 6.410.250

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Den Haag, Nederland/MP RNW 2013 - 2016	€ 10.700.000
Sarajevo. Bosnië en Herzegovina	Bosnië en Herzegovina	Promotion freedom of speech through media activism in BiH	€ 76.177
Sarajevo. Bosnië en Herzegovina	Bosnië en Herzegovina	Transparency of media financing in BiH	€ 76.694
Skopje, Macedonië	Macedonië	Ping news agency - PNA	€ 60.004
Skopje, Macedonië	Macedonië	Children TV News	€ 24.124
Skopje, Macedonië	Macedonië	The Society Project	€ 129.603
Skopje, Macedonië	Macedonië	360 Degrees View	€ 51.225
Skopje, Macedonië	Macedonië	Meta.mk news agency	€ 63.473
Skopje, Macedonië	Macedonië	Sakam da kazam digital newsroom	€ 49.715
Totaal		17	€ 19.512.468
Ministerie van Buitenlandse Zaken-totaal			€ 75.000
Totaal posten			€ 19.437.468

Thema: Internetvrijheid

n.v.t.

Thema: Mensenrechten en bedrijfsleven

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Online educational platform for business and social competence development of Donbass people	€ 47.965
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	OECD Guidelines for Multinational Companies: developing the country capacity	€ 64.538
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Oost-Afrika	DDE Living Wage Eastern Africa	€ 67.691
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Vietnam	DDE Arbeidsstandaarden Vietnam	€ 595.111
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Pakistan	Versterking arbeidsinsp. PK	€ 391.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Fonds bestrijding kinderarbeid	€ 1.000.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Den Haag, Nederland/MP UNICEF	€ 276.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Kinderarbeidsfonds fase 1	€ 73.383
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Financiering NGO's & vakbonden	€ 996.346
Totaal		9	€ 3.512.034
Ministerie van Buitenlandse Zaken-totaal			€ 2.442.305
Totaal posten			€ 1.069.729

Thema: Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Istanboel, Turkije (CG)	Turkije	Institutionele steun voor het Geschiedenisprogramma van het Armeens Onderzoeksinstituut	€ 56.000
New Delhi, India	India	Accountabilityfonds	€ 215.827
Tbilisi, Georgie	Georgië	Train the Messenger EU, Human Rights and Values	€ 47.610
Totaal		3	€ 319.437
Ministerie van Buitenlandse Zaken-totaal			€ 0
Totaal posten			€ 319.437

Thema: Accountability/Straffeloosheid

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Istanboel, Turkije (CG)	Turkije	Verbetering van de Individuele Applicatieprocedure door het monitoren van het vonnissen van het Turkse Constitutionele Hof	€ 31.600
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Bijdrage aan Coalition for the International Criminal Court 2015-2017	€ 100.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	PGA 2015-2017 Parliamentary campaign for the Universality and Effectiveness of the Rome Statute of the ICC System	€ 100.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Balkan	SENSE Tribunal Project	€ 93.428
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Tsjaad	Sensibiliseringsprogramma Habré Tribunaal	€ 50.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	ICC Internship and Visiting Professionals Program 2016-2018	€ 100.000
Sarajevo, Bosnië en Herzegovina	Bosnië en Herzegovina	World Moot Court Competition in International Criminal Law at the International Criminal Court	€ 24.520
Skopje, Macedonië	Macedonië	Protecting of the reporting persons and role of the media and civil society	€ 40.424
Skopje, Macedonië	Macedonië	Unjust detention - legal and budgetary implications	€ 10.942
Skopje, Macedonië	Macedonië	Towards strengthening the human rights protection in the lustration processes	€ 3.504
Totaal		10	€ 554.418
Totaal Ministerie van Buitenlandse Zaken			€ 375.028
Totaal posten			€ 179.390

Overig

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Bosnië en Herzegovina	Further strengthening asylum and migration manag. In BIH	€ 646.910
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Core bijdrage UN Office of the High Commissioner of Human Rights (OHCHR)	€ 7.500.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Vertrouwelijk	€ 115.000
Tirana, Albanië	Albanië	Contribution for a better respect of the rights of asylum seekers and refugees in Albania (TIR029345)	€ 87.481
Totaal		4	€ 8.349.391
Ministerie van Buitenlandse Zaken-totaal			€ 8.261.910
Totaal posten			€ 87.481

ParamariboAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpenBuenosBogotáKairoHarareLagosManaguaQuitoHamburgLagosColomboMexico
lavlavaLusakaBangkokSarajevoDamascusHoustonBonnAnkaraBrusselDarEsSalaamKobeSofiaKoealaLoempoeWellingtonAlgiersAnkaraAbujaChicagoMuscatDakarSt
khholmKopenhagenCotonouBuenosAiresAddisAbebaLissabonParijsRabatDüsseldorfTokioLuxemburgMontevideoChicagoBagdadPortOfSpainBoekarestLuxemburgDak
HoustonAlmatyDubaiRomeBamakoBelgradoHamburgRomeDarEsSalaamSofiaDubaiColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotáPraagOuagadougouAlgiersKin
tonStPetersburgAmmanMilaanMexicoTeheranAbuDhabiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSarajevoPortOfSpainAiresStockholmAmsterdamAbeba
poliLaPazKairoManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBernKingstonLissabonBoedapestBoedapestNewYorkMaputoColomboNewYorkRiyad
maktoTelAvivKingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeoelMontevideoBrasiliaPretoriaAnkaraBomaySofiaTo
RomeZagrebWashingtonAmmanAtheneLaPazMoskouAlgiersAbidjanParamariboMaputoManillaKinshasaBarcelonaCaracasManaguaBarcelonaLusakaAntwerpenSao
PauloBagdadLaPazParijsTorontoBrusselBerlijnPekingMontevideoAbuDhabiTelAvivLondenIstanboelAlmatyBangkokHelsinkiSanJoséParamariboAnkaraSaoPauloPretor
BangkokMilaanBamakoHoustonHarareBrasiliaKairoSarajevoBratislavaWindhoekZagrebBrusselRiyadMoskouAlmatyMaputoKarachiVancouverSantiagoDeChileTunis
anagutaTeheranCotonouTokioTunisHelsinkiBoekarestHamburgKopenhagenStockholmWellingtonMelbourneKopenhagenRabatBerlijnAntwerpenSanJoséRomeLuxemb
gSofiaHoustonRiyadDüsseldorfAmmanAccraPraagKarachiKairoSarajevoAlgiersAnkaraLondenBamakoJakartaParamariboOttawaMontrealAlgiersMuscatWindhoekRi
dLuandaMadridVaticaanstadWarschauBrasiliaVancouverAntwerpenDakarDarEsSalaamDubaiTripoliMaputoDublinBrusselSanJoséTelAvivMilaanBoedapestLusakaFra
furtAmMainMelbourneMünchenAtheneDüsseldorfKampalaCanberraBamakolIslamabadSofiaLissabonBangkokRomeChicagoAlgiersRiyadhYaoundéRiyadhMuscatKa
alaParijsMadridBelgradoSarajevoPraagKaapstadMelbourneLaPazTunisMoskouLosAngelesNewDelhiAddisAbebaAntwerpenBrusselWashingtonLusakaWen
HongKongBogotáLuandaRabatTokioWellingtonTokioMoskouAlmatyMilaanHamburgTelAvivMontevideoMaputoAlgiersMilaanMontevideoVancouverAnkaraBarcelon
PraagColomboWarschauMadridPretoriaBonnAthenelIstanboelWashingtonWellingtonKhartoemBonnLusakaDublinShanghaiWenenJakartaStockholmSanJoséManag
NewYorkKhartoemAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSantiagoDeChileLusakaBomayRabatBomayOttawaBratislavaBagdadHavannaHavannaBerlijn
ngKongMilaanCanberraHamburgNairobiPraagIslamabadAbuDhabiQuitoTripoliWashingtonDubaiRomeJakartaLimaLondenStockholmMoskouNewYorkAddisAbeba
ngYorkSingaporeSeoelHongKongFrankfurtAmMainKarachiBratislavaLosAngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBratislavaTunisLuxemburgZagrebMontrealSofiaSy
eySantiagoDeChileLondenDüsseldorfAtheneNewYorkBrusselJakartaKarachiLuxemburgNairobiDarEsSalaamAntwerpenAddisAbebaRabatSantiagoDeChileHamburgK
eYaoundéAddisAbebaMadridBangkokDüsseldorfTelAvivParijsSeoelParamariboCotonouLaPazHelsinkiPortOfSpainParijsKievBarcelonaAccraZagrebRiyadLosAngelesM
anDarEsSalaamOsloLuandaNewYorkKhartoemBoedapestAbuDhabiHamburgSaoPauloMexicoManillaBangkokMünchenBuenosAiresSarajevoAnkaraStPetersburgShan
haiBagdadJakartaKoealaLoempoeTunisOsloBratislavaMontrealDhakaKigaliTelAvivIstanboelHongKongChicagolIslamabadKingstonDamascusTunisBogotáKopenha
nWenenCaracasBernKoealaLoempoeTokioDublinAlmatyNewDelhiAtheneRiyadPortOfSpainBonnShanghaiRiyadKhartoemZagrebSofiaLagosKobeDublinQuitoLonde
retoriaAlmatyKarachiAnkaraTokioHavannaBonnBerlijnBuenosAiresLagosShanghaiKopenhagenBagdadHongKongAlmatyMuscatAbuDhabiWenenSanJoséKoeweitW
nenKievParijsBuenosAiresMadridKoeweitHarareParijsMoskouPretoriaTripoliMadridDamascusPraagKobeKoealaLoempoeKaapstadLuandaKievLusakaDarEsSalaamM
bourneZagrebParijsHoustonWindhoekParamariboBamakoBonnCotonouOttawaJakartaMuscatColomboManillaOsloNairobiDubaiSaoPauloPretoriaMaputoAmmanB
dadNewDelhiLimaLaPazQuitoBogotáBamakoHamburgAlgiersLuandaKingstonRiyadMoskouLagosManaguaBuenosAiresManillaLimaMelbourneMexicoColomboCan
rraAbuDhabiMelbourneWenenDarEsSalaamBrasiliaKoeweitParijsJakartaIstanboelTeheranKhartoemAbujaParijsStockholmTorontoNewDelhiQuitoSeoelBangkokWen
LaPazParamariboBoekarestSarajevoKoealaLoempoeBoekarestKingstonAlgiersStockholmLosAngelesDubaiSingaporeAnkaraAmmanCanberraBogotáParijsLaPazWen
PetersburgParamariboAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpenBuenosBogotáKairoHarareLagosManaguaQuitoHamburgLagosColomboMexico
atislavaLusakaBangkokSarajevoDamascusHoustonBonnAnkaraBrusselDarEsSalaamKobeSofiaKoealaLoempoeWellingtonAlgiersAnkaraAbujaChicagoMuscatDakar
ckholmKopenhagenCotonouBuenosAiresAddisAbebaLissabonParijsRabatDüsseldorfTokioLuxemburgMontevideoChicagoBagdadPortOfSpainBoekarestLuxemburgDak
rHoustonAlmatyDubaiRomeBamakoBelgradoHamburgRomeDarEsSalaamSofiaDubaiColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotáPraagOuagadougouAlgiers
ngstonStPetersburgAmmanMilaanMexicoTeheranAbuDhabiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSarajevoPortOfSpainAiresStockholmAmsterdamAb
aTripoliLaPazKairoManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBernKingstonLissabonBoedapestBoedapestNewYorkMaputoColomboNewYorkRi
dBamakoTelAvivKingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeoelMontevideoBrasiliaPretoriaAnkaraBomaySofiaT
ntonRomeZagrebWashingtonAmmanAtheneLaPazMoskouAlgiersAbidjanParamariboMaputoManillaKinshasaBarcelonaCaracasManaguaBarcelonaLusakaAntwerpe
aoPauloBagdadLaPazParijsTorontoBrusselBerlijnPekingMontevideoAbuDhabiTelAvivLondenIstanboelAlmatyBangkokHelsinkiSanJoséParamariboAnkaraSaoPauloP
riaBangkokMilaanBamakoHoustonHarareBrasiliaKairoSarajevoBratislavaWindhoekZagrebBrusselRiyadMoskouAlmatyMaputoKarachiVancouverSantiagoDeChileT
isManaguaTeheranCotonouTokioTunisHelsinkiBoekarestHamburgKopenhagenStockholmWellingtonMelbourneKopenhagenRabatBerlijnAntwerpenSanJoséRomeLux
burgSofiaHoustonRiyadDüsseldorfAmmanAccraPraagKarachiKairoSarajevoAlgiersAnkaraLondenBamakoJakartaParamariboOttawaMontrealAlgiersMuscatWindho
RiyadLuandaMadridVaticaanstadWarschauBrasiliaVancouverAntwerpenDakarDarEsSalaamDubaiTripoliMaputoDublinBrusselSanJoséTelAvivMilaanBoedapestLusaka
rankfurtAmMainMelbourneMünchenAtheneDüsseldorfKampalaCanberraBamakolIslamabadSofiaLissabonBangkokRomeChicagoAlgiersRiyadhYaoundéRiyadhMusca
ampalaParijsMadridBelgradoSarajevoPraagKaapstadMelbourneLaPazTunisMoskouLosAngelesNewDelhiAddisAbebaAntwerpenBrusselWashingtonLusaka
enenHongKongBogotáLuandaRabatTokioWellingtonTokioMoskouAlmatyMilaanHamburgTelAvivMontevideoMaputoAlgiersMilaanMontevideoVancouverAnkaraBar
onaPraagColomboWarschauMadridPretoriaBonnAthenelIstanboelWashingtonWellingtonKhartoemBonnLusakaDublinShanghaiWenenJakartaStockholmSanJoséMa
guaNyYorkKhartoemAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSantiagoDeChileLusakaBomayRabatBomayOttawaBratislavaBagdadHavannaHavannaBe
aNewYorkSingaporeSeoelHongKongFrankfurtAmMainKarachiBratislavaLosAngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBratislavaTunisLuxemburgZagrebMontrealSof
ydneySantiagoDeChileLondenDüsseldorfAtheneNewYorkBrusselJakartaKarachiLuxemburgNairobiDarEsSalaamAntwerpenAddisAbebaRabatSantiagoDeChileHambu
KobeYaoundéAddisAbebaMadridBangkokDüsseldorfTelAvivParijsSeoelParamariboCotonouLaPazHelsinkiPortOfSpainParijsKievBarcelonaAccraZagrebRiyadLosAng
MilaanDarEsSalaamOsloLuandaNewYorkKhartoemBoedapestAbuDhabiHamburgSaoPauloMexicoManillaBangkokMünchenBuenosAiresSarajevoAnkaraStPetersbur
hanghaiBagdadJakartaKoealaLoempoeTunisOsloBratislavaMontrealDhakaKigaliTelAvivIstanboelHongKongChicagolIslamabadKingstonDamascusTunisBogotáKop
hagenWenenCaracasBernKoealaLoempoeTokioDublinAlmatyNewDelhiAtheneRiyadPortOfSpainBonnShanghaiRiyadKhartoemZagrebSofiaLagosKobeDublinQuitoL
denPretoriaAlmatyKarachiAnkaraTokioHavannaBonnBerlijnBuenosAiresLagosShanghaiKopenhagenBagdadHongKongAlmatyMuscatAbuDhabiWenenSanJoséKoew
WenenKievParijsBuenosAiresMadridKoeweitHarareParijsMoskouPretoriaTripoliMadridDamascusPraagKobeKoealaLoempoeKaapstadLuandaKievLusakaDarEsSala
nMelbourneZagrebParijsHoustonWindhoekParamariboBamakoBonnCotonouOttawaJakartaMuscatColomboManillaOsloNairobiDubaiSaoPauloPretoriaMaputoAm
anBagdadNewDelhiLimaLaPazQuitoBogotáBamakoHamburgAlgiersLuandaKingstonRiyadMoskouLagosManaguaBuenosAiresManillaLimaMelbourneMexicoColom
CanberraAbuDhabiMelbourneWenenDarEsSalaamBrasiliaKoeweitParijsJakartaIstanboelTeheranKhartoemAbujaParijsStockholmTorontoNewDelhiQuitoSeoelBangk
WenenLaPazParamariboBoekarestSarajevoKoealaLoempoeBoekarestKingstonAlgiersStockholmLosAngelesDubaiSingaporeAnkaraAmmanCanberraBogotáParijsLa
zWenenAccraVaticaanstadPortOfSpainHoustonPretoriaLaPazIstanboelBoedapestHamburgVancouverDhakaDubaiBangkokAnkaraAlgiersKhartoemDubaiKobeBruss
MexicoStPetersburgParamariboAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpenBuenosBogotáKairoHarareLagosManaguaQuitoHamburgLagosColomb
MexicoBratislavaLusakaBangkokSarajevoDamascusHoustonBonnAnkaraBrusselDarEsSalaamKobeSofiaKoealaLoempoeWellingtonAlgiersAnkaraAbujaChicagoMusca
DakarStockholmKopenhagenCotonouBuenosAiresAddisAbebaLissabonParijsRabatDüsseldorfTokioLuxemburgMontevideoChicagoBagdadPortOfSpainBoekarestLuxe
burgDakarHoustonAlmatyDubaiRomeBamakoBelgradoHamburgRomeDarEsSalaamSofiaDubaiColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotáPraagOuagadougou
AlgiersKingstonStPetersburgAmmanMilaanMexicoTeheranAbuDhabiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSarajevoPortOfSpainAiresStockholmAmste
amAbebaTripoliLaPazKairoManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBernKingstonLissabonBoedapestBoedapestNewYorkMaputoColomboNe
YorkRiyadBamakoTelAvivKingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeoelMontevideoBrasiliaPretoriaAnkaraBom
SofiaTorontoRomeZagrebWashingtonAmmanAtheneLaPazMoskouAlgiersAbidjanParamariboMaputoManillaKinshasaBarcelonaCaracasManaguaBarcelonaLusakaA
werpenSaoPauloBagdadLaPazParijsTorontoBrusselBerlijnPekingMontevideoAbuDhabiTelAvivLondenIstanboelAlmatyBangkokHelsinkiSanJoséParamariboAnkaraSao
uloPretoriaBangkokMilaanBamakoHoustonHarareBrasiliaKairoSarajevoBratislavaWindhoekZagrebBrusselRiyadMoskouAlmatyMaputoKarachiVancouverSantiago
ChileTunisManaguaTeheranCotonouTokioTunisHelsinkiBoekarestHamburgKopenhagenStockholmWellingtonMelbourneKopenhagenRabatBerlijnAntwerpenSanJosé
meLuxemburgSofiaHoustonRiyadDüsseldorfAmmanAccraPraagKarachiKairoSarajevoAlgiersAnkaraLondenBamakoJakartaParamariboOttawaMontrealAlgiersMusca
WindhoekRiyadLuandaMadridVaticaanstadWarschauBrasiliaVancouverAntwerpenDakarDarEsSalaamDubaiTripoliMaputoDublinBrusselSanJoséTelAvivMilaanBoeda
stLusakaFrankfurtAmMainMelbourneMünchenAtheneDüsseldorfKampalaCanberraBamakolIslamabadSofiaLissabonBangkokRomeChicagoAlgiersRiyadhYaoundéRiy
thMuscatKampalaParijsMadridBelgradoSarajevoPraagKaapstadMelbourneLaPazTunisMoskouLosAngelesNewDelhiAddisAbebaAntwerpenBrusselWashingt
LusakaWenenHongKongBogotáLuandaRabatTokioWellingtonTokioMoskouAlmatyMilaanHamburgTelAvivMontevideoMaputoAlgiersMilaanMontevideoVancouverA
araBarcelonaPraagColomboWarschauMadridPretoriaBonnAthenelIstanboelWashingtonWellingtonKhartoemBonnLusakaDublinShanghaiWenenJakartaStockholmSa
osséManaguaNewYorkKhartoemAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSantiagoDeChileLusakaBomayRabatBomayOttawaBratislavaBagdadHavannaHa
nnaBerlijnHongKongMilaanCanberraHamburgNairobiPraagIslamabadAbuDhabiQuitoTripoliWashingtonDubaiRomeJakartaLimaLondenStockholmMoskouNewYorkAddisA
ldisAbebaNewYorkSingaporeSeoelHongKongFrankfurtAmMainKarachiBratislavaLosAngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBratislavaTunisLuxemburgZagrebMont
alSofiaSydneySantiagoDeChileLondenDüsseldorfAtheneNewYorkBrusselJakartaKarachiLuxemburgNairobiDarEsSalaamAntwerpenAddisAbebaRabatSantiagoDeChile
ngburgKobeYaoundéAddisAbebaMadridBangkokDüsseldorfTelAvivParijsSeoelParamariboCotonouLaPazHelsinkiPortOfSpainParijsKievBarcelonaAccraZagrebRiyadLo
AngelesMoscatDarEsSalaamOsloLuandaNewYorkKhartoemBoedapestAbuDhabiHamburgSaoPauloMexicoManillaBangkokMünchenBuenosAiresSarajevoAnkaraStPet
sburgShanghaiBagdadJakartaKoealaLoempoeTunisOsloBratislavaMontrealDhakaKigaliTelAvivIstanboelHongKongChicagolIslamabadKingstonDamascusTunisBogot
KopenhagenWenenCaracasBernKoealaLoempoeTokioDublinAlmatyNewDelhiAtheneRiyadPortOfSpainBonnShanghaiRiyadKhartoemZagrebSofiaLagosKobeDublinQ
oLondenPretoriaAlmatyKarachiAnkaraTokioHavannaBonnBerlijnBuenosAiresLagosShanghaiKopenhagenBagdadHongKongAlmatyMuscatAbuDhabiWenenSanJosé
eweitWenenKievParijsBuenosAiresMadridKoeweitHarareParijsMoskouPretoriaTripoliMadridDamascusPraagKobeKoealaLoempoeKaapstadLuandaKievLusakaDarE
alaamMelbourneZagrebParijsHoustonWindhoekParamariboBamakoBonnCotonouOttawaJakartaMuscatColomboManillaOsloNairobiDubaiSaoPauloPretoriaMapu
anmanBagdadNewDelhiLimaLaPazQuitoBogotáBamakoHamburgAlgiersLuandaKingstonRiyadMoskouLagosManaguaBuenosAiresManillaLimaMelbourneMexicoColom
omboCanberraAbuDhabiMelbourneWenenDarEsSalaamBrasiliaKoeweitParijsJakartaIstanboelTeheranKhartoemAbujaParijsStockholmTorontoNewDelhiQuitoSeoelBangk
ok

Mensenrechtenrapportage 2016 | Menschenrechtenrapportage 2016 | Menschenrechtenrapportage 2016 | Menschenrechtenrapportage 2016 | Menschenrechtenrapportage |

Deze brochure is een uitgave van:

Het ministerie van Buitenlandse Zaken

Postbus 20061 | 2500 EB Den Haag

© Buitenlandse Zaken | mei 2017